

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇEVRESEL YÖNETİŞİM ALGISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME:
TRABZON BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aleyna AÇIKGÖZ KALAYCI

EYLÜL - 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇEVRESEL YÖNETİŞİM ALGISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME:
TRABZON BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aleyna AÇIKGÖZ KALAYCI

Tez Danışman: Doç. Dr. Emrah FİRİDİN

EYLÜL - 2024

TRABZON

ONAY

Aleyna AÇIKGÖZ KALAYCI tarafından hazırlanan “Çevresel Yönetişim Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği” adlı bu Çalışma 17.10.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu oybirliği/ oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Mehmet ELA	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Emrah FİRİDİN	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Muhammed Yunus BİLGİLİ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Aleyna AÇIKGÖZ KALAYCI

20.09.2024

ÖNSÖZ

Bu Yüksek Lisans tez çalışmasının amacı; Trabzon Büyükşehir Belediyesi ve diğer aktörlerin çevresel yönetim ile ilgili düşüncelerini, deneyimlerini, problemlerini anlamak ve yerel yönetimlerde çevresel konulara ilişkin alınacak karar ve oluşturulacak politika süreçlerinde ilgili aktörlerin katılımını analiz etmektir. Çalışma, çevresel yönetişimin sağlanması sürecinde literatürde boşluk kalan yerel yönetimlerin rolünü incelemeyi ve çevresel yönetim uygulamalarının önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: SYL-2022-1085

Tez çalışması kapsamında yapılan alan araştırmasında; görüşme talebimi kabul eden Trabzon Büyükşehir Belediyesi ve Ortahisar Belediyesi personellerine, kent konseyi üyelerine ve Trabzon Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü personellerine teşekkür ederim. Tez sürecimde desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Emrah FİRİDİN'e ve önerileriyle teze olan katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Muhammed YUNUS BİLGİLİ'ye teşekkür ederim.

Eylül, 2024

Aleyna AÇIKGÖZ KALAYCI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTES	XI
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL OLARAK YÖNETİŞİM VE DEĞERLENDİRMESİ	4-27
1.1. Kavramsal Olarak Yönetişim	4
1.1.1. Yönetişimin Temel Aktörleri	6
1.1.1.1. Devlet.....	6
1.1.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları	7
1.1.1.3. Özel Sektör	7
1.1.2. Yönetişimin İlkeleri	8
1.1.2.1. Şeffaflık İlkesi	8
1.1.2.2. Hesap Verebilirlik İlkesi.....	9
1.1.2.3. Katılımcılık İlkesi	9
1.1.2.4. Cevap Verebilirlik İlkesi.....	10
1.1.2.5. Hukukun Üstünlüğü İlkesi	11
1.1.2.6. Etkinlik İlkesi	11
1.1.2.7. Eşitlik İlkesi	12
1.1.2.8. Stratejik Vizyon İlkesi	12
1.2. Yerel Yönetişim Kavramı	13
1.3. Çevresel Yönetişim Kavramı	14
1.4. Yönetişime Eleştirel Bakış.....	15
1.5. Yerel Yönetim Kavramı.....	17
1.6. Yerel Yönetim Mevzuatında Yönetişim	17
1.6.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve Yönetişim	18

1.6.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Yönetişim	20
1.6.3. 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Yönetişim	23
1.6.4. Yerel Gündem 21 ve Yönetişim.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL OLARAK ÇEVRE	28-67
2.1. Kavramsal Olarak Çevre ve Çevre Sorunları	28
2.1.1. Çevre Kavramı	28
2.1.2. Çevre Sorunu Kavramı	29
2.1.3. Çevre Sorunlarının Kaynakları	30
2.1.4. Genel Çevre Sorunları.....	32
2.1.5. Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci.....	35
2.1.6. Çevre Etiği	36
2.1.7. Çevre Adaleti	38
2.1.8. Çevre Koruma Bilincinin Oluşması	39
2.2. Uluslararası Çevre Koruma Fikri ve İş Birliği	40
2.2.1. 1972 Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı.....	41
2.2.2. Akdeniz Eylem Planı	42
2.2.3. Ortak Geleceğimiz (Brunthland) Raporu.....	43
2.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı / 1992 Rio Dünya Zirvesi.....	43
2.2.4.1. Rio Deklarasyonu	44
2.2.4.2. Gündem 21 (Agenda 21)	44
2.2.4.3. Orman Varlığının Korunmasına İlişkin Bildiri.....	45
2.2.4.4. İklim Değişikliği ve Çerçeve Sözleşmesi	45
2.2.4.5. Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi.....	46
2.2.5. Kyoto Protokolü.....	46
2.2.6. Habitat İnsan Yerleşmeleri Konferansları.....	46
2.2.7. Rio+5 Zirvesi	48
2.2.8. Aarhus Sözleşmesi	48
2.2.9. Birleşmiş Milletler Binyıl (Milenyum) Zirvesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri	49
2.2.10. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı- Johannesburg Zirvesi (Rio+10).....	50
2.2.11. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.....	51
2.2.12. Paris Anlaşması.....	52
2.2.13. OECD Çevre Politikası Komitesi (EPOC) Bakanlar Toplantısı	53
2.3. Türkiye'nin Çevre Sorunları ve Çevre Politikaları	53

2.3.1. Türkiye'nin Çevre Sorunları	57
2.3.2. Türkiye'de Çevre Koruma Fikrinin Gelişime Süreci.....	55
2.3.3. Türkiye'de Çevre Yönetimi ve Örgütlenmesi.....	60
2.3.3.1. Türk Çevre Teşkilatı	60
2.3.3.2. 1982 Anayasası ve Çevre.....	61
2.3.3.3. Çevre Kanunu ve Çevre ile İlgili Diğer Kanunlar	62
2.3.3.4. Çevre Yönetiminde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)	64
2.3.3.5. Gönüllü Çevre Kuruluşları	65
2.3.3.6. Yerel Yönetimler ve Çevre.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRABZON'DA ÇEVRESEL YÖNETİŞİM	68-91
3.1. Trabzon İline Ait Bilgiler.....	68
3.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları	69
3.3. Araştırmanın Yöntemi, Veri Toplama Tekniği ve Kapsamı	70
3.4. Araştırma Verilerinin Analizi	74
3.5. Bulgular ve Yorum.....	75
3.5.1. Yönetişim Algısı	77
3.5.2. Kentin Çevre Sorunları	78
3.5.3. Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi	79
3.5.4. Çevresel Yönetişimin Paydaşları ve Paydaşlarla İletişim.....	81
3.5.5. Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları.....	85
3.5.6. Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları	87
3.5.7. Çevresel Yönetişimin Uygulanabilirliği	89
3.5.8. Çevresel Yönetişimi Sağlama Konusunda Öneriler.....	90
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	110
ÖZGEÇMİŞ.....	119

ÖZET

Kaynakların aşırı ve bilinçsiz kullanımı çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan çevre sorunları tüm dünyayı ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Devletler giderek artan çevre sorunlarıyla tek başlarına mücadele edemez hale gelmiş ve uluslararası iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır. Çevre sorunlarının ancak yönetim yaklaşımının çok aktörlü, iş birliği, şeffaflık ve katılımcılık ilkelerinden yararlanılarak iyileştirilebileceği öngörülmüştür. Çevre yönetimi kavramı küresel çevre sorunlarına çözüm arama sürecinde ortaya çıkmış ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Küresel çevre sorunlarıyla mücadele sürecinde alınacak kararlarda ve uygulanacak politikalarda devletlerle birlikte özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı sağlanarak bütüncül bir politika uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 56. maddesine göre herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda yerelden kaynaklanan çevre sorunlarının iyileştirilmesi için idare ile yerel ve gönüllü kuruluşların birlikte hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir. Rio Zirvesi sonucunda başlatılan ve ülkemizde 1996 yılından sonra yaygınlaşan Yerel Gündem 21 Programı, yönetim ilkelerinin yerel düzeyde etkin bir şekilde uygulanmasını amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı, Trabzon Büyükşehir Belediyesi katılımcılarının çevre yönetimine ilişkin düşünce ve deneyimlerini anlamak ve yerel yönetimlerde çevre konularına ilişkin karar alma ve oluşturulacak politika süreçlerinde ilgili aktörlerin katılımını analiz etmektir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma tekniği olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılarak 35 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler daha sonra MAXQDA Analytics Pro 2024 programı ile içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda katılımcıların yönetim kavramı hakkında az bilgi sahibi oldukları, ancak Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevre konularına ilişkin faaliyet süreçlerinde iç ve dış aktörlerle etkileşimde bulundukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Yönetişim, Çevre Sorunları, Çevre Politikaları, Çevresel Yönetişim

ABSTRACT

Excessive and unconscious use of resources has led to the emergence of environmental problems. The emerging environmental problems have become a problem that concerns the entire world. States have become unable to combat the increasing environmental problems on their own and it has been decided to establish international cooperation. It has been envisaged that environmental problems can only be improved by utilizing the principles of multi-actor, cooperation, transparency and participation in the governance approach. The concept of environmental governance emerged in the process of seeking solutions to global environmental problems and aims to meet the needs of today's generation while also taking into account the needs of future generations. It has been emphasized that a holistic policy should be implemented by ensuring the participation of the private sector and civil society organizations along with the states in the decisions to be taken and the policies to be implemented in the process of combating global environmental problems. According to Article 56 of the Constitution of the Republic of Turkey, everyone has the right to live in a healthy and balanced environment. In the Environmental Law No. 2872, it is stated that the administration, local and voluntary organizations should act together to improve environmental problems originating from the local. The Local Agenda 21 Program, which was initiated as a result of the Rio Summit and became widespread in our country after 1996, aims to effectively implement governance principles at the local level. The aim of the research is to understand the thoughts and experiences of Trabzon Metropolitan Municipality participants regarding environmental governance and to analyze the participation of relevant actors in decision-making and policy processes regarding environmental issues in local governments. The method of the research was designed as a qualitative research technique. In this context, semi-structured interview technique was used in the study. Interviews were conducted with 35 people using criterion and snowball sampling methods. The obtained data were then subjected to content analysis with the MAXQDA Analytics Pro 2024 program. As a result of the analysis, it was determined that the participants had little knowledge about the concept of governance, but they interacted with internal and external actors in the activity processes of Trabzon Metropolitan Municipality regarding environmental issues.

Keywords: Local Governments, Governance, Environmental Problems, Environmental Policies, Environmental Governance

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Trabzon İline Ait Çevre Sorunlarının Önem Derecesine Göre Sıralanması	69
2	Görüşme Gerçekleştirilen Katılımcılara Ait Bilgiler	73
3	Temalar ve Alt Kodlar Listesi	75
4	Yönetişim Algısı Temasına İlişkin Alt Kodlar	77
5	Kentin Çevre Sorunları Temasını Ait Alt Kodlar	78
6	Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi Temasına Ait Alt Kodlar	80
7	Çevresel Yönetişim ve Paydaşları Temasını Ait Alt Kodlar	81
8	Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları Temasına Ait Alt Kodlar	85
9	Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları Temasına Ait Alt Kodlar	88
10	Çevresel Yönetişimin Uygulanabilirliği Temasına Ait Alt Kodlar	89
11	Çevresel Yönetisimi Sağlama Konusunda Öneriler Temasına Ait Alt Kodlar	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH)	50
2	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar	52

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Yıllar İtibari ile Türkiye ve Dünya Kentsel Nüfus Oranları (%).....	54
2	Birinci Öncelikli Sorunların Yıllar İtibari İle Karşılaştırılması	55
3	Yönetişim Algısı Temasına İlişkin Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları	77
4	Kentin Çevre Sorunları Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	78
5	Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	80
6	İç Paydaşlar Alt Kodu İçerisinde Oluşturulan Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	82
7	Dış Paydaşlar Alt Kodu İçerisinde Oluşturulan Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	82
8	İlgili Paydaşlar ve İletişim Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	84
9	Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	85
10	Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları.....	88
11	Çevresel Yönetişiminin Uygulanabilirliği Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları	89
12	Çevresel Yönetişimi Sağlama Konusunda Öneriler Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları	90

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEP	: Akdeniz Eylem Planı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BAŞBAKANLIK	: T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CO2	: Karbondioksit
COVID-19	: 2019 Koronavirüs Hastalığı
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ÇSB	: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EPOC	: Environment Policy Committee (Çevre Politikası Komitesi)
HFC	: Hidroflorokarbon
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IULA-EMME	: Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği-Doğu Akdeniz Ve Orta Doğu Bölge Teşkilatı
KÜDYAK	: Kültürel ve Doğal Yaşamı Koruma Derneği
OECD	: Organisation For Economic Co-Operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü)
PFC	: Florokarbonlar
RG	: Resmi Gazete
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TİKOM	: Trabzon İletişim ve Koordinasyon Merkezi
TİSKİ	: Trabzon İçme Suyu ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü

TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNCBD	: United Nations Convention on Biological Diversity (Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi)
UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı
UNDESA	: United Nations Departmen of Economic and Social Affairs (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü)
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma/Gelişme Programı)
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
VB.	: Ve Benzeri
YG-21	: Yerel Gündem 21
Y GK	: Yeni Kentsel Gündem (New Urban Agenda)
YİKB	: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı

GİRİŞ

İnsanoğlu, giderek artan ihtiyaçları karşısında yüzyıllar boyunca doğayı sınırsız bir kaynak olarak görmüş ve bilinçsizce kullanım sonucunda doğal çevrenin onarılmaz biçimde kirlenmesine ve doğal kaynakların tahribata uğramasına neden olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı sanayileşme ve büyüme çabaları, doğal kaynakların aşırı derecede sömürülmesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda doğal çevrenin tahribata uğramasıyla birlikte doğal denge bozulmuştur. 18. yüzyılın sonunda başlayan sanayi devrimi sonucunda çevre sorunları önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Başlangıçta çevre sorunlarının sadece olduğu bölgeyi etkilediği düşünülmüştür. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde, sınırlı kaynakların aşırı düzeyde kullanılması sonucunda çevre sorunlarının geri dönüşümü olmayan küresel ölçekte bir çevre sorununa dönüştüğü bilincine varılmıştır. Çevre sorunları, sadece o ülke ya da bölge ile sınırlı kalmayıp artık tüm insan yaşamını tehdit eden bir sorun haline gelmiştir. Son yıllarda giderek artış gösteren çevre sorunları, telafi edilemez boyutlara ulaşmış ve küresel bir sorun olarak kabul edilmiştir.

Küresel bir sorun haline gelen çevre sorunları, artık ülkelerin tek başına çözebileceği sorunlar olmadığı için uluslar arasında iş birliği yapılmasını zorunlu hale getirmiş ve küresel ölçekte birçok gelişme yaşanmasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda çevre bilinci 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlamış ve çevre koruma ile ilgili politikaların temelini oluşturan iş birliği anlayışı 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda gündeme getirilmiştir. Konferansta tek bir dünyamız olduğuna vurgu yapılarak tüm ülkelerin çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda iş birliği ve dayanışma yapması üzerinde durulmuştur. Çevre sorunlarının ilk defa küresel boyutta gündeme geldiği bu konferansla birlikte çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde uluslararası alanda ilk kurumsal adım atılmış olup çevre sorunlarıyla ilgilenen özel birimler oluşturulmaya başlanmıştır. Konferansta, çevre sorunlarının iyileşmesinin sağlanabilmesi için ülkeler arasındaki farklılıkların giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 1983 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun oluşturduğu Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda çevresel sorunlara çözüm bulabilmek için sürdürülebilirlik anlayışının gelişmesi üzerinde durulmuş ve bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. 1992 yılında Brezilya'da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı sonucunda imza atılan ve beş belgeden biri olan Gündem 21 projesinde, sürdürülebilir kalkınmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yerel birimlerde uygulanmasına yönelik Yerel Gündem 21 yeni bir proje olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda, çevre sorunlarına çözüm arayışı içinde yerel yönetimler, STK ve diğer yerel aktörlerin de katılımını sağlamak amaçlanmıştır.

Küresel çevre sorunlarına çözüm sürecinin karşılıklı etkileşim ve iş birliği içinde yürütülmesi düşüncesi sonucunda yönetim kavramı önem kazanmaktadır. Bugünkü anlamıyla yönetim kavramını ilk kez 1989 tarihinde Dünya Bankası gündeme getirmiştir. Yönetim kavramı, tek taraflı yönetim yerine, hükümet dışındaki özel sektör ve STK'nın da devlet ile karşılıklı etkileşimde bulunması ve uygulanacak politika süreçlerinde açıklık, şeffaflık, çoğulculuk, hesap verebilirlik ve cevap verebilirlik gibi ilkelerle yürütülmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda küresel boyutta olan çevre sorunlarına çözüm arayışı ve gelecekteki ortaya çıkma olasılığı olan çevre sorunlarının nasıl en aza indirilebileceği sorularına yanıt arama sonucunda ortaya çıkan çevresel yönetim anlayışı, çevre sorunlarının çözüm sürecinde hükümetlerin yanında özel işletmeler, sivil toplum kuruluşları, ulus üstü kurumlar ve yerel yönetimlerin karşılıklı etkileşim içinde hareket etmesini ifade etmektedir.

Çevresel sorunların tespit edilmesi ve hızlı bir şekilde müdahale edilebilmesi için çevre yönetiminde yerel yönetimlerin de görevlerini yerine getirmesi önemlidir. Bu araştırmanın konusu, Trabzon ilinde Büyükşehir belediyesi ve diğer aktörlerin çevre yönetim süreçlerinin yönetim ilkeleri etrafında incelenmesidir. Araştırmanın problemi, çevre yönetim süreçlerinde belediyelerin yönetim anlayışını uygulayıp uygulamadığıdır. Araştırmanın amacı ise; Trabzon Büyükşehir belediyesi ve diğer aktörlerin çevresel yönetim ile ilgili düşüncelerini, deneyimlerini, problemlerini anlamak ve yerel yönetimlerde çevresel konulara ilişkin alınacak karar ve oluşturulacak politika süreçlerinde ilgili aktörlerin katılımını analiz etmektir. Bu doğrultuda çalışmanın yöntemi nitel araştırma tekniği olarak tasarlanmış ve görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemleri kapsamında, Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan 25 kişiyle, Trabzon Ortahisar Belediyesi bünyesinde bulunan 8 kişiyle, kent konseyi bünyesinde bulunan 1 kişi Trabzon Valiliği Çevre ve Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü bünyesinde bulunan 1 kişi ile olmak üzere toplamda 35 kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izni dahilinde görüşmeler esnasında ses kaydı alınmış ve daha sonra Microsoft Office Word Programı ile ses kayıtları yazılı hale dönüştürülmüştür. Elde edilen veriler MAXQDA Analytics Pro 2024 programıyla içerik analizine tabi tutulmuş ve analiz sonucunda ortaya koyulan tablo ve grafikler yorumlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, ilk olarak yönetim kavramı ve yönetimin temel aktörleri açıklanmıştır. Daha sonra yönetim olgusunun temel ilkeleri olan; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, cevap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik, eşitlik ve stratejik vizyon ilkeleri açıklanmıştır. Yerel yönetim, çevresel yönetim kavramları açıklandıktan sonra yönetim anlayışına karşı olan eleştiriler incelenmiştir. Son olarak ise yerel yönetim kavramı açıklanmış ve Türkiye'de yerel yönetim mevzuatı ve Yerel Gündem 21 yönetim penceresinden değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, çevre, çevre sorunu, çevre etiği ve çevre adaleti kavramları açıklanmıştır. Ardından çevre sorunlarının kaynakları, genel çevre sorunları, çevre sorunlarının ortaya çıkış süreci ve çevre koruma bilincinin oluşması süreci incelenmiştir. Daha sonra çevre sorunları uluslararası boyutta incelenerek düzenlenen konferanslar, sözleşmeler ve önemli belgeler ele alınmıştır. Ardından Türkiye'nin çevre sorunları ve Türkiye'de çevre koruma fikrinin gelişme süreci incelenmiştir. Son olarak Türkiye'deki çevre örgütlenmesi incelenmiş ve Türkiye'nin çevre mevzuatı değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde alan araştırmasına yer verilmiştir. İlk olarak Trabzon iline ait bilgilere yer verdikten sonra araştırmanın amacı, soruları, yöntemi, veri toplama tekniği, kapsamı ve analizi açıklanmıştır. Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki ve diğer aktörlerin bünyesinde çalışan katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler MAXQDA Analytics Pro 2024 programıyla içerik analizine tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAVRAMSAL OLARAK YÖNETİŞİM VE DEĞERLENDİRMESİ

Birinci bölümde ilk olarak yönetim kavramı, yönetimin temel aktörleri ve ilkeleri açıklanacaktır. Daha sonra yerel yönetim, çevresel yönetim kavramları açıklanacak ve yönetim anlayışına karşı olan eleştiriler incelenecektir. Son olarak ise yerel yönetim kavramı açıklandıktan sonra Türkiye’de yerel yönetim mevzuatı ve Yerel Gündem 21 yönetim penceresinden değerlendirilecektir.

1.1. Kavramsal Olarak Yönetişim

İngilizce karşılığı “governance” olan yönetim sözcüğünün etimolojik kökeni, gemiyi veya savaş arabasını sürme anlamına gelen ve Yunanca bir kelime olan “kubernân” fiilinden gelmektedir. Aynı zamanda bu fiil ilk defa Platon tarafından yönetim sisteminin nasıl tasarlanacağı konusunda kullanılmıştır (Kjaer, 2004: 2; Ergül, 2024: 12). Daha sonra bu Yunanca terim Ortaçağ’da pilotluk, kural koymak ve yönetmek anlamına gelen Latince “gubernare” olarak ortaya çıkmıştır (Kjaer, 2004: 2). 14. yüzyılın ortalarından sonra ise yönetim sözcüğü “governance” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Barış, 2020: 418). Bu dönemde İtalyan sanatçı olan Lorenzetti fresk sanatında iyi ve kötü yönetimi tasvir etmiştir. Aynı zamanda dönemin siyaset bilimcileri, yönetimin vatandaşların refahı açısından önemli olduğunu düşünmüşlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda yaygın olarak kullanılmayan yönetim kavramı, 1980’lerde daha geniş anlamıyla yeniden ortaya çıkmıştır. Ekonomi, kültürel coğrafya ve politika gibi çeşitli alanlarda kullanılan yönetim kavramı, bu dönemde siyaset bilimciler tarafından, hükümet dışında sivil toplum aktörlerini de kapsayan bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamıyla yönetim karşılıklı bağımlılık, kaynak değişimi ve örgütler arası ağları ifade etmektedir (Kjaer, 2004: 1,2).

Konuya ilişkin olarak “governance” sözcüğü, bugünkü anlamıyla, bir yönetim politikasını anlatmak amacıyla Dünya Bankası tarafından ilk olarak tarihler 1989’u gösterdiğinde Sub-Saharan Africa From Crisis to Sustainable Growth (Sahra Altı Afrika Krizden Sürdürülebilir Kalkınma) raporunda kullanılmıştır. Rapor Afrika’nın yaşadığı ekonomik krizin ve yoksulluğun sürdürülebilir şekilde iyileştirilebilmesi ve yaşam standartlarının dönüştürülerek Afrika’nın kalkınmasını hedeflemektedir (World Bank, 1989: VI-VII). Ayrıca bu raporda, az gelişmiş ülkelere değinmek amacıyla “governance” sözcüğü “good governance” şeklinde de kullanılmıştır (Turan, 2013: 71). Raporda, iyi yönetim kavramı doğrudan bir başlık olarak kullanılmamıştır ancak bugünkü

yönetişim algısını oluşturacak şekilde fikir birliği, birlikte çalışma gibi ifadelere yer verilmiştir. Raporda kamu kurumlarının başarısızlığı sonrası özel sektör ve piyasa mekanizmaları ile hareket etmeleri gerektiği ve hükümet ile yönetilenler arasında daha iyi bir denge olması gerektiği üzerinde durulmuştur (World Bank, 1989: VII; Firidin, 2017: 20). Terim'in idari anlamı ise Dünya Bankası tarafından 1992 yılında "sağlıklı kalkınma yönetimi ile eş anlamlıdır." şeklinde tanımlanmıştır (Ayman, 2003: 102).

Yönetişim kavramı için uzlaşmış bir tanım bulunmamakla birlikte sosyal bilimlerde genel olarak hükümet dışındaki aktörlerin de dahil edildiği, yönetimin özelliklerindeki ortak düşüncelere ve iletişime dayalı bir sürece vurgu yapıldığı görülmektedir. Yönetimde açıklık, yönetime sivil toplumun etkin katılımı, etkin bir denetim, hukukun üstünlüğü, iletişim ve yönetime öncelik verme bu ortak düşüncelere örnek olarak gösterilebilir (Zeren, 2013:144; Turgut, 2010: 418).

Yönetişim kavramı, Dünya Bankası tarafından geliştirilmiş olsa da OECD, IMF, BM ve DTÖ gibi diğer uluslararası kuruluşlar tarafından da onaylanmış ve kullanılmaya başlanmıştır (Zabcı, 2002: 155). OECD yönetim kavramını, "Bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde sahip olunan güç ve yetkilerinin kullanımı" olarak ifade etmektedir (Zeren, 2013: 144). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ise yönetim olgusunu, bir devletin meselelerini yönetmek için siyasi, ekonomik ve idari otoritenin kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Burada üç önemli aktöre değinilmektedir: Devlet (siyasi ve hükümet kurumları), sivil toplum örgütleri ve özel sektör (UNDP, 1997: 9). TODAİE'nin Kamu Yönetimi Sözlüğünde yönetim kavramı, "Bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen" olarak ifade edilmektedir (Göküş, 2010: 594). Kooiman ise, yönetimin tek taraflı değil, iki taraflı hatta çok taraflı yönleri üzerinde durmaktadır. Ortak yönetim, ortak yönlendirme, kontrol etme ve etkileşim süreci içinde iş bölümü ile yönetişimin özelliklerinden bahsetmektedir. Aynı zamanda Kooiman, kamu ve özel sektör arasındaki aktörlerin birlikte yönetimi, ortak yönlendirme, iş bölümü ile aktörlerin birbirleriyle olan etkileşimli yönetim faaliyetleri üzerinde durmaktadır (Kooiman, 1993: 2-5). Avustralya Uluslararası Kalkınma Kurumu ise parlamentoya sunduğu "Daha İyi Bir Gelecek İçin Daha İyi Yardım" adlı raporunda, yönetişimi şu şekilde tanımlamıştır: "ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının açık, şeffaf, hesap verebilir ve adaletli bir şekilde etkin yönetimi" (Sobacı, 2007: 221).

Yönetişim kavramı, tek taraflı yönetim yerine, idare dışındaki aktörlerin de aktif bir şekilde yönetim sürecine dahil edilmesini ve yöneten ve yönetilenler arasında karşılıklı etkileşimde bulunmalarını ifade etmektedir (Özer, 2006: 62; Örsel, 2010: 507). Kavram devlet ile birlikte özel sektör ve STK'ları da bünyesinde bulundurmaktadır (Eroğlu, 2013: 245). Bu model önerisine göre devlet yönlendirici bir konumda iken özel sektör, sivil toplum, yerel yönetim ve milletlerarası kuruluşları etkinleştirmektedir ve bu aktörler arasında tek taraflı değil, yatay bir ilişki öngörmektedir (Çukurçayır, 2013: 193; Sobacı, 2007: 316). Yönetişimde kamu kesiminin, özel

sektörün, gönüllü kuruluşların, üniversiteler ve vatandaşların dahil olabileceği karar alma ve uygulama mekanizmaları oluşturulur (Kapucu ve Gündoğan, 2010: 554).

Oluşan yeni toplumsal iş bölümü çerçevesinde yerel, ulusal, milletlerarası ölçekte yeni aktörlerin de dahil olması önem arz etmektedir. Bu yeni düzen içinde, demokratiklik, hesap verebilme, açıklık, şeffaflık, çoğulculuk ilkeleri ön plana çıkmaktadır (Göymen, 2010: 90). Bu esnek yapılaşma sayesinde, devlet-birey ve diğer aktörler arasındaki ilişkilere farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Bu yeni bakış açısıyla birlikte artık hükümetin rolü hizmet sunmaktan çok, bireyleri güçlendirmek ve toplumun yetkilerini artırmak olacaktır (Güzelsarı, 2003: 24).

1.1.1. Yönetişimin Temel Aktörleri

Yönetişim, hizmet sunum yöntemlerinde ve politik karar alma sürecinde değişime giderek tek öznal, merkezli yönetimden çok aktörlü bir topluluğun benimsendiği ve aktörlerin karşılıklı bilgilendirme ve uzlaşmasına dayanan yeni bir yönetim modelidir (Gündoğan, 2013: 19). Yönetişim olgusu, kamu yönetimi, özel sektör ve STK'lar arasında birbirleriyle olan ilişkilerine ve karşılıklı etkileşimine vurgu yapmaktadır (Doğan, 2017: 36).

1.1.1.1. Devlet

Devlet uzun yıllardan beri var olan toplumun tümünü kapsayan ve bir araya getiren sosyal bir olgudur. Klasik Fransız kamu hukuku defterine göre devlet, milletin hukuki kişilik kazanmış şekli olarak tanımlanmaktadır. Modernizm akımına göre ise modern devlet, bilinir bir toprak karası üzerinde, egemenlik iddiasını kullanma yetkisiyle ve cebir tekeli ile donanımlı, zamana ve değişik öğretilere göre değişen görevlere sahip organizasyonel bir otorite yapısıdır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 251).

Devletin gücünün kaynağı olan insanlar devletin etkin bir şekilde idaresi için gerekli ilkeleri katılımcı ve uzlaşmacı yollarla tespit edebilmektedir. Sosyal sözleşmeye dayalı bir kurum olan devletin güç ve yetkileri anayasa ile sınırlandırılmakta ve bu doğrultuda vatandaşların hak ve özgürlükleri güvence altına alınmaktadır (Aktan, 2015: 52).

Küresel dünyada yaşanan değişimler sonucunda devlet yönetim anlayışında da değişime gidilerek devlete yeni roller yüklenmiştir. Yönetim anlayışından yönetişim anlayışına geçişle birlikte, devlet siyasal sistem içerisinde tek aktör olmaktan çıkarak iktidarını ve yetkilerini diğer aktörlerle de paylaşmak durumunda kalmıştır (Doğan, 2021: 52). Gelişen yönetişim anlayışıyla birlikte, devlet-toplum karşıtlığı yerine devlet-toplum birliği anlayışı savunulmuş ve katılım ilkesi ile “birlikte yönetim” modeli ortaya çıkmıştır (Bayramoğlu, 2002: 88). Yönetişim sistemi içerisinde devlet; özel sektör, vatandaş, STK'lar gibi birçok aktörle yeni ilişkiler kurmaktadır. Bu doğrultuda

yöneten konumundan yönlendiren konumuna geçen devlet, kamusal kararların alınması ve kamusal hizmetin sağlanması çerçevesinde aktörler arasında koordinasyonu sağlamaktadır (Doğan, 2021: 53).

1.1.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum, birey ve grupların, devletin örgütlenmesi dışında kendine has ilke ve kurallarına göre işleyen, devletin otoritesi dışında kendi kendini düzenleyen gönüllü yapılanmalardan oluşur. Kurumsal temele dayalı olan sivil toplum, devlet iktidarını sınırlandıran ancak devlet iktidarını elde etmeyi amaçlamayan, özel alan ile devlet arasında aracı niteliği gören bir sosyal yapılandırma (Yıldırım, 2004: 46,47). STK'ların en temel özelliği ise kendi hak ve menfaatleri özelindeki hedefleri gerçekleştirmek için kurulmuş yapılar olmasıdır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 248).

STK'lar, geniş anlamı ile, sivil toplum alanında etkinlik gösteren ve yönetimin bir parçası olmayan örgütlenmeleri ifade etmektedir. Ortak bir amaç etrafında toplanan, STK'lar, özel sektör ile devlet arasındaki bir ara sektör niteliğindedir. Dar anlamda ise sosyo-ekonomik kalkınmaya, isteğe dayalı olarak kâr amacı olmadan ve kişisel çıkarları için çalışmadan katkı sağlamaktır (Yıldırım, 2004: 52).

Sivil toplum kuruluşları; yurttaşların benzer anlayışı, benzer menfaat, benzer duyarlılık, ortak istek gibi temelinde gönüllülük ile bir araya gelen, devletin organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri, üye olma zorunluluğu bulunmayan dernek, vakıf, sendika ve sivil girişimlerden oluşan yapıların tümünü ifade etmektedir (Yıldırım, 2004:54). STK, yönetim mekanizmasının en önemli aktörlerinden biridir. Bu yapılar, yönetim sistemi içerisinde toplumun büyük ve önemli kesimini temsil ettiği için önemli kabul edilir ve karar alma sürecinde faydalı ve etkili bir yere sahiptirler. STK'lar vatandaşların daha bilinçli ve farkındalık ile idare süreçlerine dahil olabilmelerini sağlayıcı yapılardır. Kitleleri harekete geçirme gücü ve yetisine sahip olan sivil toplum kuruluşları temsil ettikleri toplumsal sınıfların yararına olacak şekilde politikaların belirlenmesinde ve kararların alınmasında görüş belirtme ve söz söyleme haklarına sahiptir (Bölükbaş, 2020: 32).

1.1.1.3. Özel Sektör

Özel sektör, sosyal, kültürel ve ekonomik alanları temsil etmekte ve insanlar için hizmet ve ürün üreterek, toplumda iktisadi eylemleri yerine getirmektedir. Kamu kesimi dışında kalan özel sektörün, 1980 sonrasında liberal anlayışın benimsenmesi ile birlikte, kamu sektörünün karşısında önemi artmış ve özelleştirme uygulamaları başlamıştır (Bölükbaş, 2020: 30).

Refah devleti uygulamalarının bırakılarak, kamunun küçültülmesiyle ortaya çıkan boşluk özel sektör ve üçüncü bir sektör olan yani sivil toplum tarafından doldurulmaktadır (Çukurçayır ve

Sipahi, 2003: 49). Bu doğrultuda güçlü merkeziyetçi yapıdan daha esnek yönetime geçme ve karar alma süreçlerinde katılımcı anlayışın gelişmesiyle birlikte, yönetim olgusu çerçevesinde aktörler birbirine danışarak ve fikir alışverişinde bulunarak daha başarılı ve etkili bir yönetim süreci ortaya koyabilmektedirler.

1.1.2. Yönetişimin İlkeleri

Yönetişimi oluşturan ilkeler farklı kuruluşlar tarafından tanımlanmıştır. Ancak yapılan bu tanımlamaların başlıkları neredeyse aynıdır. Birçok temel unsuru bulunan yönetim ilkelerini sekiz başlık altında özetlenebilir. Bunlar: şeffaflık, hesap verilebilirlik, katılımcılık, cevap verilebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik, eşitlik ve stratejik vizyondur. Yönetim süreçleri STK'lar, odalar, meslek grupları, özel sektör kuruluşları, üniversiteler gibi çeşitli gruplarında dahil olduğu karşılıklı etkileşim içinde meydana gelmektedir. Etkileşimin, toplumun şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçlarını göz önüne alarak ve toplumun yararının gerçekleştirilebilmesi için yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi önem taşımaktadır (Mucuk ve Uysal, 2010: 350).

1.1.2.1. Şeffaflık İlkesi

Yönetişimde olması gereken en önemli özelliklerden biri açıklık ve şeffaflığın sağlanmasıdır. Yönetişimde açıklık veya şeffaflık, verilen hizmetin, müşteri veya kurumlara karşı duyarlılığı, enformasyon ve diğer hususların açıklanmasını belirtmek amacıyla kullanılan önemli bir ölçektir. Devlet yönetiminde ise şeffaflık, vatandaşın devlet yönetimi bakımından gerekli bilgiye ulaşabilme haklarının yasal normlar ile teminat altına alınmasını ifade etmektedir (Yıldırım, 2004: 222).

Devlet yönetiminin dışı kapalı ve gizli oluşu en çok eleştirilen konulardan biri olmuştur. Bu doğrultuda kamu yönetiminin geleneksel yönetiminden farklı olarak yönetim, çok taraflılığı içermekte ve sivil toplumu da üretim süreçlerine dahil etmektedir. Aynı zamanda yönetim, kamu kesiminin uygulamalarını açıklık ile yapılmasını esas almaktadır (Gündoğan, 2013: 45).

İnsanlara güven veren açık ve şeffaf yönetimler demokratik bir sistemin kurulmuş olmasını sağlayacaktır (Turgut, 2010: 427). Şeffaf olmayan bir şekilde, kanun ve kurallarını koyan yönetimler ise yolsuzluğa davetiye çıkarabilmektedir. Bu nedenle kamu hizmetlerinin sunulmasında şeffaflık sağlanarak, politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında yanlışlıklar, eksiklikler ve usulsüzlükler en aza indirilerek vatandaşın devlete olan güveni sağlanabilmektedir (Göküş, 2010: 597).

1.1.2.2. Hesap Verebilirlik İlkesi

Otoritenin kamuya karşı sorumlu olması meşrutiyyetin oluşturmaktadır (Palabıyık, 2004: 64). Hesap verebilirlik, kamu gücünün tek elde toplanmasını ve kötü amaçlarla kullanılmasını önlemektedir. Bu ilke kamusal kaynakların hukuka uygun, yerinde ve etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Kamu gücünü elinde bulunduran kişilerin halkın talep ve beklentilerine elverişli şekilde hareket etmeleri ve hesap verebilirlik ilkesini uygulamaları sonucunda vatandaşların devlete duyduğu güvenin artmasını mümkün kılmaktadırlar (DPT, 2007: 13). Hesap verebilirliğin, ancak, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulama süreçlerinde ilgili prosedürlerin çıktı ve sonuçlarına vatandaşın ulaşabilmesi ve incelemesine olanak sağlayan bir süreçte gerçekleştirilmesi mümkündür (Palabıyık, 2004: 64).

Hesap verebilirliğin altı farklı türü bulunmaktadır. Bunlar; yönetsel, siyasi, finansal, kamu, hukuki ve profesyonel hesap verebilirliktir. Aynı zamanda hesap verebilirlik, dışsal ve içsel olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Yasama, yargı ve diğer aktörler tarafından gerçekleştirilen hesap verebilirlik dışsal hesap verebilirlik iken, kamu görevlerinin yurttaşlara ve kendi emirlerine karşı olan sorumlulukları içsel hesap verebilirlik türü içinde yer almaktadır (Eroğlu H. , 2010: 219). Aynı zamanda literatüre bakıldığında hesap verebilirliğin birden fazla anlamda kullanıldığı görülmektedir. Görev ve sorumlulukların ne şekilde yerine getirildiği, kamu gücünü elinde bulunduranların halka hizmet etme ve isteklerini yanıtlama gerekliliği, yerine getirilen hizmetlerin otoriteye açıklama yapması ve performans açıklaması gibi tanımlamalar yapılmıştır (DPT, 2007: 13-14). Yönetişimin temel ilkelerinden biri olan hesap verebilirlik sistemin bir bütün olarak işleyebilmesi için sadece kamu kurumlarını değil özel sektör ve STK'yı da ilgilendirmektedir (Acar, 2007: 24).

1.1.2.3. Katılımcılık İlkesi

Yönetişimin ilkelerinden biri olan katılımcılık, yöneticilerin karar alma, planlama ve uygulama proseslerine devlet dışındaki organizasyon, işletme ve halkın da dahil edilmesi anlamına gelmektedir. Yönetimin iyileştirilebilmesi ve geliştirilebilmesi için etkili bir araç olan katılım, farklı yöntemler ile kullanılabilir. Örneğin yönetimin karar alma sürecinde bir STK'nın önerisi etkili olabilir ya da politikaların uygulanma sürecinde vatandaşa bilgi verme veya uygulama sonrasında vatandaştan geri bildirim alma şeklinde olabilmektedir (Ateş ve Buyruk, 2018: 85). Bu doğrultuda idareciler, verdikleri kararları tek taraflı bilgi aktarmak yerine, vatandaş veya sivil toplum kuruluşlarını da sürece dahil ederek bir anlamda ortaklık ilişkisi kurmaktadır. Yani yönetimle hedeflenen, yöneticilerin dışında kalanların süreçlere aktif katılımını sağlamaktır (Şahin, 2018: 110). Yönetişim çerçevesinde katılımın etkin gerçekleşebilmesi için süreçlerin açık olması, STK'nın örgütlenmesinin sağlanması, katılımcıların bilgi erişimlerinin sağlanması ve

katılımın anlamlı olabilmesi için katılımcılara gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir (Yıldırım, 2019: 822).

Katılımcılık kavramı, kamu yönetiminin yeniden yapılanması sürecinde, halk ile devlet arasındaki ilişkilerin yeniden oluşturulması ve iyileştirilmesi yönündeki çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının siyasal karar alma ve yönetim süreçlerine dahil olmasını ifade eden katılımcılık ilkesi; bilgiye erişim, müzakere, iletişim, sosyal diyalog ve aktif katılım gibi kavramların öne çıkmasına neden olmuştur (Aktan, 2006: 14). Aynı zamanda OECD'nin yaptığı gruplama baz alındığında üçlü bir sınıflandırmaya gidilebilir: Bilgiye erişim, aktif katılım, geri bildirim ve danışmadır (Ateş ve Buyruk, 2018: 87).

Bilgiye Erişim: Vatandaşların devlet tarafından gerçekleştirilen yönetim uygulamalarıyla ilgili verilere ulaşabilmesi anlamına gelmektedir. Bu bilgiler devlet tarafından tek taraflı olarak vatandaşlara sunulabileceği gibi, vatandaşın talebi ile de verilebilir. Fakat her koşulda da bilgi açık ve şeffaf olmalıdır (Ateş ve Buyruk, 2018: 87).

Aktif Katılım: Aktif katılım, vatandaşın siyasal karar alma sürecine etkin olarak katılmasını ifade etmektedir. Bu aktif katılım, devlet ile vatandaş arasında yapılan bir ortaklık gibi görülmektedir. Karşılıklı ve iki yönlü bir etkileşim içinde gerçekleştirilen karar alma süreci, etkinliği ve vatandaşın devlete olan güvenini artırabilmektedir (Aktan, 2006: 15).

Geri Bildirim ve Danışma: Danışma, yöneten ve yönetilenlerin karşılıklı görüş alışverişinde bulunarak gerçekleştirdiği bir katılım türüdür. Özellikle sivil toplum kuruluşları görüşleri ile yönetimin kararlarını etkileyebilme gücüne sahiptir. Geri bildirim ise gerçekleştirilen kamu hizmetleri sonucunda vatandaşın memnuniyetini ölçme şeklinde bir katılım türüdür. Bu katılım türü kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Anketler, söyleşiler, telefon söyleşileri, halk toplantıları, kamuya açık tartışmalar, organizasyonlar ve internet üzerinden iletişim geri bildirim ve danışmanın araçlarına örnek olarak verilebilir (Ateş ve Buyruk, 2018: 88).

1.1.2.4. Cevap Verebilirlik İlkesi

İletişimin temel ilkelerinden biri olan cevap verebilirlik, bireyin kamu yönetimindeki hizmetle ilgili olarak yöneticilerden talep ettikleri soruların cevaplarını alabilmesi ile ilgilidir (Ergün, 2006: 68). Siyasetçi ve memur vatandaşa yanıt vermeye hazır, duyarlı, sempatik ve aynı zamanda halkın ihtiyaç ve taleplerini anlayabilen ve öngörebilen duyarlılıkta olmalıdır (Çukurçayır ve Sipahi, 2003: 53).

Verilen hizmetin gereksinimleri karşılama büyüklüğünü ifade eden cevap verebilirlik ilkesinin yüksek olması, amaçlar ile sonuçlar arasındaki uyumun bir göstergesidir. Bu doğrultuda,

cevap verebilirlik ilkesi, halkın, yönetimin siyasalarının belirlemesinde hak sahibi olması ile ilişkilidir. Cevap verebilirliğin ilk ve temel basamağı, kamu hizmetlerinin planlanması aşamasında vatandaşın istek ve görüşlerinin dikkate alınarak hazırlanmasıdır (Ergün, 2006: 69). Yönetimin genel kamu yararını tanımlarken vatandaşların ve STK'ların isteklerini de önemsemesi ve yönetim rolünü eleştirel bir sorguya tabi tutmaya istekli olması cevap verebilirlik ilkesi ile ilişkilendirilmektedir. Cevap veren yönetim “vatandaş önce gelir” sloganı ile ifade edilmektedir (Çukurçayır ve Sipahi, 2003: 54).

1.1.2.5. Hukukun Üstünlüğü İlkesi

Hukuk kavramı, devlet ile bireyler arasındaki münasebetleri kuran, devlet nezdinde oluşturulmuş kuralların tamamını ifade etmektedir. Belirtilen kurallar sınırlar belirlenmektedir. Herhangi bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda hukuka uygun olarak çözüm sağlanması için hukuk üstünlüğü ilkesinin kabul edilmesi gerekir (Yıldırım, 2019: 822). Hukukun üstünlüğü, kamu yönetiminin misyonlarını sevk ve idare ederken hukukun üstünlüğüne uygun bir şekilde davranması gerektiğini ifade etmektedir. Hukukun üstünlüğü ilkesi hukuk güvenliğini sağlayan çok yönlü bir araçtır. Bu bağlamda kamu idareleri, kararlarını alırken başka hiçbir faktöre aldırımsızın tarafsız bir şekilde genel kural veya ilkelere uymaktadırlar (Kuzey, 2004: 63).

Yasama, yürütme ve yargı organlarından oluşan devletin bütün unsurları hukuk devleti ile hukuka uygun hale getirilmeye çalışılır. İnsana hizmet eden bu sistem sayesinde, bireyin temel hak ve hürriyeti, gücü elinde bulunduranlara karşı korumaya alınmaktadır. Asıl amacı bireyin kararlarını dahi karar alma sürecine dahil etmek üzerine kurulan yönetim olgusu, hukukun üstünlüğünün benimsemiş olduğu bir ülkede daha etkin olacaktır (Şahin, 2018: 111).

1.1.2.6. Etkinlik İlkesi

Etkinlik, sonuca ulaşmada gösterilen başarı olarak tanımlanmaktadır. Etkinliği uzun dönem vizyonu koruma, kaynakların etkin kullanımı, insanların birtakım kaygılarına karşı farkında olma, bu kaygıların ifade edilebildiği ve bu kaygılara çözümlerin arandığı bir ortam yaratma gibi kriterlerle ölçmek mümkündür (Deniz, 2007: 96).

Kamu kurumlarında etkinlik, kamu yararı şeklinde ifade edilmektedir. Kamu hizmetlerinde etkinliğin sağlanabilmesi, hizmetlerin özel sektör ve STK'ların ortaklığı ile hayata geçirilebilmesi mümkündür (Işık, 2010: 42). Bu bağlamda etkinliğinin artırılması ve kaynakların verimli kullanabilmesi yönetim modeli uygulanması ile mümkündür.

Etkin yönetimle ilgili yapılan çalışmalarda, önemli üç madde üzerinde durulmuştur. Bunlar, vatandaşların sorunlara çözüm sağlama sürecinde, performans veya çıktı ölçümüne ve devletin

ıslahatları etkili katılımı içermektedir. Bu doğrultuda sadece halkın değil, özel sektör ve STK'ların da katılımı olmalıdır (Deniz, 2007: 97). Kamusal politikaların etkili olabilmesi için optimal kaynak kullanımı sağlanmalı, özensiz kaynak ve zaman kullanımından kaçınılmalıdır. Bu doğrultuda, kamu yönetimindeki süreçler ve kurumlar kaynakları en faydalı şekilde kullanılmalıdır (Işık, 2010: 42). Yönetişimin etkin kalabilmesi, ülkelerin bilgi teknolojilerini kullanabilme yeteneği, şeffaf bir iletişimin sağlanabilmesi ve yapılan düzenlemelerin etkilerini hukukun üstünlüğünün gözetilerek değerlendirilmesi ile mümkündür (Deniz, 2007: 97).

1.1.2.7. Eşitlik İlkesi

Eşitlik kavramı sosyal ve hukuki ilişkilerdeki içeriği itibari ile olaylara tarafsız bir şekilde yaklaşılması prensibidir. Kişilerin cinsiyetine, sahip oldukları makam ve statü konumlarına bakılmaksızın hukuk önünde eşit bir şekilde muamele edilmesini ifade etmektedir(Bozkuş, 2009: 65). Kamu sektörünün ise alınan veya alınacak olan kararlarda toplumun herhangi bir kesimini kayırmaması ve herkese aynı şekilde uygulanması eşitlik ilkesini meydana getirmektedir (Yalçın, 2010: 48). Devlette sosyal adaleti sağlama endişesi vardır. Bu nedenle devletin hizmet sunarken vatandaşlara eşit şekilde, standartlaşmış ve istekleri karşılayacak şekilde hizmet sunması mühimdir. (Çukurçayır ve Sipahi, 2003: 55).

Eşitlik yönetim olgusunun düşüncesi olduğu gibi aynı zamanda kamu hizmetinin de önemli ilkelerinden birisidir. Vatandaşlar kamu hizmetlerinden yararlanırken herhangi bir ayırım yapılmamalıdır. Bu doğrultuda, kamu faaliyetlerinde kalite meselesi ile meşgulken ekonomik, sosyal, siyasal ve yapısal çözümler yapmak amaçlara daha kolay varılmasını sağlayacaktır (Şahin, 2018: 112).

1.1.2.8. Stratejik Vizyon İlkesi

Strateji sözcüğünün etimolojik kökeni eski Yunanca 'ya dayanmaktadır. Strateji, Stratos (ordu) ve ago (yönetmek) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Sözlük anlamı ise bir amaca ulaşmak için eylem birliği sağlama ve düzenleme sanatı olarak ifade edilebilir. Strateji sözcüğü daha çok askeri literatürde kullanılmaktaydı ancak zaman içinde yönetim alanında da kullanılmaya başlanmıştır. (Söyler, 2007: 104).

Dilimize İngilizce'den girmiş olan strateji sözcüğü varılmak istenen amaçlara ulaşmak için tutulan yol anlamında kullanılmaktadır. Örgütler bakımından ise strateji kelimesi, hedeflere ulaşmak amacıyla hazırlanan önemli politikalar ve planlar bütün olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, yönetim biliminde bu sözcük, belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla, her alanda alınan tedbirler ve her türlü aracın kullanılması olarak izlenecek yolu ifade etmektedir. Strateji, bir kuruluşun hedeflerine nasıl ulaşacağını göstermektedir (Aşgın, 2008: 4).

Stratejik yönetim, birimlerin hedeflerine ulaşmasına yönelik kararlar ile bu kararların uygulanmasını kapsayan bir yönetim süreci ve faaliyetler bütünüdür. Stratejik planlama ise örgütün neyi neden yaptığına karar veren, önemli kararları ve faaliyetleri üretmek için disipline edilmiş bir çabadır. Bu bağlamda, stratejik planlama sayesinde kamu yönetimi daha iyi bir yönetim sağlayarak daha fazla yarar edebilecektir (Yılmaz, 2003: 71).

Kamu yönetiminde belirlenen hedeflere en iyi şekilde ulaşmak ve halkın beklentilerini karşılanabilmesi için kurumların hedef ve amaçlarının belirlemede stratejik bakış açısını uygulaması gerekmektedir. Bu bağlamda kurumların stratejik düşünebilen ve vizyon sahibi olan yöneticiler tarafından idare edilmesi gerekmektedir (Güven, 2014: 75).

1.2. Yerel Yönetişim Kavramı

Yerel yönetim küçük bir coğrafi alan olarak belirlenmiş belirli bir bölgede vatandaşa hizmetler sunmak için oluşturulan kurum ve kuruluşları ifade etmektedir. Burada toplumdaki bireyler bir yerel yönetim birimi ile ilişki içerisinde (Kerman vd., 2011:16). Yerel yönetime göre daha geniş bir kavram olan yerel yönetim kavramı ise yönetim sürecinin yerel yönetim kuruluşlarıyla karşılıklı etkileşim içinde yapılmasını ifade etmektedir (Sobacı, 2007: 226). Yerel düzeydeki eylemlerin ortaklaşa bir şekilde belirlenmesi ve yürütülmesi olarak tanımlanmaktadır. Yerel yönetim o bölgedeki yaşayanların çeşitli hedeflerini gerçekleştirmek için yerel hizmet sağlamaktadır. Aynı zamanda yerel yönetim yerel hizmet sağlarken, vatandaşların hayatını ve hürriyetini sağlamak, demokratik katılım ve vatandaş diyalogu için alan yaratmak, piyasa odaklı ve çevresel olarak sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve vatandaşların yaşam kalitesini zenginleştirmeyi de amaçlamaktadır (Shah ve Shah , 2006: 1,2). Avrupa Birliği mahalli yönetimlerin, yerel halka yakın yönetim birimleri olması nedeniyle önemli olduklarını düşünmektedir. Halkın karar alma mekanizmalarına en etkin bir şekilde katılımını sağlayabilmek ve yerel halkın yararını en iyi şekilde gerçekleştirebilmek adına gerekli bilgi ve becerileri harekete geçirmek için en uygun pozisyonda yer almaktadır (Tsarouhas, 2009: 19).

Yerel yönetim; küresel, ulusal ve bölgesel yönetim mekanizma ve aktörlerinden izole değil bütün sistemin bir parçasıdır. Aynı zamanda yerel yönetim, yönetim kavramının benimsediği hesap verebilirlik, katılımcılık, şeffaflık, eşitlik, hukuk üstünlüğü, cevap verebilirlik, etkinlik, stratejik vizyon gibi ilkelerin yerel düzeyde uygulanması şeklinde tanımlanabilmektedir. Yerel yönetim, yereldeki bütün sorunların çözümünde ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte yolsuzlukla mücadele, demokrasinin geliştirilmesi ve vatandaşların yaşam kalitelerinin artırılması gibi konularda büyük faydalar sağlamaktadır (Öztoprak, 2011: 60).

Yerel yönetim uygulamaları, astlık ve üstlük düzeni dışında, vatandaş için birleştirme anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda yerel yönetim, belediye yöneticilerinin, verilen kararların etkilediği herkes arasında iş bölümüne dayalı olduğu yeni bir düşünce olarak geliştirilmiştir (Akyol, 2017: 54). Geçmiş deneyimlere bakıldığında, toplum çapında demokrasi dokusunun güçlendirilmesi ve yönetişimin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bunun ancak sivil toplumun güçlendirilmesi ile başarılabileceği görülmektedir (Tsarouhas, 2009: 21).

1.3. Çevresel Yönetişim Kavramı

Çevresel yönetim kavramı, çevre problemlerine çare arama sonucunda çıkmıştır (Davidson ve Fricked, 2007'den aktaran: Bal vd., 2015: 181). Küresel çevre yönetimi, 1998'de bilim insanları arasında bir diyalog olarak başlamıştır. Bilim insanları modern çevre sorunlarının büyüklüğüne mevcut kurumların etkili bir şekilde yanıt verememesi nedeniyle küresel ekolojik yönetim şeklinde temel reformlar uygulanmasına ihtiyaç duyulduğunu fark etmişlerdir (Esty ve Ivanova, 2002: 5). Büyük ölçekli çevresel endişeler sonucunda uluslararası toplumda bir gündem meydana getirmiştir. Bu gündemle birlikte uluslararası konferanslar, müzakereler, eylem planları, antlaşmalar ve diğer girişimlerde artış olmuştur. Bu doğrultuda uluslararası çevre hukukunda yeni alanlar doğmuştur (Speth, 2002: 3). Sosyal bilimlerde yaklaşık yarım yüzyıldır yer alan çevresel yönetim kavramı, farklı anlamlar da yorumlanmasına rağmen en temel şekilde, çevresel sorunların azaltılabilmesi için yapılan yönetim faaliyetlerini ifade etmektedir (Bal vd., 2015: 181).

İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı sanayileşme ve büyüme çabalarıyla birlikte gelişim ve dönüşüm sürecinde kaynakların aşırı ve bilinçsizce kullanımı, doğal çevrenin ve kaynakların tahribata uğramasına sebep olmuştur. Gün geçtikçe artan bu tahribat sonucu bazı bölgelerde çevresel sorunlar telafi edilemez bir boyuta ulaşmıştır (Sipahi, 2010: 333). Bununla birlikte oluşan çevre kirlilikleri sadece o ülke ya da bölge ile sınırlı kalmamaktadır. Sınır tanımayan küresel çevre sorunları artık insan yaşamını da tehdit etmektedir (Kaypak, 2013: 18). Gezegenimizin ortak geleceği için doğrudan tehdit oluşturan temel sorunlar arasında iklim değişikliği, ozonun incelməsi, canlı çeşitliliği kaybı, deniz kirliliği ve tehlikeli atık ticareti yer almaktadır. Bu doğrultuda, küresel yönetim, ortak çevre sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla hükümetler arası iş birliği yapılmasını öngörmüştür (Streck, 2002: 2).

Çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde uluslararası alanda ilk adım 1972 yılında Stockholm Konferansı'yla birlikte atılmıştır (Handl, 2012: 1). 113 ülkenin katıldığı konferansta, ülkeler arasında ayırım yapmadan çözümün birlikte aranacağı üzerinde durulmuştur (Üzel, 2006: 181). 1987'de Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu "Ortak Geleceğimiz (Bruthland)" başlıklı bir rapor hazırlamıştır. Artan çevresel sorunlar karşısında raporda sürdürülebilir gelişme olgusu üzerinde durulmuştur (Bozlağan, 2005: 1019). Bu raporla birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramı yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Vogler, 2005: 844). Raporda kavramın tanımı "Bugünün

ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak” şeklinde yapılmıştır (Pearce vd., 1990: 4). Ortak geleceğimiz raporu sonrası 1992 yılında 178 ülkenin devlet başkanlarının katılımıyla gerçekleştirilen Rio Konferansı’nda Rio Bildirgesi, Orman İlkeleri, Çölleşme ve Mücadele Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, İklim Değişikliği Sözleşmesi ve Gündem 21 Raporu kabul edilmiştir (Tıraş, 2012: 62; Özmehmet, 2008: 1860).

Küresel boyutta olan çevre sorunlarını devletlerin tek başına çözebilme olanakları güçtür. Bu nedenle küresel sorumluluk edinilmeli ve küresel düzeyde yeni kurumların oluşturulmasına olanak sağlanmalıdır (Yıkılmaz, 2003: 129). Küresel çevre sorunlarının çözümü sürecinde, sürdürülebilir kalkınma paradigmasının amacına ulaşabilmesi için devletler arası ve hükümet dışı kuruluşların yanında, resmi ve resmi olmayan oluşumların karşılıklı etkileşim ve iş birliği içerisinde, yönetim anlayışıyla yürütülmesine ve uluslararası kuruluşların daha bütüncül politikalar oluşturmaya ihtiyaç vardır (Zafer, 2009: 302). Bunun sonucunda da *çevresel yönetim* kavramı ortaya çıkmıştır (Sevük, 2020: 97). Çevresel sorunlar bir yer, bölge ve ülke ile sınırlı kalmayıp dünyanın ortak problemi haline gelmiştir. Çevresel yönetişimin sağlanmasında hükümetin yanında işletmeler, sivil toplum kuruluşları, topluluklar, ulus üstü kurumlar, yerel yönetimler gibi aktörler önemli bir rol oynamaktadır (Lemos ve Agrawal, 2006: 298).

Çevresel yönetim gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da gözetenek şimdiki nesillerin ihtiyaçlarını, açıklık, hesap verebilirlik ve iş birliği ile şeffaf yönetim anlayışı içinde çevreyi koruyarak karşılamayı hedeflemektedir (Razzaque, 2013: 11,12). Çevresel yönetişime ilişkin faaliyetlerde, karar almak için müşterilerden STK’lara, tüm katılımcılar yer almalıdır (Bal vd., 2015: 186). 1990’lardan bu yana ulusal ve yerel çevre yönetiminde STK’ların rolü artmaktadır (Yıldırım ve Ayna, 2018: 412). Küresel çevre yönetiminde sivil toplumun beş önemli rolü bulunmaktadır; bilgi toplama, yayma ve analiz etme; gündem belirleme ve politika geliştirme ve uygulama, çevre koşullarını değerlendirme ve çevre anlaşmalarına uyumu izleme ve çevresel adaletin savunulması (Gemmil ve Bamidele-Izu , 2002: 1).

Çevresel yönetişime giden üç yol bulunmaktadır. Birincisi, milletlerarası düzeyde yeni kurumlara ve normlar belirlemeye gereksinim duyulmaktadır. İkincisi, sivil toplum örgütleri, işletmeler, yerel yönetimler ve diğer aktörlerden gelen aşağıdan yukarıya girişimler teşvik edilmelidir. Üçüncüsü, nüfus artışı, yoksulluk ve az gelişmişlik, yetersiz teknolojiler ve çevresel olarak dürüst fiyatlar konusunda ısrar etmemenin getirdiği piyasa başarısızlığı gibi çevresel bozulmanın altında yatan nedenlerin doğrudan ele alınmasına ihtiyaç vardır (Speth, 2002: 1).

1.4. Yönetişime Eleştirel Bakış

Yönetişim kavramı, hiyerarşilerin olmadığı yatay urumdaki bir idare türüne işaret etmektedir. Böyle bir modelin olduğu yönetim sürecinde rol alan aktörler bir etkileşim süreci içindedir. Aynı zamanda yönetim süreci içinde; sadece devlet birimlerinin değil, devlet dışı kuruluşların, özel sektörün, gönüllü örgütlerin, bilim insanlarının, profesyonellerin ve halkın da katılımı söz konusudur. Fakat bu yaklaşım da diğer yeni yaklaşımlarda olduğu gibi eleştirilere uğramaktadır (Çukurçayır ve Sipahi, 2003: 58). Siyasetin devre dışı kalarak küresel ve ulusal karar alıcıların, siyasal kurumların önüne geçmesi, halkın yönetim ve kararlar üzerinde etkisiz bırakılması bu eleştirilerden biridir. Bu eleştiriye göre, yönetim anlayışının egemen olduğu durumlarda iktidar, kararlarını siyasi görüşlerin ötesinde ve halk egemenliğin sağlanmadığı bir ortamda almaktadır. Bu doğrultuda, yönetim yaklaşımı bazı kesime göre katılımcı ama anti-demokratik bir model olarak görülmektedir (Gündoğan, 2007: 160).

Kamu yönetiminin ilgisi tüm topluma yönelik olurken, yönetim modeli ile bu ilgi, sektörlere doğru yönelmektedir. Bu doğrultuda ortak menfaat düşüncesi arka planda kalmaktadır. Bu modelde vatandaşlar, gruplar ve bölgeler arasında ortaya çıkabilecek dengesizliklere karşı nasıl çözüm üretilebileceği bilinmemektedir (Çukurçayır ve Sipahi, 2003: 58,59).

Yeni yönetim anlayışına yöneltilen eleştirilerden biri de demokrasinin iki farklı yorumuyla ilgilidir. Bunlardan biri halk egemenliğine dayalı toplum merkezli demokrasi anlayışı; ikincisi ise, birey tabanlı demokrasi anlayışıdır. Toplum merkezli demokrasi anlayışında, insanların gelenekler, toplumsal kurallar ve ahlaki ilkeler şeklinde ortaya çıkan ortak bir kimliğe sahip oldukları farz edilmektedir. Bu doğrultuda toplumdaki üyelerin karşılıklı bağımlılığı ve aileye duygularının üzerinde durulmuştur. Böylece bireylerin davranışları, içinde doğdukları ve yaşadıkları yapı ve kültür tarafından oluşturulan düzen içinde öngörülebilirlik sağlamaktadır. Birey tabanlı demokrasi anlayışı ise, farklılıklar ve bireyin önceliği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda; öncelik toplumun ihtiyaçları değil bireyin öncelikleridir. Bu anlayışa göre birey doğru ve yanlış olana karar verebilme özgürlüğüne sahiptir. Bireylerin karar verebilme ve sorumluluk alma yeteneğinde olduğu varsayılmaktadır. Bu çerçevede buna göre karar alınması ve temel kurallar koyulması gerekmektedir. Yeni yönetim anlayışında bireysel olarak demokrasinin yaygınlaşmasına katkı sağlamakta ancak merkezi sosyalliği zayıflattığı gerekçesiyle eleştiriler yapılmaktadır. Bunun sonucunda toplu karar verme oranı azalmakta ve alınan kararlar ortak bireyselliğe dönüşmektedir (Karaçor ve Oltulu, 2011: 413,414).

Yönetişime yöneltilen eleştirilerden biri, kamu yönetiminin piyasalaşmasıdır. Piyasa kurallarına göre hareket eden devletin faaliyetlerindeki temel amaç değişecektir. Devletin eylem ve işlemlerinde öncelik kamu yararının gerçekleştirilmesi olmayacaktır. Bu doğrultuda halka, topluma ve genele ait olma anlamlarından uzaklaşacaktır. Dahası, liberalleşme ile demokratik ilkelerr ve

kamu yararı içerisinde aykırılık ortaya çıkacaktır. Kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinde işletme yönetiminin tekniklerinin kullanılması, eşitlik, adalet, temsil ve katılım gibi demokratik bir anayasa değerleri yok etme tehlikesi taşıdığı iddia edilmektedir (Gündoğan, 2013: 19).

1.5. Yerel Yönetim Kavramı

Son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılan ve iki sözcükten meydana gelen “Yerel Yönetim” teriminin eski Türkçedeki karşılığı “Mahalli İdareler”dir. Terim Batı literatüründe ise “Local Government” olarak geçmektedir. Avrupa kökenli olan terim, özgür kentlerin özerk yönetimlerini ifade etmektedir (Parlak, 2015: 5).

Mahalli idare kavramı, Literatürde *âdem-i merkeziyet* olarak bilinmektedir. Âdem-i merkeziyet ikiye ayrılmaktadır. İlki, yetki genişliği (deconcentration, delegation) olarak adlandırılırken; diğeri, gerçek anlamda bir mahalli yönetimdir. Yetki genişliği, merkezi kuruluşların, merkezin uzağında yer alan örgüte, belirli faaliyetleri yürütebilecek bir ya da daha fazla yetkiyi, kendi adlarına kullanmak üzere devretmeleri demektir. Yerinden yönetim ise kanunlar gereği inşa olan yönetim organlarının, kanunlarca ya da merkeze bırakılmış tüzel, siyasal ve akçal (mali) bazı yetkilerle düzenlenmelerini ifade etmektedir (Keleş, 2009: 21).

Yerinden yönetim idari ve siyasi olmak üzere iki türü vardır. Siyasi yerinden yönetim iktidar paylaşımını; idari yerinden yönetim ise görev paylaşımını ifade etmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2013: 58). Siyasi yerinden yönetimde, siyasi otorite merkezde toplanmamış, merkezi idareler ile yerel idareler arasında paylaştırılmıştır (Eryılmaz, 2015: 114). İdari yerinden yönetimde ise, merkezi yönetimin hiyerarşik yapısı dışında teşkilatlanan kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşlara yerel nitelikli kamu hizmetlerini yürütmeye ilişkin bazı yetkiler verilmektedir. Bu kamu tüzel kişilikleri belli bölgelerde yaşayan vatandaşları ya da birtakım hizmetleri temsil etmektedir. İdari yerinden yönetim iki türe ayrılmaktadır. Bunlar yer ve hizmet yerinden yönetimdir (Ulusoy ve Akdemir, 2013: 59). Yer yönünden veya coğrafi yerinden yönetim, idari bazı görevlerin yürütülmesi yetkisinin, karar organları seçmenlerin oylarıyla belirlenen, belirli bir coğrafi alanla sınırlı olan yönetimlere verilmesi demektir. (Eryılmaz, 2015: 119). Hizmet yönünden yerinden yönetim, belli bir alana bağlı olmadan birtakım kamu görevlerinin merkezin olmadığı, farklı bağımsız kuruluşlarca yapılmasıdır (Tortop, 1984: 11).

1.6. Yerel Yönetim Mevzuatında Yönetişim

Yerel yönetimler ve yönetişim başlığı altında 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 6360 Sayılı Kanun yönetişim açısından değerlendirilecektir. Daha sonra YG- 21 Programı ve kent konseyi ele alınacaktır.

1.6.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve Yönetişim

Dünyadaki değişimle birlikte yönetim anlayışında da birtakım değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda 1580 Sayılı Belediye Kanunu'nda birtakım değişiklikler yapılması öngörülmüş ve Belediye Kanunu 2005 tarih ve 5393 Sayı ile kabul edilmiştir (Yalçın, 2010: 62). 5393 Sayılı Belediye Kanunu amacı; belediyenin oluşumu, birimleri, idaresi, misyonu, yetki ve sorumlulukları ile iş yapma usullerini sıralamaktır (Resmi Gazete, 13.07.2005: 25874).

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 9. maddesinde mahalle ve yönetimi konusu ele alınmıştır. 9. maddeye göre; “muhtar, mahallenin ortak gereksinimlerini belirlemek, belediyeye mahalleyi ilgilendiren hususlarda görüş bildirmeli ve diğer birimlerle çalışmalar yapmalıdır”. Düzenlenen bu maddeye bakıldığında yönetim olgusunun ilkelerine yer verildiği görülmektedir. Mahallenin ihtiyaçları belirlenirken halkın katılımının sağlanması, diğer kurum ve kuruluşlarla fikir alışverişi ve iş birliği yapılması ifadeleri buna örnek olarak gösterilebilir.

Bir diğer düzenlemede Kanunun 13. maddesindeki Hemşehri Hukuku başlığıdır. 13. maddeye göre;

Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.

Bu madde yönetim açısından değerlendirildiğinde doğrudan yönetim olgusunun katılımcılık ilkesine değinmektedir. Maddeye göre halk belediyenin verdiği kararlar ve hizmetlere katılma hakkına sahiptir. Maddenin devamında da yapılan çalışmalarda üniversite, sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve uzmanlar gibi diğer aktörlerin katılımından bahsedilmektedir. Aynı zamanda vatandaş belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme hakkına sahiptir. Bu doğrultuda, yönetim ilkelerinden biri olan şeffaflık ilkesi ile bağdaşmaktadır. Bu kapsamda belediyenin yaptığı çalışmaların varsa eksiklikleri fark edilebilir ve denetimine katkı sağlar.

Eski belediye mevzuatında bulunmayan ve 5393 Sayılı Belediye Kanunun 14. maddesi ile getirilen yetkilerden biri de belediye yönetiminin vatandaşların fikirlerini öğrenmesi ve buna göre yapılan çalışmalara katkı sağlayabilmesidir. Bu doğrultuda, belediyeler halkın belediye hizmetleri hakkında görüş ve fikirlerini saptamak amacıyla araştırma ve kamuoyu yoklaması yapabilmektedir (Salihoğlu, 2018: 70).

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun ikinci kısmında Meclis Toplantısı başlığını taşıyan 20. maddesine göre, “yapılan belediye meclis toplantılarının yeri ve zamanı belde halkına duyurulur ve meclis toplantıları açıktır. Meclis başkanının veya üyelerinden birinin gerekçeli o önerisi üzerine toplantıya katılanların salt çoğunluğunun kararı ile kapalı toplantı yapılabilir. Aynı zamanda 23. maddeye göre kesinleşen meclis kararları yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurulmaktadır”. Bu maddeler yönetim açısından değerlendirildiğinde daha katılımcı bir anlayışın olduğu görülmektedir. Meclis kararlarının halka duyurulması da şeffaflık ilkesi ile örtüşmektedir.

Kanunun 24. maddesinde İhtisas Komisyonları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. İhtisas komisyonu toplantılarına kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları katılabilmektedir. Aynı zamanda komisyon çalışmalarında uzman kişilerden faydalanılabilmektedir. Komisyon raporları çeşitli yollarla halka duyurulmaktadır. Yönetişim kapsamında değerlendirildiğinde katılımcılığı artırmaktadır. Raporların halka açık olması da denetimi mümkün kılmaktadır.

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 41. Maddesinde yapılan düzenlemeye göre; “belediye başkanı, kalkınma planı, stratejik plan ve yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine takdim etmekle yükümlüdür”. Stratejik plân, üniversiteler, meslek odaları ve ilgili STK'ların fikirleri alınarak hazırlanmaktadır. Kanun maddesine bakıldığında belediyelerde stratejik plan oluşturma ve performans denetimi doğrudan yönetim ilkeleri ile ilgilidir. Üniversiteler, meslek kuruluşları ve STK'ların stratejik planlara dahil edilmesi ve iş birliği yapılması yönetim açısından olumlu bir gelişmedir.

Kanunun 53. maddesinde Acil Durum Planlaması başlığı ele alınmıştır. Acil duruma ilişkin hazırlıkla ilgili bakanlık, kamu kurumu ve kuruluşlarının, mahalli idarelerin ve üniversitelerin görüşlerini alınmaktadır. Yapılan bu düzenleme ile yönetim olgusunun katılımcılık ilkesine değinilmektedir.

Belediyenin denetimini kapsamı ve türleri konusunda 55. maddede yetkiler ve imtiyazlar konusunda düzenleme yapılmıştır. Kanun maddesine göre, belediyelerde iç ve dış denetimler yapılmaktadır. Aynı zamanda, belediyenin idari işlemleri, idarenin bütünlüğü ve hukuka uygunluk açısından denetlenmektedir. Yapılan denetimlerle ilgili bilgiler kamuoyuna duyurulmaktadır. Belediyelerde yapılan denetimler ve yapılan denetim sonuçlarının kamuoyuna açıklanması yönetim ilkesinin hukukun üstünlüğü, hesap verebilirlik ve cevap verebilirlik ilkeleri ile örtüşmektedir. Aynı zamanda yapılan iç ve dış denetimler kurumdaki şeffaflığı artırmaktadır.

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 56. maddesine göre; “belediye başkanı yürütülen faaliyetleri, amaç ve oluşum durumu ile ortaya çıkan, gelen arızaların nedenlerini, belediye borçlarının sonucunu açıklayan sonuç raporunu hazırlamaktadır”. Kanun maddesi yönetim

açısından değerlendirildiğinde, stratejik planlama ilkesinin uygulanması açısından önemli bir gelişmedir.

Çeşitli ve Son Hükümler başlığı altında, altıncı kısımda bulunan 75. madde Diğer Kuruluşlarla İlişkileri düzenlemektedir. Kanun maddesinin c bendine göre, meslek örgütleri, amme menfaatine çalışan dernekler, gerekli koşulları sağlayan vakıflar ve meslek örgütleri ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilmektedir. Belediyeler, hizmetleri yürütürken kanunda sayılan diğer kuruluşlar ile ortak projeler yaparak hizmetlerin etkinliğinin artmasını sağlayacaktır.

Çeşitli ve Son Hükümler başlığı altında, altıncı kısımda bulunan 76. madde Kent Konseylerini düzenlemektedir. Kanun maddesine göre, kent konseyi kentin vizyonunu ve hemşehrilik anlayışının iyileştirilmesini, kentin korunmasını, sürdürülebilir kalkınma, çevreye karşı duyarlılık, şeffaflık, cevap verebilirlik, katılım ve ademi merkeziyet ilkelerinin gerçekleşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca belediyeler kent konseyinin daha etkili ve verimli yürütülebilmesi için yardım ve destek sağlamaktadır. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, üniversitelerin, STK'ların , kamu kurum ve kuruluşlarının ve muhtarların temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan Kent konseyleri vatandaşların topluma entegre olmasını ve hemşehri kültürünün devamlılığını sağlamaktadır. Aynı zamanda vatandaşa değer verilmesine, vatandaşların taleplerinin göz önünde tutulmasına yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda bireylerin yerel idarelere olan güven duygusunu geliştirecek ve yönetime olan güven ve katılım duygusunun devam etmesine yardımcı olacaktır. Bu kapsamda diğer aktörlerin de kararların alınmasında aktif olması, belediyelerin hizmet verimliliği artırmakta ve yönetim sorumluluğu paylaşılmasına ve zorunlulukların yerine getirilebilirlik düzeyinin iyileşmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda yönetim olgusunun katılımcılık, etkililik vb. öz ilkelere denilmektedir (Satılmış, 2023: 47,48; Yalçın, 2010 :67).

Son olarak belediye hizmetlerine gönüllü katılımı düzenleyen 77. maddeye göre, “belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür gibi hizmetler vermektedir. Aynı zamanda yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yardım etmektedir”. Bu hizmetler kapsamında; şehirde dayanışma ve katılım, hizmetlerde etkinlik ve verimliliği artırmak amaçlanmıştır. Bu madde yönetim açısından değerlendirildiğinde, katılımcılık ve iş birliğine katkı sağlandığı görülmektedir.

1.6.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Yönetişim

Büyükşehir belediye sistemi ilk olarak 1984 yılında, 3030 Sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. Ancak yaşanan sorunlar karşısında, büyükşehir belediye sistemindeki sorunların giderilmesi ve idarelerin etkin, şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir yapı oluşturmak amacıyla, Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 10.07.2004 tarih ve 5216 sayı ile düzenlenmiştir. 5216 Sayılı

Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte 3030 Sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır (Sezer ve Torlak, 2005: 523).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, "büyükşehir sınırları içerisindeki belediyeleri kapsayan büyükşehir belediyesi yönetiminin hukuki statüsünü düzenlemek, hizmetlerin planlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak amacıyla yürürlüğe girmiştir" (Resmî Gazete, 10.07.2004: 25531).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte yapılan en önemli değişimlerden biri büyükşehir belediyesinin kurulabilmesi için aranan şartlar olmuştur. 3030 Sayılı Kanun'un uygulandığı dönemde büyükşehir belediyesinin kurulabilmesi için birden fazla ilçenin bulunması yeterli olmaktadır. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'yla birlikte bu şart değişmiştir. Büyükşehir belediyesinin kurulabilmesi için, o ilin büyükşehir belediyeleri sınırlarında en az üç ilçe bulunması şartı getirilmiştir. Ve buna ek olarak; nüfus, fiziki yerleşim durumu ve ekonomik gelişmişlik gibi kriterlerde getirilmiştir (Yetkin, 2020: 7). 3030 Sayılı Kanun'un uygulandığı dönemde büyükşehir belediyesinin kurulabilmesi için tek şart ilçe kriteriydi. Bu dönemde birçok şehir büyükşehir belediyelerine sağlanan, ek mali kaynaklardan yararlanabilmek için büyükşehir belediyesi kurmak istemişlerdir. Bu nedenle bazı illerde gereksiz yere, yüksek maliyetlerle ilçeler kurulmuştur. Bu da hizmetleri olumsuz etkilemiş, kaynakların etkisiz ve verimsiz kullanılmasına sebep olmuştur (Sezer ve Torlak, 2005: 524,525). Bu bağlamda 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun getirdiği yeni düzenlemelerle birlikte gereksiz harcamaların önüne geçirilerek kaynakların daha faydalı ve etkin şekilde kullanılması yönünde ortam sağlayacaktır.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesinde "büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Kanun maddesinin c bendine göre büyükşehir belediyesinin stratejik planını, yıllık hedeflerini ve bütçesini hazırlarken ilçe belediyelerinin fikirlerini almalıdır". Bu kanun maddesi yönetim açısından değerlendirildiğinde, il ve ilçe belediyeleri arasındaki iş birliğini ve katılımı artırma yönünde olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

Kanunun 13. maddesinde Meclis Toplantısı başlığı düzenlenmiştir. 13. maddeye göre "büyükşehir belediye meclisi, her ayın ikinci haftası meclis tarafından belirlenen günde mutlak toplantı yerinde toplanmaktadır". Bu doğrultuda katılımcılığın artması sağlanacak ve belediye faaliyetlerini daha aktif bir şekilde denetleyen bir meclis yapısı inşa edilecektir (Satılmış, 2023: 50).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 15. maddesinde "İhtisas Komisyonları düzenlenmiştir. Büyükşehir belediyesinin imar ve bayındırlık komisyonu, eğitim, kültür, gençlik ve

spor komisyonu ile ulaşım komisyonu kurması zorunludur. Aynı zamanda komisyon çalışmalarında uzman kişilerden faydalanılabilir. Konularla ilgili olarak; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve STK'ların temsilcileri ile davet edilen uzman kişiler ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve fikir beyan edebilirler. İhtisas komisyonlarının raporları alenidir ve çeşitli yollarla halka duyurulur. İlgili kanun yönetim penceresinden değerlendirildiğinde diğer aktörlerin de dahil olması ve görüş bildirmesi bakımından katılımcılık ilkesini desteklemektedir". Bu doğrultuda birlikte hareket edilmesi verimliliğinde artırmasını sağlayabilecektir. Raporların çeşitli yollarla halka duyurulması da yönetim olgusunun hesap verebilirlik ve cevap verebilirlik ilkeleri ile örtüşmektedir.

5216 Sayılı Kanun'un 16. maddesine göre, "büyükşehir belediye encümeni, belediye başkanının başkanlığında, belediye meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği beş üye ile biri genel sekreter, biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere her yıl birim amirleri arasından seçilen beş üyeden oluşmaktadır". Bu düzenleme ile belediye meclisinin halk tarafından seçilmesi etkinliği artırmaktadır. Bu doğrultuda yönetim olgusunun katılımcılık bir hesap verebilirlik ilkelerinin benimsendiği görülmektedir.

5216 Sayılı Kanun'un da ilk kez görülen bir değişiklik ise ilk defa görülen danışmanlık sistemidir (Alıcı, 2007: 13). Kanunun 20. maddesine göre; "nüfusu iki milyonu aşan büyükşehir belediyelerinde on, diğer büyükşehir belediyelerinde beşi geçmemek üzere başkan danışmanı görevlendirilebilir". Kanun yönetim açısından değerlendirildiğinde, uzmanlaşmış kişilerin danışmanlık yapmaları şartı, faaliyetlerin daha etkin olması noktasında önemlidir. Aynı zamanda yönetimin hesap verebilirlik ve cevap verebilirlik açısından daha etkili olması hedeflenmiştir.

Son olarak 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 21. maddesinde büyükşehir belediyesi teşkilatı düzenlenmiştir. "Kanuna göre büyükşehir belediyesi teşkilatı birimlerinin kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi büyükşehir belediyesi meclisinin kararı ile olmaktadır. Belediyelerin etkin ve faydalı hizmet sunabilmeleri için genel sekreter yardımcısı atanabilmektedir. Büyükşehir belediyesinde belediyenin amaç ve politikalarına, stratejik planına ve yıllık programlarına uygun olarak belediye başkanı adına hizmetleri genel sekreter ve yardımcıları yürütebilmektedir". Yönetim çerçevesinde değerlendirildiğinde hizmet kalitesinin artırılması, hesap verebilirliğin iyileşmesi ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin daha verimli hale gelmesi açısından önemlidir.

1.6.3. 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve Yönetişim

6 Aralık 2012 tarihinde yayımlanan 6360 Sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” birçok açıdan bakıldığında bir dönüm noktası olmuştur. Kanun ile 14 il belediyesi daha büyükşehir belediyesine dönüştürülmüş ve büyükşehir belediye sayısı 30’a yükselmiştir (Belli ve Aydın, 2019: 408). 6360 Sayılı Kanunu’n 1. maddesinde Büyükşehir Belediyesi Kurulması ve Sınırlarının Belirlenmesi düzenlenmiştir. Kanun 1. maddesinin birinci fıkrasına göre Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinin il belediyeleri de büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Aynı zamanda bu illerdeki köyler, il özel idareleri ve beldeler kaldırılmış, köylerin mahalleye dönüşerek, belediyeler içerisinde oldukları ilçenin belediyesi olmuştur (Resmi Gazete, 06.12.2012: 28489).

Söz konusu kanunun genel gerekçesi şöyle açıklanmaktadır (Başbakanlık, 2012); Küreselleşmeyle beraber, yönetim anlayışı değişime uğramış ve bu değişimle birlikte ortaya yeni değerler çıkmıştır. Birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi etkinlik, verimlilik, vatandaş odaklı, katılımcı, hesap verebilirlik, şeffaf ve yerel yönetim anlayışlı değerler önem kazanmaktadır. Bu ilkeler halka verilen hizmetin iyileştirilmesini ve halkın yönetim süreçlerine daha aktif katılımını hedeflemektedir. Söz konusu kanunun gerekçesi incelendiğinde, doğrudan yönetişimin ilkelerine değinildiği görülmektedir. Genel gerekçede belirtilen ilke ve değerler yönetim olgusunun hayata geçirilmesi ve uygulanması açısından önemlidir.

6360 Sayılı Kanun’a getirilen bazı eleştiriler mevcuttur. Yeni büyükşehir belediyesi yasa hakkında bilinen bir bilimsel bir ön araştırma ya da örnekli bir analiz çalışmasına rastlanmamıştır. Düzenlemenin yapılma gerekçesi olarak gösterilen ilke ve değerlerin tam tersi ile karşılaşılma ihtimalini gösteren birçok içerik barındırmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde siyasal bir çaba olarak görülmektedir ve bu da yönetim ilke hedeflerinin gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Eleştirilerden bir diğeri de optimal hizmet alanı ile ilgilidir. Optimal hizmet alanı, bir hizmetin en iyi şekilde verilebilmesi için, hizmetin verileceği bölgenin nüfusunun ve coğrafi uzaklığının göz önünde bulundurulmasını ifade etmektedir. Örneğin, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin 150 km uzaklıktaki bir ilçenin temizlik, su, kanalizasyon, yol ve diğer hizmetlerinin aksayacağını öngörmek mümkündür. Özellikle Karadeniz, İç Anadolu, Ege ve Doğu Anadolu gibi kırsalın fazla olduğu, coğrafya olarak uzak, nüfusun yüksek olduğu ve mezraların bulunduğu bölgelere iyi hizmet götürmek pek mümkün görülmemektedir (Alataş, 2019: 493, 494). Bu durum yönetim açısından değerlendirildiğinde, hizmetlerin gerçekleştirilmesinde etkinliğin sağlanabilmesi konusunda tartışmaya açık görülmektedir. Aynı zamanda bu uzaklık, katılım ve

demokrasi noktasında bazı olumsuzluklar içermektedir. Halk uzaklık sebebiyle yönetime katılım noktasında sorunlar yaşayacağı düşünülmektedir (Sancak, 2021: 88).

İl Özel İdareleri kaldırılması sonucu oluşan eksiği kapatmak için Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKB) kurulmuştur. İl Özel İdarelerinin kaldırılıp yerine YİKB kurulması yerelleşme açısından eleştirilen diğer önemli konulardan biridir. Merkezi yönetim, büyükşehirler kurarken bir taraftan hali hazırdaki mahalli idare birimini kaldırarak merkezin güdümündeki birim olmaktadır. Bu da yerelleşmeyi olumsuz yönde etkilemiştir ve yönetim açısından bakıldığında olumsuz bir gelişmedir (Belli ve Aydın, 2019: 409-411).

1.6.4. Yerel Gündem 21 ve Yönetişim

Uluslararası eşitsizliklerin artması, yoksulluğun, açlığın ve sağlıksızlık oranının artması ve ekosistemlerin sürekli bozulması bir tehdit olarak görülmektedir. Oluşan çevre ve kalkınma endişelerini iyileştirebilmek, daha iyi yaşam standartlarına ulaşabilmek, daha iyi korunan ve yönetilen ekosistemleri ulaşabilmek tek başına bir ulusun başarabileceği bir şey değildir. Bu ancak küresel bir ortaklığın sağlanması ve beraberinde sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesiyle başarmak mümkündür. Bu küresel ortaklık, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nı toplama çağrısında bulunarak 22 Aralık 1989 tarihli 44/228 Sayılı Genel Kurul kararının, çevre ve kalkınma sorunlarına dengeli ve bütünlük bir yaklaşım kabulünün temelleri üzerine inşa edilmelidir. 1992 tarihli "Rio Yeryüzü Zirvesi" olarak da bilinen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı neticesinde Agenda 21 raporu üzerinde anlaşıldı (Agenda 21, 1992: Preamble 1.1-1.2).

Rio Konferansı sonucunda 5 önemli çıktı olmuştur. Bunlar; "Rio Deklarasyonu", "Gündem 21", "Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi", "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi", "Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi Konusunda İlkeler Bildirimi"dir (Batat, 2010: 10). Konferans sonucunda kabul edilen beş uluslararası belgelerden biri olan Gündem 21, 3 temel ve 1 bütünlük kısımları olmak olarak toplamda kırk kısımdan meydana gelmiştir (Sadun, 1998: 1).

Dünyadaki doğa hareketleri bakımından mihenk taşı özelliği taşıyan Rio Konferansı, "sürdürülebilir gelişme" sözcüğü sadece bize tanıtılmakla kalmamış aynı zamanda, bütün iktidarlar ve diğer yapıların yer aldığı örgütlerce benimsenmesini sağlamıştır (Sadun, 1998: 1). Gündem 21 başlıklı küresel eylem planının oluşturulması sırasında, BM'ye üye olan ülkeler arasında, çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olan gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında "sürdürülebilir kalkınma" hususunda fikir ayrılığı ortaya çıkmış olsa da bu fikir farklarına rağmen anlaşılan temel konu, sürdürülebilir kalkınmanın ancak "yerinden" çarelerle gerçekleştirilebileceği görüşü olmuştur (Batat, 2010: 9-10). Gündem 21'in başarıyla uygulanabilmesi için, çok aktörlük ve toplumsal uzlaşma gibi koşulların sağlanması önemlidir. Bu doğrultuda, Rio Deklarasyonu ve Gündem 21'e göre toplumsal uzlaşma olmadan sürdürülebilir

kalkınma hedefine ulaşılamayacağı görüşü yer almaktadır (Sadun, 1998: 1). İdare yönünden de yeni fikirleri barındıran gündem 21 verimlilik, cevap verebilirlik, katılım, şeffaflık ve katılım gibi yönetim ilkeleri dahilinde oluşturulmuştur (Atvur, 2009: 232). İş birliği ve katılım ortamına ihtiyaç duyulması sebebiyle, Gündem 21’de katılımcılara ve yerinden yönetim anlayışının kuvvetlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda, Günden 21 gönüllü kuruluşlar ve vatandaşla iş birliğinin oluşturulması gerektiğini vurgulamakta ve bu süreçte sivil topluma da bir rol verilmesi gerektiğinin üzerinde durmaktadır (Lamba, 2012: 498).

Gündem 21’in üçüncü bölümünde yerel yönetim oluşumlarına değinilmiştir ve 28. maddede “Yerel Yönetimlerin Girişimleri” başlığına yer verilmiştir. Bu doğrultuda, 28. maddede sıralananlar bugün “Yerel Gündem 21” olarak bilinen durumun başlangıç noktasını inşa etmektedir. Rio Zirvesi sonucunda mahalli idarelerin, öz yurt ve semtlerinde katılımcı bir sürecin başlatılması gerektiği ve kentlerin kendilerine özgü YG21 projeleri oluşturulması gerektiğine karar verilmiştir. Mahalli İdarelerin amaçlarını yerine getirecek olgular süresince vatandaş, mahalli kuruluşlar ve özel sektör temsilcileriyle iletişim halinde olunması gerektiği üzerinde durulmuştur (Atvur, 2009: 232). Gündem 21’ de ele alınan sorunların ve çözümlerinin çoğunun temelini yerel faaliyetlerde olduğu düşünüldüğünden, hedeflere ulaşabilmek amacıyla, yerel yönetimlerin katılımını artırmak ve daha yüksek düzeyde iş birliğinin ve koordinasyonun sağlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Minvalde; karar verme, hesaplama ve yürürlük olgularına kadınların ve gençlerin katılımının özendirmek gerektiği üzerinde durulmuştur (Agenda 21, 1992: art. 28.1-28.2). Agenda 21’in 28. Bölümünde 28.3’ü maddesine göre, her yerel yönetim, yurttaşlar, yerel örgütleri ve özel kuruluşlar ile iletişim halinde olmalı ve “yerel bir gündem 21” benimsemelidir. Gündem 21 amaçlarına ulaşmak için yerel yönetim programları, politikaları, yasaları ve yönetmelikleri, yerel programlara göre değerlendirilecek ve buna göre değiştirilecektir. Bu doğrultuda Yerel Gündem 21 toplumsal bilinci ve katılımcı mekanizmaları artırmayı hedefleyerek, “yönetişim” anlayışının yaşama geçirilebilmesi için zemin oluşturmuştur.

Uluslararası ölçekte, Yerel Gündem 21 sürecinin takibi Rio Yeryüzü Zirvesi sonrasında yürürlüğe girerken, Türkiye’de dört yıl sonra düzenlenen BM HABİTAT II İnsan Yerleşimleri Konferansı neticesinde tanınırlık sağlamaya başlamıştır. Habitat-II 30-31 Mayıs 1996 tarihleri arasında İstanbul merkezli gerçekleştirilen bir konferanstır. Habitat-II’nin amacı sorumluluk anlayışını yerel, ulusal ve uluslararası alanların bir bütün içinde olduğu küresel bir bilinç oluşturmaktır. Yerel Gündem 21 uygulamaları, “IULA – EMME (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği – Doğu Akdeniz ve Orta Doğu Bölge Teşkilatı) koordinatörlüğünde ve UNDP- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın desteği” ile “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi” ile başlatılmıştır (Batat, 2010: 41; Arslan, 2017: 18).

Başlanılan çalışmanın yanılması, 2000 yılında “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Uygulanması” adıyla ile sonraki aşamada sürece konmasını ve çalışmanın amaç haline

dönüşmesini gerektirmiştir. Projenin üçüncü aşaması ise, YG21 projesinin altmış mahalli idare biriminde uygulandıktan sonra, “Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı”nın da kurulmasıyla birlikte “BM Milenyum Bildirgesi Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planının Yerelleştirilmesi” başlığı ile gerçekleşmiştir. 2007 yılında yürürlüğe koyulan “Türkiye’de YG21 Yönetişim Ağı Kanalıyla BM Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin Yerelleştirilmesi” başlıklı dördüncü aşama ise yetmiş bir mahalli idare biriminde uygulanmıştır (Atvur, 2009: 234).

YG21 Genel Sekreterlikleri, YG21 sürecine müdahil olan şehirler ve proje yürütücüsü organizasyonlar arasındaki koordinasyon sağlamaktadır. Kentlerdeki YG21 uygulamaları; kent konseyleri, çalışma grupları, kadın meclisleri, gençlik meclisleri, özel ilgi grupları (çocuklar, yaşlılar, engelliler platformları) gibi farklı katılımcı mekanizmalardan oluşmaktadır. Diğer taraftan yerel düzeyinde katılımı artırmak gerekçesiyle de mahalle meclisleri kurulabilmektedir (Atvur, 2009: 234).

Kent Konseyleri Yerel Gündem 21 oluşumu içerisinde çok geniş katılımlı uygulama modelidir. Yerel Gündem 21 programının bilinen öz uygulamalardan biri, sorunların çözümlerine mahalli göstergede kentin birlikli ve birlikteliksiz kesimlerini “katılımcı” bir örnek ile YG21 adı etrafında bir aradadır. Bu yönüyle kent konseyleri farklı görüşlerin bir arada olduğu bir ortak akıl kurumu işlevi görmektedir (Dur, 2011: 88). 2005 tarihli ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu bir adım daha ileri giderek gerekli koşulları sağlayan belde ve belediyelerde kent konseylerinin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda YG-21 örgütlenmelerinin Kent Konseyleri adı altında yasal bir statüye kavuşturuldu görünmektedir (Güneş ve Beyazıt, 2012: 129). Kent konseyi, yönetim süreç ve ilkelerini önemli görerek mahalli idareyi; kamu örgütlerini, özel sektör ve sivil toplumu birleştirerek etkili ve katılımcı bir yapıyı oluşturmayı hedeflemektedir (Atvur, 2009: 234).

Kent Konseyleri, “2006 tarih ve 26313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği”nde detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Daha sonra bu yönetmelik, 6 Haziran 2009 tarihinde yayınlanan 27250 Sayılı “Kent Konseyi Yönetmeliğinde Değişiklik Yönetmeliği” ile yeniden düzenlenmiştir (Güneş ve Beyazıt, 2012: 139). Son olarak 23 Mayıs 2019 tarihinde yayımlanan 30782 Sayılı “Kent Konseyi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile tekrardan düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesinde b bendinde kent konseyi tanımlanmıştır. Bu maddeye göre, “merkezi idare, mahalli idare, kamu örgütü durumundaki mesleki örgütler ve STK’lar birlikte faaliyet yapabilmektedir”. Kent konseyi, hemşehrlik durumu gereğince; şehrin halkının refah önceliklerinin, problemlerinin, amaçlarının belirlendiği, görüşüldüğü, çarelerin üretildiği ve ortak aklın benimsendiği demokratik kurumlarla yönetim süreçlerini ifade etmektedir (RG, Sayısı:26313. Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006).

26313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği’nin görevleri, 6. maddede düzenlenmiştir. Görevleri aşağıdaki gibidir:

- Mahalli sistemde kararlara katılmanın genişlemesi, hemşehrilik olgusu ve ortak aklın üstünlüğünün yaygınlaşmasını ve çok taraflı yönetim yaklaşımını sağlamak,
- Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması
- Şehre yönelik öz planlar ve işlev planlarının saptanması olgusunda ortak bir akıl oluşumun desteklemek,
- Mahal prensibi gereğince katılım, demokrasi ve uzlaşma anlayışını geliştirmek,
- Kent kaynaklarının etkili ve verimli kullanılmasını sağlamak,
- Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı olarak çevreye duyarlı süreçleri canlandırmak
- ST'nin gelişmesini ve organizasyonlaşmasına katkıda bulunmak,
- Çocuklar, gençler, kadınlar ve engelliler sosyal yaşamda faaliyetlerini geliştirerek ve mahalli karar verme olgularıyla katılmalarını sağlamak,
- Şehir idaresinde şeffaflık, katılım, cevap verebilirlik olgularının sürdürülebilirliğine katkı sağlamak,
- Kent konseyinde meydana gelen fikirlerin incelenmesine yönelik ilgili belediye idaresine iletilmesini gerçekleştirmek.

Mevzuatlar incelendiğinde, yönetim yaklaşımının benimsenmesi ve gelişmesi yönünde birçok olumlu nokta bulunmaktadır. Yönetmelik, çok ortaklık ve çok aktörlüğe, bugüne kadar süreç dışında kalmış halkın karar süreçlerine aktif olarak katılımlarının sağlanmasına ve sivil toplum geliştirilmesine vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda yönetim olgusunun katılımcılık ilkesinin benimsediği görülmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için planların stratejiler oluşturularak hazırlanıp uygulanmasını, kentte ortak bir aklın oluşturulmasını, uzlaşma kültürünü geliştirmeyi, kentin kaynaklarını adil, etkili ve verimli kullanılmasını amaçlamıştır. Kentin yaşam kalitesini geliştirmeyi hedefleyen yönetmeliğin, yönetişimin açıklık, hesap verebilirlik, etkinlik ve verimlilik ilkelerini de benimsediği görülmektedir (Güneş ve Beyazıt, 2012: 140).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL OLARAK ÇEVRE

İkinci bölümde ilk olarak çevre ile ilgili kavramlar ve genel çevre sorunları açıklanacaktır. Ardından çevre sorunlarının ortaya çıkış süreci ve çevre koruma bilincinin oluşma süreci incelenecektir. Daha sonra çevre sorunları uluslararası boyutta incelenerek düzenlenen konferanslar, sözleşmeler ve önemli belgeler ele alınacaktır. Nihayetinde ülkemizin çevresel sorunları ve çevre koruma fikrinin gelişme süreci incelendikten sonra Türkiye'deki çevre örgütlenmesi ve mevzuatı değerlendirilecektir.

2.1. Kavramsal Olarak Çevre ve Çevre Sorunları

Bu başlık altında ilk olarak çevre kavramı ve çevre sorunu kavramları açıklanacaktır. Daha sonra çevre sorununun kaynaklarına, genel çevre sorunlarına ve çevre sorunlarının ortaya çıkış sürecine değinilecektir. Ardından çevre etiği ve çevre adaleti kavramları açıklanacaktır. Son olarak çevre koruma bilincinin oluşma süreci ele alınacaktır.

2.1.1. Çevre Kavramı

Çevre kavramı; çevre sorunlarının artması ve bu sorunların insan yaşamını tehdit etmesiyle birlikte, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın olarak kullanılmaktadır (Akyüz, 2020: 25).

Çevre kavramını daha iyi açıklayabilmek için önce bu kavramla ilişkili olan “ekoloji” ve “ekosistem” kavramlarını tanımlamak gerekmektedir. Charles Darwin, doğanın canlılar üzerindeki gücü ve insanların doğa ile olan ilişkilerine değinmektedir (Simonnet, 1993: 12,13). Ancak ekoloji bir kavram durumunda ilk kez 1869 yılında Alman doğabilimci, biyoloji uzmanı Ernst Haeckel’ca kullanılmıştır. Yunanca kökenli oikos (ev, konut) ve logy (bilim) kelimelerinden türeyen “ekoloji” kavramı, “konut bilimi” veya “ev bilimi” şeklinde tanımlanabilir (Çepel, 1988: 6). Ekoloji ve Terimler Sözlüğü’nde ise ekoloji şu şekilde tanımlanmıştır: “Klasik anlamda ekoloji, canlılarla çevrelerini ve bu iki varlığa ait öğelerin karşılıklı etkileşim ve ilişkilerini araştıran bir bilim dalıdır.” (Çepel, 1996: 64). 1935 yılında Tansley tarafından ortaya konulan ekosistem kavramı ise “Ekosistem birbirinin özelliklerini etkileyen, aralarında karşılıklı ilişkiler bulunan ve sistemin gelişim ve varlığının sürekliliği için gerekli olan organizmalarla, cansız çevrelerinden oluşan fonksiyonel, temel bir doğal ünedir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Çepel, 1984: 21-25).

Literatür incelendiğinde bazı bilim insanları, canlı merkezli düşünce olan ekoloji terimi yerine bugün insan merkezli çevrebilimi kavramını kullanmaktadır (Sevgi, 2015: 36-38). Çevrebilimi önceleri biyoloji iliminin altında bir dal gibi bitki ve hayvanların doğayla olan münasebetini konu alırken 1970’li yıllardan sonra çevre sorunlarının gündeme gelmesiyle birlikte insanın çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen yeni bir bilim dalının temelini oluşturmaktadır (Ertürk, 2018: 3).

Literatürde ortak bir tanımı olmayan çevre kavramı (Akyüz, 2020: 26), dar ve geniş anlamlarıyla tanımlanabilir. Çevre dar anlamıyla, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi.” ve “Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam.” (TDK, 2022) Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü’nde ise, canlıların hayatlarını ve büyümelerine olanak veren fiziki, kimyevi ve biyolojik belirteçlerin tümü olarak açıklanabilir (Çepel, 1996: 41). Ayrıca çevre geniş anlamıyla; veri bir zamanda, kişiye özgü, fiziki ve ruhani ilerlemesini, hayat koşullarını işaretleyen biyoloji, coğrafya ve toplum kökenli değişkenlerin hepsini nitelemektedir (Hamamcı, 1983-1984: 172). Çevrenin bu geniş anlamında çevre, canlı (bitki ve hayvanlar) ve cansız (hava, su, toprak, rüzgar, ısı) varlıklardan meydana gelmektedir (Muslu, 2000: 8). Çevre, maddesel çevre ve sosyal çevre olarak 2 tür grupta betimlenmektedir. Maddi çevrede varoluş açısından özünde içerisinde doğal çevre ve yapay çevre olarak ayrılabilir.

Doğal Çevre: “Doğal etki ve güçlerin oluşturduğu, insan müdahalesine maruz kalmamış veya böyle bir müdahalenin henüz değiştiremediği tüm doğal varlıkları ifade eder.” (Özdemir, 1988: 10).

Yapay Çevre: İnsan elinden çıkmış olan, doğada kendiliğinden bulunmayan çevreye denir. Cami, anıt, park, yollar, kentsel çevre insan elinden çıkmış olan yapay çevreye örnek olarak gösterilebilir (Keleş, 2019: 24).

Toplumsal Çevre: Fiziksel çevre ile sosyal çevre birbirlerini etkileyen ve tamamlayan iki çevre türüdür. Sosyal ilişkiler kuran insanların fiziksel çevre içinde ekonomik, siyasal ve toplumsal davranışların tümü toplumsal çevreyi oluşturur (Keleş ve Hamamcı, 2002: 31).

2.1.2. Çevre Sorunu Kavramı

Çevre sorunu kavramı; insanların çevreye zarar vermesi, tabi rezervlerin müfrit derecede kullanması ve dolayısıyla tabi dengelerin bozulması ile neticelenmiş olmaktadır (Çepel ve Ergün, 2012: 1). Hava, su ve toprağın zamanla niteliğinin bozulması canlı türlerinin yaşam alanlarını daraltarak bitki ve hayvan topluluklarının yok olmasına sebep olmaktadır. Çevre sorunlarının esas sebebi, canlı çeşitlerinin düşmesi veya ortadan kaybolması neticesi beliren ekolojik düzenin bozulmasıdır (Çokadar vd., 2007: 86; Keleş ve Hamamcı, 2005: 99).

18. yüzyılın sonunda başlayan sanayi devrimi sonucunda gelişen teknoloji bununla beraber oluşan düzensiz kentleşme, çevre kirliliğini önemli ölçüde artırmaya başlamıştır. Çevreye yönelik zararın başta sadece o bölgeyi etkilediği düşünülmüş ancak 20. yüzyıla geldiğimizde doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde kullanılması, kapasitelerinin aşılması, geri dönüşümü olmayacak şekilde kullanılması ve çevrenin kendi kendini yenileyebilme özelliğinin zorlaşması sebebiyle sorunların küresel ölçekte bir çevresel krize dönüştüğü görülmektedir (Akca ve Taştekin, 2021: 4).

Katlanarak artan nüfus ile birlikte ihtiyaçların artması ve kaynakların azalması, 21. Yy'da istikbal hususunda çevresel kaygıları gündemde tutar. Doğa meseleleri artık sadece ülkelerin problemi değil, bütün ülkelerin genel meselesi halindedir (Baykal ve Baykal, 2008: 3).

Klasik anlamıyla doğa problemleri hava, toprak, su ve gürültü kirliliği olarak tanımlansa da günümüzde kirlilik dışında ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyutları ile bir çok sorun artık çevre sorunu niteliği kazanmıştır (Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 129; Bozkurt, 2021: 5).

2.1.3. Çevre Sorunlarının Kaynakları

Çevre sorunlarına birçok unsur sebep olmakla birlikte bu unsurların başında; hızla artan nüfus, düzensiz kentleşme, sanayileşme ve turizm faaliyetleri gelmektedir.

Hızlı Nüfus Artışı: 18. yüzyıldan itibaren; sanayi devrimi ve tarımsal alandaki gelişmelerle birlikte dünya nüfusu artmaya başlamıştır. Ülkelere göre bakıldığında ise gelişmemiş ve gelişmek sürecindeki devletlerde doğumların çok olması nedeniyle nüfusun artması gelişmiş ülkelere nazaran hızlıdır (Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991: 129-133).

1960 yılında 3 milyar olan ve hızla artan dünya nüfusu, 1974 yılında 4 milyara, 1990'lı yıllarda 5.2 milyara, 2000'li yılların başında 6.4 milyara, 2021 yılında ise 7.8 milyara yükselmiştir (World Bank, 2022).

Gelişmiş ülkelerde tıp; sağlık koruma ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak insanların ölüm oranlarının azalması, doğum oranlarının yükselmesiyle nüfus artmıştır. Daha sonra doğum oranlarındaki düşüşle birlikte gelişmiş ülkelerde nüfus dengeye kavuşurken bu zaman diliminde de nüfus yaşanmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise ölümlerin düşük, doğum oranlarının yüksek olması nedeniyle hızlı bir nüfus artışı görülmektedir. Artan nüfus ile birlikte tüketim ihtiyaçları artmakta ancak, doğal kaynakların miktarı sınırlı kalmaktadır. İnsanların tüketim ihtiyaçları, alışkanlık ve beklentileri karşısında doğal kaynakların yetersiz kalması ve sınırlı olan bu doğal kaynakların bu ihtiyaçları karşılayamaması sonucunda çevrenin dengesinin sarsılması kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sorunun temelinde insanların üretim ve tüketim alışkanlıkları yatmaktadır. Bugün bakıldığında,

gelişmiş bölgelerde yaşayan insanlar, nüfusun hızlı bir şekilde arttığı bölgelere göre daha çok tüketmekte ve çevreyi kirletmektedirler (Bozkurt, 2021: 10-11).

Düzensiz Kentleşme: Şehir miktarının artması ve şehirlerde bulunan insanların oranının artmasına kentleşme denir. Sanayi devrimi ile birlikte kentlerde hızla nüfusun artması ve kentlerin büyümesi, önemli çevre sorunlarına neden olmaktadır. Gelecek yıllarda da dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşayacağı düşünülürse var olan sorunlara yeni sorunların ekleneceği söylenebilir (Görmez, 2020: 9).

Kentsel mekanlardaki yığılmalar hava, su, toprak kirlenmesinin yanında; ormanların tahribi, çölleşme gibi sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bireylerin sağlıklı tabii hayat yerleri negatif olarak etkilenmiştir. Kentsel büyümenin sebep olduğu çevre sorunları şu şekilde sıralanabilir: Konut sorunu, imarsız ve plansız yerleşimler, sağlıklı su ihtiyacının karşılanmamasının yarattığı sorunlar, yoğun üretim faaliyetlerinin sebep olduğu sorunlar, otomobil sayısının artmasıyla oluşan hava kirliliği ve gürültü kirliliği, alt yapı sorunları, yeşil alanların yok edilmesi (Bozkurt, 2021: 13).

Sanayileşme: 18. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen makineleşme ve teknolojik ilerleme, daha az emek gücüyle daha çok ürün elde etmeyi ve kârlılığı artırmayı sağlamaktadır. Sanayi Devrimi; gelişmiş ülkelerde imalat sektöründe, tarım- hayvancılıkta önü açılan makineleşme, sanayileşmeyi doruğa çıkarmıştır (Çoban, 2020: 80, 81).

İlk defa sanayi devrimi ile tabiata hakim olmaya başlayan insan, sanayileşmeyle birlikte günümüz çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Görmez, 2020: 8). Çevrecilerin eleştirileri sanayi üretiminin sürekli artışının oluşturduğu olumsuzluklar üzerinedir. İlk olarak sonsuz ve bedelsiz olarak görülen tabiat, günümüzde istihsal süreçleriyle kısıtlı bir sermayeye haline geldi (Simonnet, 1993: 26).

Gelişmekte olan ülkelerdeki kıt sermayenin daha çok üretim için kullanılması ve çevre koruma tedbirlerinin pahalı olması sebebiyle yeterli önlemlerin alınamaması, sanayiden kaynaklanan çevre sorunlarını artırmaktadır. Sanayileşme, doğal kaynakların aşırı kullanılmasına ve hızla tüketilmesine sebep olmakta hem de üretim sonucu ortaya çıkan atıkların çevreyi kirletmesine neden olmaktadır (Ertürk, 1998: 82, 83).

Turizm: Hemen hemen her ülkede vazgeçilmez bir sektör haline dönüşen turizm etkinliklerinde, çevre önemli bir yere sahiptir (Ünal ve Erol, 2021: 57). Bulunduğu bölgede iktisadi, sosyal ve kültürel pek çok fayda sağlamakla birlikte; tabiat ve geçmiş hazinelerin ortadan kaldırılması, kıyı kesminde deniz ve sahiller zarar görmesi ve burada yaşayan canlıların hayatını tehdit etmek gibi birçok çevre sorununa da sebep olmaktadır (Görmez, 2020: 11). Bundan dolayı

turizmin doğal bölgelerini, zirai ve ağaçlık arazilerinin tahribinde; su kaynaklarının, doğanın, miras ve öz varlıkların kirlenmesinde, yağma edilmesinde ve yok olmasında önemli bir etkene sahiptir (Türküm, 1998: 171).

2.1.4. Genel Çevre Sorunları

Türlü insan faaliyetleri sonucunda, zamanla çevresel değerler zarar görerek hava, su ve toprağın niteliği bozulmuştur (Keleş ve Hamamcı, 2002: 95). Sanayi Devrimi sürecinde, insanların doğal kaynakları plansız ve sınırsızca kullanmaları doğal dengenin bozulmasına zemin hazırlamıştır (Görmez, 2020: 4). Bu başlık altında ilk olarak hava, su, toprak, gürültü, görüntü, katı atık su kirliliği incelenecektir. Daha sonra ormanların tahribi, global ısınma ve mevsim değişikliği, ozon katmanının daralması, biyolojik çeşitliliğin ortadan kalkması sorunları, elektronik kirlenme ve enerji üretiminden kaynaklanan çevre kirliliği ele alınacaktır.

Hava Kirliliği: Havadaki azot yüzde 78, oksijen yüzde 21'den az, argon yüzde 1'den az ve binde 3 oranında karbondioksitten oluşur (Gürpınar, 1998: 140). Yetişkin bir birey bir günde ortalama on dört kg hava, iki kg su ve bir buçuk kg besin maddesine ihtiyacının olması, havanın insan yaşamındaki önemini açıkça ortaya koymaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005: 100).

Özellikle sanayileşme, hızlı nüfus artışı ve kentleşme sonucunda açığa çıkan gazlar zaman içinde havanın doğal yapısını bozmakta yani havayı kirletmektedir. Atmosfer kirleticilerinin %50'sine trafik sebep olmaktadır. Endüstriyel faaliyetlerin yaygın olmadığı şehir bölgelerinde kirletici konsantrasyonlar genel olarak 3 bin kısım iken, endüstriyel faaliyetlerin yaygın olduğu şehir bölgelerinde 20 bin ile 50 bin arasında değişiklik göstermektedir. İnsan faaliyetleri sonucu meydana gelen hava kirliliği hem insanların hem de tüm canlıların hayatını tehdit etmektedir (Sağır, 2020: 89; Gürpınar, 1998: 140).

Fabrika bacalarından çıkan gazlar ve egzoz gazları havaya karışarak havanın kirlenmesine sebep olmaktadır. Havayı kirleten bu gazlar, atmosferdeki H_2O ve buhar birleşerek kimyasal etkileşim neticesinde asit yağmurları oluşmaktadır. Karlar, yağmurlar, sisler vasıtasıyla yüzeye varan asit yağmurları; ormanların ve bitkilerin topraktan zehirlenerek, besin almalarını engeller. Aynı zamanda da sulara karışarak, sulara yaşayan canlıların da hayatlarını tehdit etmektedir (Özdemir, 2001: 146-147).

Su Kirliliği: İnsan ve canlıların yaşamları 3 temel maddeye; havaya, suya ve toprağa bağlıdır. Su ve hava yaşam için en temel ihtiyaçlar olmakla birlikte bu maddeler yaşam için tabiidir. Dünyanın su kaynakları okyanuslar, akarsular, göller, buzullar ve yeraltı su kaynaklarıdır (Gökdayı, 1997: 73-74). Doğal, doğal olmayan, biyolojik ve radyoaktif materyallerin su kaynaklarına ulaşması su kirliliğidir. Tarımsal ve endüstriyel faaliyetler ile ortaya çıkan atıklar, su

kaynaklarına yönelik zarar verici ve canlıların yaşam alanlarının daralmasına sebep olmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005: 116).

Toprak Kirliliği: Tarımsal verimliliği artırmak için kullanılan kimyasal ilaçlar, toprakta ve ürünlerde birikerek besin yoluyla insanlara ve hayvanlara ulaşmakta ve birçok hastalığa yol açmaktadır (Çoban, 2020: 113). Hiçbir ayrıştırma yapılmadan ortama bırakılan çöpler, yani katı atıklar da toprağın ve suyun kirlenmesine neden olmaktadır (Gökdayı, 1997: 83). Kirlenmenin yanı sıra, fazla tüketim, tarım bilmemezlik, amaçsızlaşma, ısınma amaçlı ağaç kesimi için bölgenin çok fazla kullanılması ve çarpık sanayi toprak kalitesinin kötüleşmesine ve bozulmasına sebep olarak çeşitli sorunlara yol açmaktadır (Mittal ve Mittal, 2013: 3).

Gürültü Kirliliği: İnsan için negatif bedensel ve manevi izler oluşturan, istenmeyen sesler, gürültü sorunu olarak ifade edilmektedir. Kişisel özelliklere göre sesin basınç ve frekans gibi özellikleri insanlar tarafından farklı algılanmaktadır ve bu sesin şiddeti ses ölçü birimi olan desibel ile tespit edilmektedir. Uluslararası Standartlar Örgütü'ne göre katlanılır ses düzeyi elli sekiz desibeldir. Doksan desibel üstü gürültülerin insanlar için sağlıksız olduğu ve yüz kırk desibeli geçen seslerin ise beyin zararına sebep olduğu açıktır. (Türküm, 1998: 166).

Dünya Sağlık Teşkilatı'nın çevre sağlığı için geliştirdiği çalışmalar, gürültünün insanların beden ve ruh sağlığını negatif biçimde etkilediğini açıklamaktadır. Örneğin, beklenmeyen bir gürültü insan vücudunda adrenalin salgısını artırmakta ve kalp atışlarını hızlandırmaktadır. Aynı zamanda kalp, kulak, burun, boğaz hastalıklarına da neden olarak insan sağlığını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir (Gürpınar, 1998: 171). Gürültü sadece insanlara değil hayvanlara da zarar vermektedir. İnsanların eğlence amaçlı kullandıkları havai fişekler, hayvanlarda korku, stres ve travmaya neden olmaktadır. Bununla birlikte organ kaybına ve ölümlere de sebep olabilmektedir.

Görüntü Kirliliği: Diğer kirlilik türlerine göre daha az bilinen görüntü kirliliği, nüfusun kalabalık olduğu plansız kentlerde, daha fazla görünen bir çevre sorunudur. Görüntü kirliliğinin diğer kirlilik türlerine göre farkı ise nicel verilerle değerlendirilememesi yani öznel olmasıdır. Görüntü kirliliği, çevreyi negatif biçimde etkiler ve birtakım şeyleri yapmasına mâni olarak engelleyebilmektedir. Kişilere göre değişiklik göstermekle birlikte kötü görüntü kirliliği, insanlarda dikkat dağınıklığı, gözlerde yorgunluk, isteksizlik, verimsizlik gibi psikolojik etkilere neden olmaktadır (Çolakkadıoğlu ve Yücel, 2018: 240).

Katı Atık Kirliliği: Önemli çevre sorunlarından biri olan katı atık, büyük oranda iktisadi ve sanayi işlemler neticesinde vuku bulan ve işlevsizliği gerekçesiyle çevreye atılan ve insan sağlığını bozan materyaller biçiminde tanımlanabilir. Katı atık teknolojik gelişme, sanayileşme, kentleşme, nüfus artışı ve insanların hızla artan tüketim alışkanlıkları ile çevreye zarar verecek boyutlara

ulaşmıştır. Katı atıklar, hastalık yapıcı maddelerle doğrudan veya dolaylı olarak doğa ve insan sağlığına zarar verebilmektedir. Katı atıklar, zararlı ve zararsız atıklar biçiminde iki gruba ayrılmaktadır. Yanıcı-yakıcı, zehirleyici, yok edici maddeler, asit, kurşun, civa, reaktif atıklar, tarım ilaçları, radyoaktif maddeler zararlı ve tehlikeli atıklara örnek olarak gösterilebilir. Zararsız atıklara ise organik ve inorganik maddeler olan mutfak ve yemek artıkları, karton, cam, plastik örnek gösterilebilir. Aynı zamanda katı atıklar, evrensel atıklar, endüstriyel atıklar, kurumsal atıklar, belediyesel işlevler ile ilgili atıklar, özel atıklar ve tarımsal atıklar olarak kaynaklarına göre ayrılmaktadır (Palabıyık ve Altunbaş, 2004:103-106).

Ormanların Tahribi: İnsanlar, yakacak ihtiyacını sağlamak ve inşaat alanı oluşturmak amacıyla ormanlık alanları tahrip etmektedirler. Bir çok faun ve flora çeşitlerinin yok edilmesi, su taşkınlarının artması, toprak kayması, çölleşme, mevsim değişikliği gibi çevre problemlerinin vuku bulması, orman alanlarının tahrip edilmesinden kaynaklanmaktadır (Baykal ve Baykal, 2008: 8-9). Ormanların artan oranda tahrip edilmesi, “sera etkisi” yaratarak küresel ısınmaya ve biyolojik çeşitliliğin azalmasına neden olmaktadır. Hayvan ve bitki türlerinin yüzde elli ile yüzde sekseni tropik ormanlarda olmakta ve uzmanlar bu canlı çeşitlerin yüzde otuz’unun hayatının tehlikede bulunduğu uyarısında bulunmaktadır (Kaplan, 1999: 48).

Küresel Isınma ve İklim Değişikliği: İklim değişiklikleri ve yerkürenin ısınması, sera etkisinin sonucunda oluşmaktadır. Küresel ısınma, iklim değişikliklerine sebep olmakla birlikte insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Deniz seviyelerinin yükselmesi, kara ve denizlerdeki buzulların erimesi, suların ısınması sonucu sularda yaşayan popülasyonların değişmesi, yağışların değişerek kasırgalara, kuraklıklara, sellere sebep olması, küresel ısınmanın iklim üzerindeki etkilerindendir. Bununla birlikte insanlarda kalp hastalıklarına ve ölümlere neden olabilmektedir (Gökdayı, 1997: 94).

Ozon Tabakasının İncelmesi: Ozon tabakası, dünyayı güneşten gelen zararlı morötesi ışınlarından korur ve atmosferdeki sıcaklığı düzenler. Karbondioksit, metan ve FCK gazları ozon tabakasının incelmesine ve iklim değişikliğine sebep olmaktadır. Amerika Dünya Kaynakları Enstitüsü’nün yaptığı araştırmalara göre, bu gazlar daha çok Batılı ve Doğulu sanayileşmiş ülkelerin gerçekleştirdiği faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Ozon tabakasının incelmesi de diğer çevre sorunları gibi insan ve diğer tüm canlıların hayatını olumsuz etkilemektedir. İnsanlarda güneş yanıkları, cilt kanseri, derinin çabuk yaşlanması ve bağışıklık sisteminde hastalıklara sebep olurken hayvanların bağışıklık sistemini de etkilemekte ve bitki türlerine zarar vermektedir (Kaplan, 1999: 43-44)

Biyolojik Çeşitliliğin Yok Olması Sorunları: Biyolojik çeşitlilik, kara, deniz ve diğer su ekosistemleri ile bu ekosistemlere dahil tüm kaynaklarda yaşayan canlı organizmaların parçası

oldukları ekolojik yapıları kapsar. Türlerin kendi içindeki çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliği de buna dahildir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015: 48).

Biyolojik çeşitliliğin yok olmasındaki en temel etken, insanların doğa üzerindeki faaliyetleridir. Sanayileşmenin yoğun bir şekilde yaşandığı dönemde, doğanın belli bir kaldırma kapasitesi olduğu dikkate alınmamış ve olumsuz etkileri kısa sürede çevreye yansımaya başlamıştır. Son yıllarda biyolojik çeşitliliğin azalması küresel bir boyut kazanmış ve geri döndürülemez bir boyuta ulaşmıştır. Biyolojik varlıkların yok olması gelecek açısından tehlike arz etmektedir (Mazı ve Demirci, 2004: 167).

Elektronik Kirlenme: İnsan sağlığını tehdit eden kirlenmelerden bir diğeri de elektronik kirlenmedir. Fransa’da, Rusya’da ve Eski Rusya’da yüksek kilovoltluk hatlarda çalışan işçilerde bazı sağlık problemleri görülmüştür. Sinirsel bozukluklar, kalp ve kan damarlarının zorlanması, kan basıncında değişimler, kalp grafiğinde dengesizlikler ve vücut ısısında düzensizlikler bu sağlık problemlerinden birkaçıdır. Başka bir örnek olarak bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Almanya, Chicago, Washington gibi kentlerde yüksek gerilim hatlarının, binalara çok yakın geçmesinin, kalp hastalarının sağlığını etkilediği kanıtlanmıştır (Gürpınar, 1998: 191,192).

Enerji Üretiminden Kaynaklanan Çevre Kirliliği: İnsanların, günlük yaşamlarını sürdürebilmesi için temel ihtiyaçlarından biri de sınırlı olan enerji kaynaklarıdır. Doğalgaz, kömür, petrol gibi yenilenemez enerji kaynakları ve rüzgâr, güneş gibi yenilenebilir enerji kaynakları bulunmaktadır. Bu enerji kaynaklarından özellikle yenilenemeyen enerji kaynaklarının tükenmesi ya da yanlış kullanılması ekolojik dengenin bozulmasına ve çevre tahribine sebep olmaktadır (Görmez, 2020: 49).

2.1.5. Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci

Çevre kirliliğine sadece insan eylemleri neden olmamaktadır. Çevre sorunları, insanlık tarihi öncesi dönemlere dayanmaktadır ve doğal nedenlerden dolayı, çevresel unsurların zarara uğraması hala varlığını ve etkilerini devam ettirmektedir. Örneğin volkanik patlamalar sonucunda oluşan lavlar, çevresinde bulunan tüm canlıların yok olmasına ve saldıgı, gaz, partiküller havanın kirlenmesine neden olur. Aynı zamanda volkanik dağlar karbondioksit salma sonucunda küresel ısınmaya da sebep olmaktadır. Güneş ışınlarının ve yıldırımların neden olduğu orman yangınları, tsunami ve deprem de çevreyi kirleten doğal olaylardan bazılarıdır (Akyüz, 2020: 79-83).

Yaklaşık 2 milyon yıllık varoluş süreleri olan avcı ve toplayıcı toplumları, yaşamlarını yiyecek toplayarak ve avlanarak sürdürmüştür. Bu dönemde yaşayan insanlar doğayı yönlendirecek güce ve teknolojiye sahip olmamasından dolayı şüphesiz şimdiye kadar doğaya en az zarar vermiş topluluktur (Özey, 2009: 13).

Taş devrinde ateşin keşfedilmesi ile birlikte insanın çevreye verdiği zarar farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Ağaçlık alanlarda yaşayan insanların ısınmak, yemek yapmak ve farklı nedenler için yaktıkları ateşler orman yangınlarına sebep olmuştur. Bunun sonucunda erozyon ve toprak kirliliği, bitki örtülerinin tahrip edilmesi, hava kirliliği, hayvan türlerinin zarar görmesi gibi çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Akyüz, 2020: 85).

Yerleşik tarımsal faaliyetlere geçilmesi sonucunda, göçebe yaşam tarzından yerleşik bir düzene geçilmiş ve nüfus hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Yapılan tarımsal üretim çevre üzerinde bir baskı oluşturmuş ve tarım yaygınlaştıkça yapay çevre oluşturulmaya başlanmıştır. Artan nüfus sonucunda kasaba ve köyler ortaya çıkmıştır. İnsanlar bina yapmak, binaları ısıtmak, çeşitli eşyalar yapmak ile besinleri kısaltmak için oduna ihtiyaç duymuşlardır. İhtiyaçları doğrultusunda ormanları tahrip ederek erozyonun artmasına sebep olmuşlardır (Özey, 2009: 13,14).

İnsanın çevre üzerindeki en büyük etkisi sanayi devrimi ile birlikte başlamıştır. Buhar gücünün imalatla kullanılması, insan gücü yerine makine gücünün kullanılması ve tarımda makineleşmeye gidilmesi kentlerin büyük ölçüde genişlemesine neden olmuştur. Buhar makinesinin kullanılmasıyla birlikte üretim tekniği değişmiş ve seri üretime geçilmiştir. Artan üretimin karşılığında tüketim de bu oranla artmaya devam etmiştir ve çevrede bulunan kömür, petrol gibi organik enerji kaynakları tüketimi hızla artmaya başlamıştır. İnsanoğlunun doğaya egemen olmaya çalıştığı bu dönemde hızlı sanayileşme ve kentleşme süreci, çevrenin hızla kirlenmesine ve bozulmasına neden olan temel etkenlerdir. Bu dönemde, doğa ve insan dışındaki diğer canlı türleri küçümsemiş ve insanlar kendilerini merkeze koyarak kendi çıkarları doğrultusunda çevreye bilinçsizce zarar vermiştir. Doğayı sonsuz bir kaynak olarak gören insanoğlu, doğanın kendisini yenileyebilme kabiliyetinin sınırlı olduğunu fark ettiğinde ise geç kalmıştır (Yazgan, 2010: 234-236).

Çevre kirliliği birdenbire ortaya çıkmamıştır. İnsan faaliyetleri sonucunda zaman içinde çevreye bırakılan kirliliğin birikerek nitel ve nicel olarak artmasıyla çevre, hızla bozulmaya başlamıştır. Başlangıçta doğanın kendini yenileyebilme özelliği sayesinde çevre kirliliğinin sorun teşkil etmeyeceği düşünülmüştür. Ancak zaman içinde, doğaya atılan pisliğin doğanın kendini temizleme yeteneğinin oldukça üstünde kaldığı ve gözle görünür ve tehlikeli bir düzeyde çevrenin hızla bozulmaya başladığı fark edilmiştir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 25). Çevre sorunlarının ortaya çıkışı eski tarihlere dayansa da küresel ölçekte çevrenin kirlenmesi ve bozulması sanayileşme süreci ile başlamış ve evrensel bir sorun olarak görülmüştür.

2.1.6. Çevre Etiği

Etik (ethic) teriminin kökü, Eski Yunanca'da kişilerin kişiler ile mevcut ilişkileri ve davranış türlerini ifade eden "ethos" kelimesinden türemiştir. Aristo etiği, var olan kuralların benimsenerek

iyi insan olmak ve iyi davranış sergilemek anlamına gelmektedir. Ahlak felsefesi olarak etik, kişilerin eylemlerini düşünmeyi ve doğru olan şeyin neler olabileceğini aramak için çalışmak anlamına gelmektedir (Kılıç, 2008: 9,10).

Etik kavramı, kanuni bir yükümlülüğü olmayan, kişinin kendi iradesi ile doğru veya yanlış olanı belirlemesi ile alakalı olan, yazılı olmayan ve kendi kendine oluşan ilkeler bütünüdür. Genel olarak herkesin kabul ettiği bir doğru ya da yanlış yoktur. Bu doğru ve yanlışlar kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Çünkü insanların aldıkları eğitimleri, inançları, aile yapısı, sosyal çevresi ve yaşadığı ülkenin kültürü gibi farklı etkenlerden dolayı kişilerin etik değerleri şekillenmektedir (Akyüz, 2020: 120,121).

Ahlak (moral) kavramı, insan topluluklarında bireylerin adetlere uygun davranışlarını düzenleyen kuralların, normların toplamını ifade etmektedir (Akarsu,1997'den aktaran: Kılıç, 2008: 11). Diğer bir tanım ise, insanların bilinen çeşit trend, fikir, inanış, töre, bağımlılık, kültür ve hepsinde bulunan değer, kural ve memnulara ilişkin oluşturulan ve bu durumuyla gelenek halini almış hayat şekli ahlak olarak ifade edilmektedir (Doğan, 2010: 9).

Etik ve ahlak kavramları, hem batı dillerinde hem Türkçe'de çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılan sözcüklerdir. Ancak, etik sözcüğü ahlak sözcüğüne göre çok daha geniştir (Karakoç, 2004: 59). Etik; olayların nedenini sorgulayan, denetleyen, temellendiren ve ahlakın doğru ve yanlış olup olmadığını araştıran bir felsefe alanıdır. Ahlak kavramı ise, yaşamın her alanında kendini hissettiren karşılıklı bir kabullenme ve uzlaşma sonucunda ortaya çıkan yaptırımlara tabi olan kurallar bütünüdür (Kılıç, 2008: 12).

Çevre etiği, çevre ile insan arasındaki ahlaki ilişkilerin sistemli olarak incelendiği ve felsefi açıdan ele alındığı bir bilim dalıdır. Çevre etiği, insanların çevreye karşı sorumlulukları olduğunu açıklamakta ve bu sorumlulukların ahlaki açıdan neden doğru ve haklı olduğu sorularına cevap aramaktadır (Jardins, 2006: 46). Diğer ifade ile çevre etiği, insanın tabiatla münasebetinin şeklinin ne çeşit olması gerekliliğini aramakta ve olması gereken davranışın ne olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çevre etiğinin amacı ise çevrenin, hayvanların ve bütün olarak doğanın korunmasını sağlamaktır (Kılıç, 2008: 32-37).

Çevre etiği içerisinde dört farklı etik kuramı bulunmaktadır. Bu düşünceler insanı merkeze koyan (Antroposentrik) etik, çevre tabanlı (Ekosentrik) etik , canlı merkezli (Biosentrik) etik ve acı merkezli etik olarak ayrılmaktadır. İnsan merkezli etik görüşüne göre, insanların çıkarları, gereksinimleri her şeyin üstündedir ve özel bir değere sahiptir. Canlı olmayan türlere ve tabiata ilişkin temel bir sorumluluğu yoktur. Doğa, insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacak bir araç olarak görülmektedir. Çevre merkezli etik yaklaşımına göre; insan doğanın efendisi değil, ekosistemi oluşturan halkalardan bir tanesidir. Doğadaki tüm canlı ve cansız varlıklar etkileşime

girerek ekosistemi oluşturmaktadırlar (Karakoç, 2004: 63,64). Canlı merkezli etik; sadece insanların değil, doğada var olan tüm canlıların eşit yaşam hakkı olduğunu savunan bir düşüncedir (Akyüz, 2020: 126). Son olarak acı ekneli etik, acı hisseden tüm her şeyin değeri vardır. Buna göre göre değeri, acıyı hissetme unsuru belirlemektedir ve insanların hayvanlara karşı bir sorumluluğu bulunmaktadır. Buna karşılık ahlaki değeri belirlemede acıyı hissetme unsuru kabul edildiği için bitkilerin herhangi bir ahlaki değeri yoktur (Kılıç, 2008: 40).

2.1.7. Çevre Adaleti

Çevre adaletinin gündeme gelmesinin altında yatan sebep ırkçılıktır. ABD’ de beyaz olmayan insan toplulukları hedef alınarak zehirli atıklar ve kirleticiler, bu insan topluluklarının yaşadığı bölgeye boşaltılmıştır. 1982 yılında yaklaşık 120 milyon ton kirlenmiş toprak, ABD’de yaşayan Afrika kökenli Amerikalıların nüfus oranının yüksek olduğu bir ilçeye boşaltılmıştır. Bunu engellemek amacıyla başlayan mücadele ve eylemler çevre adaletinin başlangıcını oluşturmaktadır (Mohai vd., 2009: 406).

Çevresel ırkçılık; çevre adaletiyle yakından ilişkilidir. Çevresel ırkçılık; farklı renk, ırk veya kültüre ait bireylerin ve toplulukların hükümet tarafından çevre- sağlık yönünden yaşamını tehdit edecek, dezavantaj ve çevresel eşitsizlikler sağlayan herhangi bir politika ve uygulamalarla etkilendiği bir ırkçılık sistemidir (Pulido, 2017: 524-526). Çevresel ırkçılığa çözüm bulabilmek için çevresel adalet kavramı ortaya çıkmıştır. Çevre adaleti; tüm insanların ve toplulukların renk, ırk, dil ve din gibi herhangi bir ayırım yapılmadan çevre ve halk sağlığıyla ilgili yasa ve yönetmeliklerle eşit korunma hakkına sahip olması anlamına gelmektedir (Mohai vd., 2009: 407).

Çevre adaleti, tüm insanların temiz bir çevrede yaşaması ile ilgili bir durum değildir. Belli grupların ekonomik ve sınıfsal farklılıklardan dolayı ayrıcalıklı bir yere koyularak çevre sorunlarından korunma yönünden ayrıcalık sağlanmamasıdır. Doğal kaynakların kullanılması ve çevre sorunlarından korunma noktasında belli grupların imtiyaz sahibi olması ve diğer taraftan bazı grupların dışlanması ya da çevre sorunlarından daha fazla etkilenmesi sonucunda bu ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve adaletin sağlanabilmesi için yapılan eylemler çevre adaleti ismini almıştır (Akyüz, 2020: 135).

Dört farklı çevre adaleti türü bulunmaktadır. Çevre adaletinin türleri şu şekilde sıralanabilir: bölüşüm adaleti, çevre yönetimi adaleti, nesiller arası çevre adaleti ve hayvanlar için çevre adaleti. Bölüşüm adaleti, doğada bulunan kaynakların kullanılmasında ve çevre sorunlarının etkilerinden herhangi bir grubun dışlanmadan eşit bir şekilde paylaşılması ile gerçekleşebilir. Bu doğal kaynaklar ve çevre sorunları da belirli kurumlar tarafından yönetilmektedir ve buna da çevre yönetimi denilmektedir. Çevre ile ilgili alınan kararlardan etkilenen yurttaşların, doğayla alakalı alınan kararlara doğrudan ya da dolaylı olarak katılma ve bilgi sahibi olma hakkına yönetim adaleti

denilmektedir. Bu doğrultuda çevre yönetimi adaletinin gerçekleşebilmesi için tüm yurttaşları çevre ile ilgili tüm bilgilere ulaşabilmeli ve çevreyle ilgili karar alma süreçlerine katılabilmelidir. Ancak çevre yönetimi adaletinin sağlanmasında bu kriterler yeterli değildir. Çevre yönetiminde adaletin sağlanabilmesi için çevreyle ilgili sıkıntı yaşayan bireylerin başvurabileceği tarafsız ve bağımsız olan yargı kurumlarının oluşturulması gerekmektedir (Akyüz, 2020: 136-141).

Tüm nesiller, doğası gereği diğer nesillerle bağlantılıdır. Bu nedenle dünyanın ortak mirası olan çevreyi, bugün yaşayan neslin sonradan yaşayacak insanlar için koruması gerekmektedir. Doğada mevcut olan tüm doğal kaynaklar, gelecek kuşakların yaşamı da gözetilerek aşırıya kaçmadan, ihtiyaçları karşılayacak ölçüde tüketilmez. Kuşaklararası eşitlik ve çevre adaleti ancak bu şekilde gerçekleşebilir (Weiss, 1990: 198-202).

Çevre sorunları sadece insanları değil hayvanları da etkilemektedir. Çevre kirliliğinin sadece insanlara zarar verdiği düşüncesi, insan merkezli çevre anlayışının bir sonucudur. Milyonlarca farklı türden canlıyla paylaştığımız doğada yaşanan çevre sorunlarından en az insanlar kadar onlar da etkilenmektedir. Hayvanlar için çevre adaletinin sağlanabilmesi için çevreyle alakalı kararlar alınırken hayvanların da varlıklarını sürdürebilmesine olanak sağlanacak şekilde kararlar alınmalıdır (Akyüz, 2020: 144,145).

2.1.8. Çevre Koruma Bilincinin Oluşması

Çevrenin bir sorun olarak ortaya çıkması, 1970 'li yıllarda gündeme gelse de aslında çok daha eski tarihlere dayanmaktadır. Yaşanan bu çevre sorunlarına birçok örnek verilebilir. Kayıtlara göre, hava kirliliğinden dolayı ilk ölüm vakası 1873 Aralık ayında Londra'da gerçekleşmiştir. Aşırı ölçüde taşkömürü ve linyit kullanımı sonucu bir hafta içerisinde havadaki yoğun dumandan 700 kişi hayatını kaybetmiştir. 1911 yılında tekrar Londra'da hava kirliliğinden dolayı 1150 kişi hayatını kaybetmiştir. 1943 yılında Los Angeles'ta ilk kez hava kirliliği fark edilmiştir. Yine Londra'da 1952 yılında endüstriyel kirlilik ve yüksek basınçlı hava koşullarının birleşiminden kaynaklanan ölümcül duman adı verilen "Londra Öldüren Sisi", bir hafta içerisinde 4.000 insanın ölümüne yol açmıştır. Bu olaydan sonra 1956 yılında Temiz Hava Yasası çıkartılmıştır. 1980'li yılların başlarında, Hindistan'da, bir Amerika'nın şirketinin fabrikasından sızan gaz kaçağı, 16.000 kişinin ölümü ve binlerce kişinin de yaralanmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda bu kazadan sonra doğmuş olan çocuklar, tehlikeli kimyasalların etkilerinden kurtulamamıştır. Geçmişte birikerek gelen birçok insan eylemi sonucunda, doğal çevre, insan sağlığı ve doğal yaşam çeşitli risklerin etkileri altında kalmıştır. Özellikle sanayileşme ve düzensiz kentleşme sonucu çevre sorunlarının hızla artması, insanların bu sorunları bir "risk" olarak görmesini sağlamıştır (Aygün , 2007: 224-225).

Ülke sınırları içinde ortaya çıkan emülasyonlar, hava su ve toprak gibi doğal yollarla başka bir ülkeye taşınmaktadır. İki ya da daha çok ülkenin çevre sorunlarının iç içe geçmesi ise sınır ötesi çevre sorunlarını oluşturmaktadır. Örneğin, Nisan 1986 yılında Ukrayna'nın Çernobil kentinde meydana gelen nükleer santral kazası, 100 binlerce insanın ölümüne ve kanser riskinin artmasına neden olmuştur. Çernobil kazası sonucu radyasyon zehiri kuzeye, İskandinav ülkelerine, Orta Avrupa'ya, Almanya'ya, batıya İspanya'dan Türkiye'ye kadar yayılmıştır. Çernobil'in etkileri ise hala devam etmektedir. Artan tiroit kanseri ve lösemi vakaları bu etkilere örnek olarak gösterilebilir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2020: 68,69; Keleş, 2019: 24,25). Öte yandan, yakın bir tarihte Çin'in Vuhan Eyaleti'nde meydana gelen Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), insandan insana bulaşarak diğer dünya ülkelerine yayılmıştır. 13 Ocak 2020'de tanımlanan virüs milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuş ve yıkıcı etkileri hala devam etmektedir.

20. yüzyıla gelindiğinde henüz küresel nitelik özelliği taşımasa da çevre sorunlarının büyümesi ve ulusal sınırları aşan büyük bir sorun haline gelmesiyle birlikte duyarlı bireyler, gönüllü kuruluşlar, ileriye görebilen kamu yönetimleri ve uluslararası kuruluşlar bu sorunların önemine dikkat çekmeye çalışmışlardır (Keleş, 2019: 25). Sınır tanımayan çevre sorunlarının çözülebilmesi için önce ilgili devletler arasında, ikili ya da bölgesel anlaşmalar yapılmıştır. Daha sonra ortaya çıkan çevre sorunlarının bir toplamı olarak küresel çevre sorunları gelişmiştir. Küresel bir sorun haline gelen bu çevre sorunları uluslar arasında iş birliği yapmayı zorunlu hale getirmiştir (Kaplan, 1999: 42). İklim değişikliği, ozon tabakasının incilmesi, hava, su ve toprak kirliliği, tropik ormanların yok edilmesi, biyolojik çeşitlilik kaybı, deniz ve okyanus kirliliği, çölleşme ve gibi küresel çevre sorunları, ülkelerin tek başına çözebileceği sorunlar olmadığı için uluslararası arenada küresel ölçekte birçok gelişme yaşanmıştır. 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Çevre Konferansı ise uluslararası çevre politikalarının oluşumunda atılan ilk küresel adım olarak nitelendirilmektedir.

2.2. Uluslararası Çevre Koruma Fikri ve İş Birliği

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan ve çevre sorunlarının temel nedeni olarak görülen Sanayi Devrimi ve düzensiz kentleşme, zaman içinde büyüyerek artık ülkelerin kendi iç sorunu olmaktan çıkıp çevresini de etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Çevre sorunlarının bugünkü ve gelecekteki kuşakların yaşamlarını tehdit ettiği düşüncesi ve bu doğrultuda gelişen çevre bilinci ise 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlamıştır. Küresel bir sorun haline gelen çevre sorunlarına karşı önlemler alınabilmesi için uluslar arasında bir iş birliği yapılması ise kaçınılmaz duruma gelmiştir (Keleş, 2019: 109). Beraberinde çevre politikalarını gündeme getiren ve günümüze kadar gerçekleştirilen çevre korumayla ilgili eylemlerin temelini oluşturan iş birliği anlayışı ise 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda gündeme gelmiştir.

2.2.1. 1972 Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı

Çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde uluslararası alanda ilk kurumsal adım 1972 yılında Stockholm Konferansı'yla birlikte atılmıştır. Uluslararası düzeyde çevre sorunlarına çözüm bulmak için yapılan iş birliği 1972 Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı ile başlamışsa da birçok ülke bu konferans yapılmadan önce, çevre sorunlarıyla ilgilenen birimler oluşturmaya başlamışlardır. Aynı zamanda 20. Yüzyılın başında, uluslararası çevre hukuku oluşturma çabaları başlamıştır. Ancak Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre konferansından sonra bu birimlerin sayısı artmış ve uluslararası örgütlerin çevre sorunlarına ilgileri artmıştır (Kaplan, 1999: 114-119; Handl, 2012: 1).

Çevre sorunlarının üstesinden gelmenin tüm dünyanın görevi olduğu ilk defa 5 Haziran 1972'de Stockholm'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansında dile getirilmiştir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ve 113 ülkenin katıldığı Stockholm Çevre Konferansı çevre konusunda bölgesel, ulusal ve uluslararası düzenlemelerin başlangıcı kabul edilmektedir (Kaplan, 1999: 104; Bozkurt, 2021: 169).

Konferansın amacı, gelişmişlik düzeyleri farklı olan ülkelerin küresel çevre sorunlarıyla ilgili sorumluluklarını kabul ederek bu sınır tanımayan çevre sorunları karşısında birlikte karar alma ve hareket etmelerini sağlamaktır. Konferansta başlıca tartışılan 5 konu şunlardır (Budak, 2004: 409; Yavuz ve Keleş, 1983: 16-19):

- İnsanların yerleşmiş oldukları çevrelerin yönetimi,
- Doğal kaynakların yönetimi,
- Genel çevre kirliliği,
- Denizlerin kirlenmesi,
- Eğitim sisteminde çevre eğitime yer verilmesi, bilgi edinimi ve sosyal kültürel faaliyetlerin geliştirilmesi.

Konferans sonunda yayınlanan bildirgede genel olarak insan-çevre ilişkilerine, insan eylemlerinin çevre üzerindeki kötü etkilerine, yaşam koşullarının geliştirilmesine, ülkelerin ekonomik gelişme sorunlarına ve tek bir dünyamız olduğuna vurgu yaparak, uluslararası topluluğun tüm üyelerini, çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda ortak davranarak uluslararası iş birliği ve dayanışmanın yapılması gerektiğine değinilmiştir (Hamamcı, 1992: 287, 288).

Stockholm Konferansı'nın önemli sonuçları şu şekilde sıralanabilir (Kaplan, 1999: 122, 123; Budak, 2004: 410):

- Uluslararası alanda genel kabul gören, çevrenin korunmasına ilişkin 26 maddelik bir deklarasyon yayınlanmıştır.

- 5 Haziran günü “Dünya Çevre Günü” ilan edilmiş ve çevre fonu kurulması önerisi kabul edilmiştir.
- Birleşmiş Milletler çatısı altında çevresel sorunlardan sorumlu bir yapı Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur.
- Ülkeler arasında gelişmiş-azgelişmiş gibi ayrımlar yapılmadan, katılımcı tüm ülkeler tarafından, küresel çevre sorunlarının insan sağlığını kötü etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda ortaya çıkan çevre sorunlarının ortak bir sorumluluk olduğu ve bu sorumluluğun paylaşılması gerektiği konusunda uzlaşma sağlanmıştır.

Stockholm Konferansı’nın en önemli sonuçlarından biri de deklarasyonun birinci ilkesidir. Bu ilkeye göre çevre hakkının bir insan hakkı olduğu kabul edilmiştir. Her insanın sağlıklı bir çevrede, insanlık onuruna yaraşır bir şekilde yaşam sürmesine izin verecek nitelikte bir çevrede, özgür, eşit ve yeterli yaşam koşullarında yaşamak temel hakkıdır (Görmez, 2020: 61; Budak, 2004: 412).

Deklarasyonun 2-7 numaralı ilkelerinde bugünkü ve gelecek nesiller için doğal kaynakların korunması, yenilebilir kaynakların iyileştirilmesi, yenilenemeyen kaynakların ise tedbirli şekilde kullanılması ve deniz kirliliğinin önlenmesi üzerinde durulmuştur. 8-15 numaralı ilkeler ise gelişmekte olan ülkelerin çevrenin korunması bağlamında diğer ülkeler ile arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği ve gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere destek olması ve kaynak aktarmasıyla ilgilidir. Diğer ilkelerde ise çevrenin iyileştirilmesi konusunda bir eğitime ve iş birliğine atıf yapılmaktadır. Son olarak 26. ilkede ise nükleer silahlar ve diğer toplu silahlardan insan ve çevresinin korunacağı üzerinde durulmuştur (Bozkurt, 2021: 174-176). Stockholm Çevre Konferansı çevre hukukunun miladı olarak görülmektedir.

2.2.2. Akdeniz Eylem Planı

Çevre sorunlarının ele alındığı ve bu sorunların iyileştirilebilmesi için ortak bir bakış açısı sağlanmaya çalışıldığı Stockholm Çevre Konferansı’nın önemli sonuçlarından biri de Birleşmiş Milletler Çevre Programının (UNEP) kurulmuş olmasıdır. Birleşmiş Milletler Çevre Programının almış olduğu kararla 1974 yılında “Bölgesel Denizler Programı” kurulmuş ve öncelikli alanın Akdeniz olması kararlaştırılmıştır. 1975 yılında UNEP’in çağrısıyla Barcelona’da toplanan konferansta Akdeniz Eylem Planı (AEP) onaylanmıştır. Akdeniz Eylem Planı’nın amacı Akdeniz’in durumunu değerlendirmek, kontrol etmek ve bu incelemeler sonucunda politikalar ve seçenekler belirleyerek, deniz ortamının korunması için bağlayıcılığı olan bir sözleşme hazırlamak ve iş birliğine teşvik etmektir. Barcelona Sözleşmesi’ne 21 Akdeniz ülkesi ve Avrupa Birliği taraftır (Algan, 1997: 37, 38).

2.2.3. Ortak Geleceğimiz (Brunthland) Raporu

1983'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun oluşturduğu Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) adlı rapor, 1987 yılında kabul edilmiştir. Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu Başkanı Gro Harlem Brunthland tarafından açıklandığı için Brundtland Raporu olarak da anılmaktadır (Yıldırım ve Göktürk, 2004: 455). Artan çevresel sorunlara çözüm bulabilmek için raporda sürdürülebilir gelişme olgusu üzerinde durulmuş ve bu raporla birlikte "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramı yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Raporda kavramın tanımı "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak" şeklinde yapılmıştır (Vogler, 2005: 844; Pearce vd., 1990: 4). Sürdürülebilir kalkınmanın üç içeriği şu şekildedir (Aksu, 2011: 14):

- Mevcut büyümenin sürdürülemezliği,
- Bugünün ihtiyaçlarının karşılanması,
- Gelecek kuşakların yaşam kalitesinin artırmak ve güvence altına alınmasıdır.

Raporda değinilen konular şu şekilde sıralanabilir (Bozlağan, 2005: 1019; Görmez, 2020: 63; (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023a):

- Yoksulluğun giderilmesi,
- Doğal kaynaklardan elde edilen faydanın dağıtımında eşitliğin sağlanması,
- Nüfus kontrolü,
- Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi,
- Giderek artan çevresel sorunlar ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin, doğal kaynakların sınırlı olduğunu gözetenek kurulması ve bu gelişmenin sürdürülebilir olması,
- Rapora göre insan yaşamı tehdit altındadır ve bu tehditin önüne ancak ülkelerin ve insanların ortak çabaları ile geçilebileceği.

2.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı / 1992 Rio Dünya Zirvesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun isteği üzerine, 3-12 Haziran 1992'de Brezilya'nın güneydoğu kesiminde yer alan Rio de Janerio eyaletinde "Dünya Zirvesi" olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı (UNCED) düzenlenmiştir. Stockholm Konferansı'nın uzantısı olarak da görülen BM Çevre ve Gelişme Konferansı'na Stockholm Konferansı'ndan farklı olarak devlet başkanlarının yanı sıra özel sektör temsilcileri, STK'lar , bilim dünyasından basın mensuplarına kadar geniş düzeyde katılım olmuştur. Rio Konferansı 172 devletin katılımıyla, bugüne kadar uluslararası düzeyde gerçekleştirilen en büyük toplantı olmuştur (United Nations, 2023; Bozkurt, 2021: 183).

Rio Zirvesi bazı önemli gelişmelerin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Söz konusu önemli gelişmeler şunlardır (Kaplan, 1999: 126):

- Çevre sorunları husunda tek küresel yetkili örgütün Birleşmiş Milletler olduğu görüşünde ortak bir noktaya varılmıştır.
- Sürdürülebilir ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi için Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) oluşturulmuş
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP) ve Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı (UNCED) gibi kuruluşların güçlendirilmesi konusu üzerinde durulmuştur.

Rio Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınma, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk ve gelişmişlik düzeyleri, gelecek kuşakların çevre haklarının korunması, çevre sorunlarının yönetimi ve ülkelerin çevre sorunları konusunda iş birliği yapması gerektiği ile ilgili konular üzerinde durulmuştur ve bu konferans sonucunda beş belgeye imza atılmıştır. Bunlar; Rio Deklarasyonu, Gündem 21, İklim Sözleşmesi, Orman İlkeleri, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesidir.

2.2.4.1. Rio Deklarasyonu

Konferans sonunda yasal olarak bağlayıcılığı olmayan 27 maddeden oluşan bir bildiri yayınlanmıştır. Yayınlanan deklarasyonda önemli yenilikler getirilmiştir. Bildirinin 1. maddesi insanların sürekli bir şekilde, doğa ile uyum içerisinde, sağlıklı ve verimli bir yaşam sahibi olma hakları üzerinde durmaktadır. Bildirinin 2-4 maddelerine göre ülkeler, doğal kaynaklarını kullanırken şimdiki ve gelecekteki kuşakların kalkınma ihtiyaçlarını düşünerek, sürdürülebilir bir kalkınma gerçekleştirmelidir. Sürekli ve dengeli bir kalkınma için çevre koruma ayrı düşünülemez ve sürekli dengeli bir kalkınma ile ilişkili olan yoksulluğun giderilebilmesi için tüm devletler ve insanlar iş birliği yapacaklardır. Deklarasyonun 10. Maddesine göre, çevreyle ilgili tüm bilgiler ve yürütülen faaliyetler halkla paylaşılmalı ve halk karar alma sürecine katılmalıdır. Bildirinin 20-22 maddelerine göre ise sürdürülebilir kalkınmanın başarılabilmesi için kadınların, gençlerin ve yerli halkın katılımlarının desteklenmesi gereklidir (United Nations, 1999).

2.2.4.2. Gündem 21 (Agenda 21)

Rio Konferansı'nın önemli sonuçlarından biri olan Gündem 21 adı verilen eylem planı, 1990-2000 yıllarını kapsayacak şekilde hükümetlerin, kalkınma örgütlerinin, BM kuruluşlarının ve bağımsız kesimlerin yapması gereken etkinlikleri tanımlayan, hukuken bağlayıcılığı olmayan bir eylem planıdır (Budak, 2004: 416).

Gündem 21, üç ana ve bir tamamlayıcı kısım ile toplam 40 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, “Sosyal ve Ekonomik Boyutlar” başlığı yer almaktadır. Bu bölümde sürdürülebilir kalkınmayı hızlandırmak için uluslararası iş birliği, yoksullukla mücadele, değişen tüketim alışkanlıkları, nüfus sürdürülebilirlik, insan sağlığın korunması ve geliştirilmesi, sürülebilir insan yerleşimleri ve karar verme içinde çevre ve kalkınmayı entegre etme konuları ele alınmıştır. İkinci bölümde “Kalkınma İçin Kaynakların Korunması ve Yönetimi” başlığı yer almaktadır. Bu bölümde; ormansızlaşma, çölleşme ve kuraklıkla mücadele, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma, biyolojik çeşitliliğin korunması, okyanusların, denizlerin ve tatlı sularının korunması ve denetimi, atıkların yönetimi gibi konulara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, “Etkin Grupların Rollerinin Güçlendirilmesi” başlığı altında, kadınlar, gençler ve çocuklar, yerli halklar, STK’lar, yerel yönetimler, ticaret birlikleri, iş çevreleri, bilimsel ve teknolojik topluluklar ve çiftçiler gibi grupların güçlendirilmesi ve etkinliklerinin artırılması konularına değinilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde ise “Uygulama Yöntemleri” başlığı yer almaktadır. Bu bölümde ise finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme, eğitim, sürdürülebilir kalkınma için bilim, uluslararası iş birliği ve hukuk ele alınmaktadır (Agenda 1, 1992).

21. yüzyılın asıl hedefi olan sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için Gündem 21 projesinde yerel birimlerin uygulamasına yönelik, Yerel Gündem 21 (YG-21) yeni bir proje olarak sunulmaktadır. Yerel Gündem 21’in amacı; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer yerel aktörlerin ortaklaşa hareket etmesini sağlayarak yerel gündemi oluşturmak ve çözüm sürecinde katılımcı bir ortam sağlamaktır. Gündem 21, geleneksel yönetim anlayışı yerini, katılımcılığa dayalı yeni bir yaklaşım olan yönetişime bırakmasıyla önemli bir yere sahiptir.

2.2.4.3. Orman Varlığının Korunmasına İlişkin Bildiri

Rio zirvesinde, hukuki olarak bağlayıcılığı olmayan ormanların korunması hakkında onyedinci temel ilkedен oluşan bir deklarasyon metni hazırlanmıştır. Deklarasyonun amacı; sürdürülebilirlik olgusuna göre, gelecek nesillerin ihtiyacını da gözeterek hem doğal hem de sonradan oluşturulan tüm coğrafi bölgelerdeki orman varlıklarının korunması, geliştirilmesi ve yönetimidir (Aksu, 2011: 16).

2.2.4.4. İklim Değişikliği ve Çerçeve Sözleşmesi

1992 yılında Rio Konferansı’nda kabul edilen İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin temel amacı küresel iklim değişikliğine neden olan karbondioksit (CO₂) ve diğer sera gazları emisyonlarının belirli bir düzeyde tutulabilmesidir. Sözleşmenin amacına ulaşabilmesi için devletlere, iklim değişikliğine ve bu değişikliğe neden olan gazların emisyonlarına ilişkin envanterler hazırlanması, bunları sınamak, yayınlamak ve güncelleştirmek gibi yükümlülükler verilmiştir (Kaplan, 1999: 128).

2.2.4.5. Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi

1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda imzaya açılan önemli sözleşmelerden biri de BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (UN Convention on Biological Diversity - UNCBD)' dir. 196 ülke ve AB'nin taraf olduğu sözleşmenin amacı; biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı ve genetik kaynakların kullanımından doğan faydaların adil ve eşit bir şekilde paylaşılmasıdır (T.C. Dışişleri Bakanlığı : 2023b).

Biyoeşitliliğin bileşenleri olarak ekosistemler ve türler hızla bozulma ya da yok olma tehlikesindedir. Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nde tehdit altında olan biyoeşitliliğin korunmasına yönelik, uluslararası düzeyde kapsamlı bir şekilde değinildiği için önemi büyüktür (Topçu, 2012: 58,59).

2.2.5. Kyoto Protokolü

1997 yılında Birleşmiş Milletler'in Japonya'nın Kyoto şehrinde düzenlemiş olduğu toplantıda kabul edilen Kyoto Protokolü, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Kyoto Protokolü İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içinde imzalanan ve gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarının 1990 yılına göre %5,2 azaltmalarını ve böylece küresel ısınma sorunun önlenmesini hedefleyen bir anlaşmadır. Protokol, 2008-2012 tarihleri arasında altı sera gazının (karbondioksit, metan, azot, sülfür heksaflorit, HFC ler ve PFC ler) emisyon değerlerini azaltmayı öngörmektedir (Özmen, 2009: 45).

169 ülkenin katıldığı, 28 maddeden oluşan ve bağlayıcı olan protokole, dünyanın en fazla sera gazı emisyonunu salan ABD imza atmamıştır. Sözleşmeye imza atan ülkeler iklim değişikliğine karşı güvenlik önlemleri almak için sözleşmenin maddelerine uygun yasal düzenlemeler yapmak zorundadır (Akyüz, 2020: 158). Sözleşmenin bazı maddelerine göre; atmosfere salınan sera gazı oranı azaltılacak, metan ve karbondioksit oranının azaltılması için alternatif enerji kaynaklarına yönelinecektir. Örneğin, güneş enerjisinin önü açılacak ve fazla yakıt tüketen ve fazla karbon üreten daha fazla vergi alınacaktır (Aksu, 2011: 17). Kyoto Protokol'ü küresel ısınma ve iklim değişikliği konusuna yönelik olarak imzalanmış ilk uluslararası çevre hukuku belgesi olması nedeniyle önem arz etmektedir.

2.2.6. Habitat İnsan Yerleşmeleri Konferansları

Habitat insanlar için, bir yere yerleşme ve yaşanabilir bir çevrede oturma olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün düzenlemiş olduğu habitat konferansları da kentleşme, yerleşme ve konut sorunları ile ilgilidir (Görmez, 2020: 70). Yirmi yılda bir düzenlenen konferansın gündemi dünyada sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasıdır. 1976, 1996 ve 2016

yıllarında sırasıyla Vancouver, İstanbul ve Quito kentlerinde, Habitat I, Habitat II ve Habitat III olarak adlandırılan üç konferans düzenlenmiştir (About Habitat III: 2016).

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı- Habitat I, 31 Mayıs-11 Haziran 1976 tarihleri arasında Kanada'nın Vancouver kentinde gerçekleşmiştir. Konferansın ana konusu; insanların nerede ve nasıl yaşadığı, bugünkü ve gelecek nesillerin yaşam kalitesidir (Yavuz ve Keleş, 1983: 238,239). Ana konusu yerleşme ve konut olan konferansta alınan kararlar toprak, su, ulaşım, barınma ve kurum olmak üzere beş başlıkta toplanabilir (Görmez, 2020: 70).

Konferans sonunda yayınlanan bildirgenin giriş bölümünde, özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların yaşam koşullarının kabul edilemeyecek bir düzeyde olumsuz olduğuna ve bu olumsuzluklara çözüm bulabilmek için ulusal ve uluslararası düzeyde önlemler alınması gerektiğinin önemine vurgu yapılmıştır. Bildirgede bu sorunların çözümünü güçleştiren etkenler şu şekilde sıralanmıştır: dengesiz ekonomik büyüme, toplumsal, ekonomik ve çevresel bozulmalar, hızlı nüfus artışı, denetimsiz kentleşme, köy yerleşmelerinin yoksulluğu ve dağınlılığı. Ülkelerin insan yerleşmeleriyle ilgili olarak yapabilecekleri eylemler altı grupta toplanmıştır. Öneriler şunlardır; yerleşme politikaları, yerleşme planlaması, konut-altyapı ve kent hizmetleri, toprak, halkın katılımı, kurumlar ve yönetim.(Yavuz ve Keleş, 1983: 239).

İkinci İnsan Yerleşmeleri Konferansı (Habitat II) 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Konferansın iki temel amacı vardır: Sürdürülebilir bir yerleşme sistemi oluşturmak ve herkese yeterli konut sağlamak. İstanbul'da toplanan İnsan Yerleşmeleri Konferansı'nın önemli noktalarından biri, sürdürülebilir gelişmenin insan yerleşimleri alanına uyarlanmış olmasıdır. Habitat Gündemi'nin ilkeler bölümüne göre; insan yerleşimlerinin gelişimi, çevrenin korunması, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilebilmesi için sürdürülebilir gelişme ilkelerinin gözönünde bulundurulması gereklidir. Konferansta yer verilen diğer bir önemli konu ise; insan yerleşmelerine ilişkin sorunların çözümü için hükümetin yanı sıra, yerel yönetimler, hükümet dışı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, özel sektör, parlamenterler, akademisyenler ve sendikalara önemli roller verilmiş olmasıdır (Bozlağan, 2005: 1024, 1025).

Üçüncü Habitat Konferansı 17-20 Ekim 2016'da Ekvador'un başkenti olan Kito'da gerçekleştirilmiştir (ÇSB, 2023a). Kito Bildirisi'nde 2050 yılında dünya kentsel nüfusunun hemen hemen iki katına çıkmış olacağına ve bunun kentleşme, yerel yönetimler ve çevre gibi konularda sorun yaratabileceği sorunları üzerinde durulmuştur. Yeni Kentsel Gündem (YGK) başlıklı belgede kentlere dışlayıcı değil kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir niteliklerin kazandırılması gerektiği açıklanmıştır (Keleş, 2019: 125). Aynı zamanda belgede kentin planlanması, gelişimi, yönetim ve iyileştirilmesine yönelik ilkeler ortaya koyarak hükümet dışı aktörler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve dünyanın kentsel alanlarında yaşayan herkes için bir yol haritası olmuştur. Yeni Kentsel Gündem'de, öngörülen küresel kent ve insan yerleşim

yerlerinin temel özelliklerine yer verilmiştir. Bunlardan birkaçı şu şekilde sıralanabilir (Korkut ve Öner, 2022: 465, 466):

- Güvenli ve uygun ücretli yiyecek- içme suyuna, sağlık, eğitim, taşıma gibi hizmetlere erişebilmek,
- Güvenli, kapsayıcı, erişilebilir, yeşil kamusal alanları oluşturmak,
- Sivil toplum katılımını destekleyen katılımcı yöntemler uygulamak,
- İhtiyacı olanlara öncelik verilerek, yerleşik tüm nüfusun ihtiyaçlarının karşılanabileceği toplumsal bir yapı oluşturmak,
- Kadınların her alanda karar verme süreçlerinde yer almalarını sağlamak ve kadınlara ve kızlara yönelik çeşitli ayrımcılıkları ve tacizleri engelleyebilmek için önlemler almak.

2.2.7. Rio+5 Zirvesi

Rio Konferansı'ndan beş yıl sonra, 1997 yılından New York'ta Rio+5 Dünya Zirvesi toplanmıştır. 1992 Rio Zirvesi'nde bu yana sürdürülebilir kalkınma kapsamında gerçekleştirilen uygulamaların değerlendirmesini yapmak ve geliştirmek için düzenlenen Rio+5 Zirvesi'ne yerel yönetimler, STK'lar, ulusal sürdürülebilir gelişme kurulları, özel sektör temsilcileri, bilimsel araştırma kuruluşları, finansal kuruluşlar ve eğitim grupları temsilcileri katılmıştır (Ertürk, 2018: 247; Bozkurt, 2021: 193). Rio +1 Zirvesi'nin amaçları şu şekilde sıralanabilir :

- Rio Zirvesi'nden beri sürdürülebilir gelişmenin gerçekleşmesinde küresel gelişim sürecini değerlendirmek,
- Dünyada gerçekleştirilen başarılı sürdürülebilir gelişme çalışmalarını göstermek,
- Rio'da belirlenen hedeflerin neden doğru eylemler olmadığına nedenlerini belirlemek,
- Gelecek için öncelikleri belirlemek.

Zirve sonunda, sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı konusunda önemli bir ilerleme kaydedilememiştir ve 2002 yılında yapılacak olan toplantının belirlenen hedeflere ulaşmış bir şekilde yapılması amaçlanmıştır.

2.2.8. Aarhus Sözleşmesi

Vatandaşlara hükümetlerini kontrol etme ve çevreyle ilgili alınacak kararlarda söz hakkı sahibi olmasına imkan tanınmasını sağlayacak Aarhus Sözleşmesi 1998 yılında Danimarka'nın Aarhus şehrinde onaylanmış ve 2001 yılında yürürlüğe girmiştir (Silina, 2011: 4).

Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi yani kısaca Aarhus Sözleşmesi, şu anki ve gelecekteki nesillerin sağlıklı ve iyi bir çevrede yaşama haklarının korunması amacıyla, çevresel konulara ilişkin bilgi ve

belge edinme, çevresel konularda karar verirken halkın katılımı ve yargıya erişim konularını ele alan ilk uluslararası sözleşmedir. Aarhus Sözleşmesi, çevre süreçlerinde halkın katılımı ve bilgi edinme özgürlüğüne yer vererek çevresel demokrasinin gerçekleştirilmesine sağladığı katkılardan dolayı çevre hukukunda önemli bir yere sahiptir (Güneş, 2012-2013: 27, 28).

Aarhus Sözleşmesi, 22 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin giriş kısmında taraflar, şu anki ve gelecek nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşama haklarının olduğunu kabul etmektedir. Aynı zamanda çevreyi korumak adına halkın bilinçlendirilmesinin ve katılımının gerekliliğine inanmak konusunda görüş birliğine varılmıştır. Aarhus Sözleşmesi'nin bazı önemli maddeleri şunlardır (Güneş, 2010: 303, 304):

- Halkın çevresel konulara ilişkin bilgiye erişimi, karar alma sürecine katılımı ve yargısal mercilere başvuru hakkının güvence altına alınması,
- Taraf çevreyle ilgili konularda öngörülen hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli çevresel eğitimi ve çevre bilincini oluşturmak, çevrenin korunması ile ilgili faaliyet yürüten kuruluşların tanınması ve desteklenmesi için çabalamak ile yükümlüdür.

2.2.9. Birleşmiş Milletler Binyıl (Milenyum) Zirvesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri

Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi 2000 yılının Eylül ayında, 189 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katılımı ile New York'ta gerçekleşmiştir. Zirve sonunda 2015 yılına kadar yapılması hedeflenen sekiz başlık altında toplanan, 32 ilkedan oluşan Birleşmiş Milletler Binyıl (Milenyum) Bildirgesi imzalanmıştır (Jensen, 2010: 4).

Kentleşmenin sağladığı faydaların çok dengesiz bir şekilde paylaşıldığının ve külfetinin de yine dengesiz bir biçimde dağıldığının saptaması yapılmıştır. Bu saptamanın yapılmasından sonra bildirgede, küreselleşmenin tüm insanlık için olumlu bir güce dönüştürülmesi, adil ve kalıcı bir barışın sağlanması gerektiği dile getirilmiştir. Aynı zamanda “özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, doğaya saygı ve ortak sorumluluk” ilkeleri bildirgenin yaşama geçirilmesine yönelik hedefleridir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023c). Kalkınmayı sağlamak ve yoksulluğun azaltılması amacıyla 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen sekiz hedef aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 1: Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH)

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme, UNDP), 2010

2.2.10. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı- Johannesburg Zirvesi (Rio + 10)

“Johannesburg Zirvesi” ya da “Rio+10” olarak da anılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 26 Ağustos- 4 Eylül 2002 tarihlerinde Güney Afrika Cumhuriyeti’nin en büyük kenti olan Johannesburg’da gerçekleştirilmiştir. Zirvede Rio sonrası Gündem 21 ile ilgili alınan kararların geçen on yıllık dönemde uygulama sürecinin değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmıştır (Bozlağan, 2005: 1024).

104 devlet ve hükümet başkanının katıldığı zirvede, beş öncelik alan olarak belirlenen su, enerji, sağlık, tarım ve biyolojik çeşitlilik konuları üzerine tartışılmıştır. Zirvenin sonunda, “Uygulama Planı” ve “Johannesburg Sürdürülebilir Gelişme Bildirgesi” kabul edilmiştir. Uygulama Planı’nda, önceden belirlenen beş öncelikli alanda eylemler içermektedir. Bununla birlikte bildirmede sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eşitlikçi ve insancıl bir toplum oluşturulabilmesi için ortak taahhütler dile getirilmiştir (Budak, 2004: 424-426). Johannesburg Konferansı’nda alınan kararlar şu şekilde özetlenebilir (Budak, 2004: 1025):

- Ülkelerin sürdürülebilir gelişme stratejilerini oluşturması,
- Kamu, sivil toplum ve özel sektörde kurumsal sorumluluk ve duyarlılığın geliştirilmesi,
- Yoksulluğun önlenmesi,
- Fosil kaynak kullanımının azaltılması ve kaynak çeşitliliğinin sağlanması,
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasının sağlanması,
- Balıkçılık alanlarında en yüksek verime ulaşılması,
- Hava kirliliğinin azaltılması için iş birliğinin geliştirilmesi,
- İyi yönetim konusunda ortaklık anlayışının geliştirilmesi.

2.2.11. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Rio+20 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 2002’de Johannesburg’da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nin 10. yıldönümünde yapılmıştır. Devlet başkanları ve hükümet temsilcilerinin katıldığı konferans, 20-22 Haziran 2012’de yeniden Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilmiştir (United Nations Women, 2023).

Rio+20 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı’nın amacı; sürdürülebilir kalkınma konusunda alınan kararlara yeniden vurgu yapmak, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bugüne kadar olan çıktıların değerlendirilmesi ve yeni tehdit ve fırsatların tartışılmasıdır. Konferansın ana teması, yoksulluğun ortadan kaldırılması bağlamında yeşil bir ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma için kurumsal bir çerçeve oluşturmaktır. Bunun yanı sıra sürdürülebilir şehirler, enerji, gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarım, su okyanuslar ve afete hazırlık konferansın öncelikli alanlarında yer almaktadır (<https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/about>, 2023)

Konferans sonunda “İstediğimiz Gelecek” adlı bildirge yayınlanmıştır. Bildirgede çevrenin iyileştirilmesi ve korunma çalışmalarında tüm STK ‘nın katılımı, bugünkü ve gelecek nesiller için ekonomik, toplumsal ve çevre konularında sürdürülebilirliğin sağlanması ve yoksulluk ve açlık sorununun acil çözülmesi gerektiği belirtilmektedir (Keleş, 2019: 129). Toplantıda kabul edilen “Yeşil Ekonomi” yaklaşımı sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi için önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Yeşil Ekonomi yaklaşımı ile dünyanın sistemlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme, insan refahının iyileştirilmesi ve herkes için istihdam oluşturulmasına katkıda bulunması gerektiği vurgulanmaktadır (<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1225>, 2023).

Son olarak, dünya liderleri 27 Eylül 2015 tarihinde, New York’ta düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi’nde bir araya gelmiştir. Zirvenin sonunda, 7 hedef ve 169 alt hedeften oluşan *2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri* (SKH) kabul edilmiştir (Tomáš vd., 2016: 566). Bu doğrultuda, 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen hedefler Şkil 2’deki gibi gösterilmiştir.

Şekil 2: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme, UNDP), 2019

Bu küresel hedefler doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınma programıyla, yoksulluğun tüm biçimlerini sona erdirmek, tüm insanların yeterli beslenmesi, AIDS, verem ve sıtma gibi bulaşıcı hastalıkların ortadan kaldırılması, herkes için kapsayıcı ve eşitlikçi nitelikli eğitim sağlanması, kadınlar ve kız çocuklarına yapılan ayrımcılığın her alanda ortadan kaldırılması, herkesin güvenilir bir içme suyuna ulaşabilmesi, tam ve üretken istihdamın sağlanması, ülke içinde ve ülkeler arasında gelir eşitsizliğinin azaltılması, şehir ve insan yerleşim yerlerinin güvenilir ve sürdürülebilir kılmak ve tüketim alışkanlıklarının değiştirilerek sürdürülebilir bir üretim ve tüketim amaçlanmaktadır (<https://sustainabledevelopment.un.org/>, 2023).

2.2.12. Paris Anlaşması

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (Paris Zirvesi), 12 Aralık 2015 tarihinde Fransa'da gerçekleştirilmiştir. Konferansta kabul edilen ve iklim değişikliği konusunda yasal olarak bağlayıcı olan Paris Sözleşmesi (The Paris Agreement) 4 Kasım 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. 195 ülkenin onayladığı Paris Sözleşmesi'nin ana konusu; iklim değişikliği, küresel ısınma ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileridir (<https://unfccc.int/process-and-meetings>, 2023).

Paris Anlaşması'nda tüm ülkelere rehberlik edecek uzun vadeli hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler: Küresel sıcaklık artışının 2 derecenin altında kalması, küresel sera gazı salınımının azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması, ulusal taahhütlerin her beş yılda bir gözden geçirilmesi ve gelişmekte olan ülkelere iklim değişikliğini azaltmak, dayanıklılığını artırmak ve geliştirebilmesi için maddi destek sağlamak (<https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement>, 2023). Buna ek olarak ülkeler, yağmur ormanlarında ağaç

kesimlerinin durdurulması konusunda fikir birliğine varmışlardır (Ertürk, 2018: 262). Bunun yanı sıra anlaşmaya göre, ülkeler kendilerine verilen yükümlülükleri yerine getirirken şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışını benimsemelilerdir (Akyüz, 2020: 160).

2.2.13. OECD Çevre Politikası Komitesi (EPOC) Bakanlar Toplantısı

Yaklaşık her dört yılda bir toplantılar düzenleyen Çevre Politikaları Komitesi (EPOC), yarım yüzyıldan fazla bir süredir iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, su, inovasyon ve çevreden kaynak verimliliği, kimyasallar ve atıklarla ilgili birçok konu üzerinde çalışmış ve çevre konusunda 75'ten fazla yasal düzenleme geliştirmiştir. Aynı zamanda EPOC, OECD'nin gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerinde çevre politikası geliştirme çalışmalarını desteklemiştir (OECD, 2022).

28-29 Eylül 2016 tarihlerinde Paris'te yapılan toplantı sonrasında, OECD, 30-31 Mart 2022 tarihlerinde çevre bakanlarını Paris'te tekrardan bir araya getirmiştir (OECD, 2016). Türkiye'nin de katıldığı toplantı, "Herkes için dayanıklı ve sağlıklı bir çevre sağlamak" teması altında gerçekleştirilmiştir. Toplantının iki temel odak noktası, iklim ve plastikler olmuştur. Bakanlar, toplantıda biyoçeşitlilik kaybını tersine çevirmek, 2050 yılına kadar net sıfır sera gazı emisyonuna ulaşmayı hedeflemek, finansmanı çevresel ve iklim hedefleriyle uyumlu hale getirmek ve 1,5°C sıcaklık artış sınırını ulaşılabilir tutmak ve küresel plastik kirliliği konularını ele almıştır. Aynı zamanda toplantıda, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırısını kınadıklarının ve savaşın çevresel sürdürülebilirliğe verdiği zararın ve çevresel hedefler doğrultusunda önlemlerin ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur (OECD, 2024).

2.3. Türkiye'nin Çevre Sorunları ve Çevre Politikaları

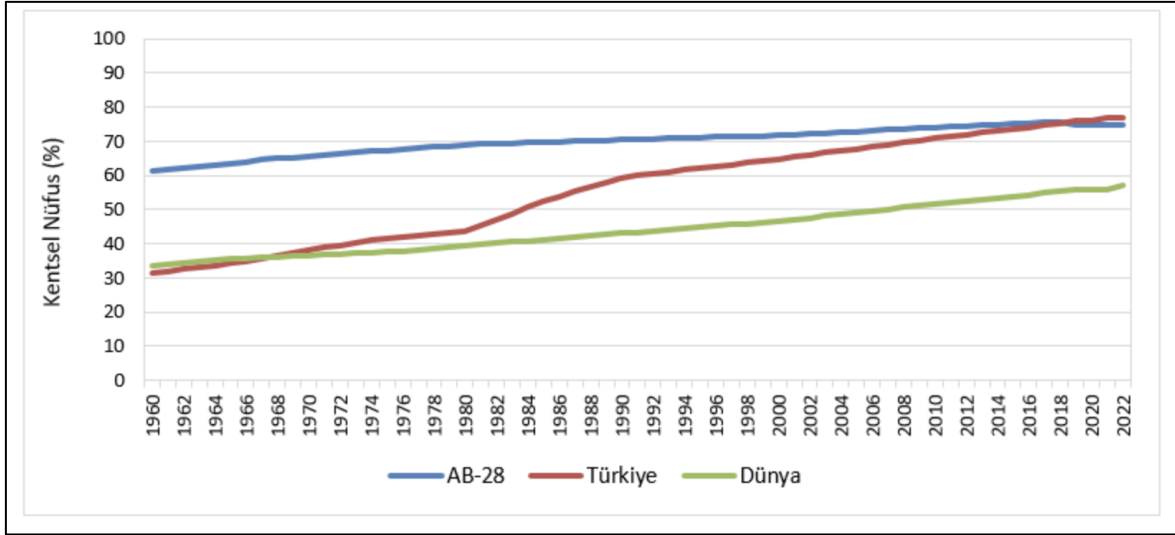
Bu başlık altında ilk olarak Türkiye'nin çevre sorunları incelenecektir. Ardından Türkiye'de çevre koruma fikrinin gelişme süreci ele alınacaktır. Son olarak Türkiye'de çevre yönetimi ve örgütlenmesi değerlendirilecektir.

2.3.1. Türkiye'nin Çevre Sorunları

Çevre sorunları ve çevre kirliliği, Türkiye'de de olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Ancak Türkiye geç sanayileşme sonucunda, sanayileşmenin getirdiği çevre sorunları ve çevre kirliliği ile daha geç karşılaşmıştır. 1950'ler sonrasında sanayileşme ve beraberinde kırdan kente göç hareketiyle birlikte yaşanan kentleşmenin de hızlanması, geniş ölçüde çevre sorunları Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren görülmeye başlamıştır (Görmez, 2020: 29; Akca ve Taştekin, 2021: 12). 1960'lardan günümüze kadar daha iyi eğitim, istihdam, daha iyi sağlık koşullarının varlığı ve refah isteği gibi çeşitli nedenlerden dolayı kentleşme oranında artış yaşanmaktadır. Hızlı kentleşme sonucu artan enerji talebi beraberinde hava kirliliği, orman alanlarının azalması, su kirliliği gibi

çevresel sorunlara neden olabilmektedir (Altıntaş, 2020: 4519). Kentleşme gecekondulaşma, ulaşım, gürültü gibi birçok çevre sorunların artmasına da neden olmaktadır (Görmez, 2020: 30).

Grafik 1: Yıllar İtibari ile Türkiye ve Dünyada Kentsel Nüfus Oranları (%)

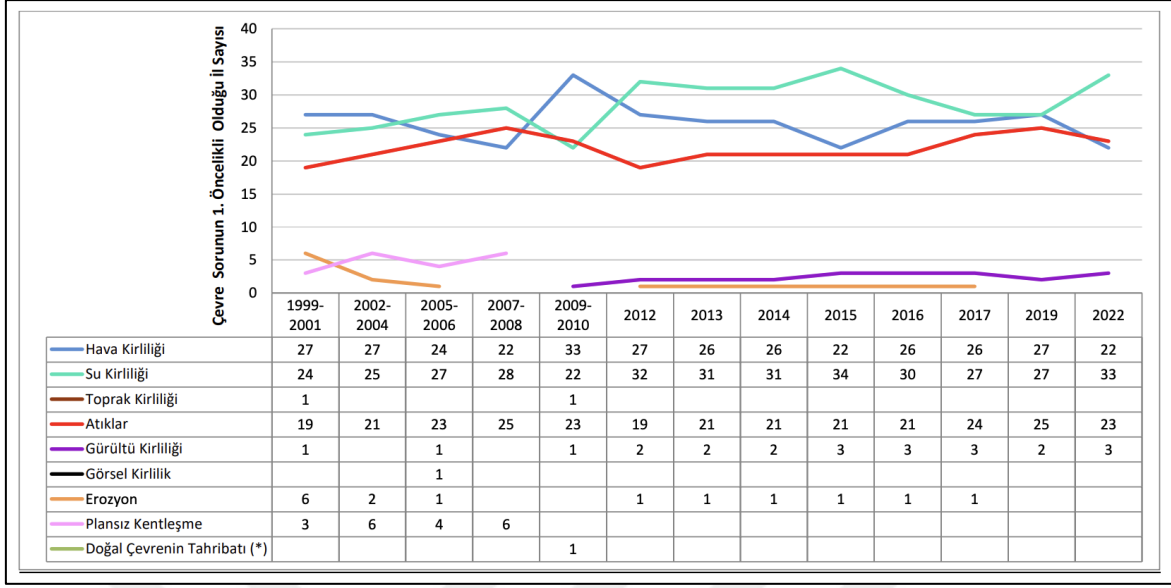
Kaynak: ÇSB (2023b). Kentsel- Kırsal Nüfus Oranı.

Grafik 1 incelendiğinde, kentsel nüfusun artan oranda büyüdüğü görülmektedir. Dünya nüfusuna bakıldığında, 1960 yılında dünya nüfusunun yüzde otuz dördü kentsel alanlarda yaşarken 2022 yılında dünya nüfusunun yaklaşık yarısı kentsel alanlarda yaşamaktadır. Avrupa nüfusunun 1960 yılında yüzde elli dokuzu kentlerde yaşarken, 2022 yılında bu oran yüzde yetmiş beşe yükselmiştir. Türkiye’de ise yılında kentleşme oranı yüzde otuz iki iken 2022 yılında bu oranin yüzde yetmiş yedi seviyesine geldiği görülmektedir.

Türkiye’nin çevre sorunlarını ortaya koymak amacıyla T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2023 (2022 yılı verileriyle) yılında yayınlanan “Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu” incelenmiştir. İl Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri tarafından Türkiye’de yapılan 2022 yılına ait anket sonuçlarına göre hava kirliliği, su kirliliği, gürültü kirliliği, atıklar, toprak kirliliği, erozyon ve doğal çevrenin tahribatı çevre sorunu olarak belirtilmektedir. Bu sayılan çevre sorunlarının arasından hava kirliliği, su kirliliği ve atık sorunları Türkiye’nin öncelikli üç çevre sorunu oluşturmaktadır.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan ve 81 ilin temel çevre sorunlarının değerlendirildiği “Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu’nda, il sınırları içerisinde görülen çevre sorunlarının en önemliden az önemliye doğru 1,2, 3, 4,5.... şeklinde numaralandırmaktadır.

¹Grafik 2: Birinci Öncelikli Sorunların Yıllar İtibari ile Karşılaştırılması

Kaynak: ÇSB (2023c). Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikli Değerlendirme Raporu.

Grafik incelendiğinde, 1999 ve 2019 yıllarında 27 ilin birinci öncelikli çevre sorunu hava kirliliği iken 2009 yılında bu sayı 33'e yükselmiş ve 2022 yılında bu sayı düşerek 22 ilin birinci öncelikli çevre sorunu haline gelmiştir. Su kirliliği 2015 yılında 34 ilin birinci öncelikli çevre sorunu iken, 2022'de 33 ilin birinci öncelikli çevre sorunu olarak görülmektedir. Atıklar ise 1999 yılında 19 ilin birinci öncelikli çevre sorunu iken 2022 yılında 23 ilin birinci öncelikli çevre sorunu haline gelmiştir. Gürültü kirliliği ve erozyonun birinci öncelikli çevre sorunu olan iller yıllar içinde büyük değişimler göstermezken toprak kirliliği sadece 1999 ve 2009 yılında 1 ilin birinci öncelikli çevre sorunu olarak görülmektedir.

1999 yılından 2022 yılına kadar olan dönem incelendiğinde en temel çevre sorunlarının hava kirliliği, su kirliliği ve atık sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Bu çevre sorunlarından sonra ise erozyon ve gürültü kirliliği önemli çevre sorunu olarak görülmektedir.

2.3.2. Türkiye'de Çevre Koruma Fikrinin Gelişme Süreci

Çevre sorunları, insanların toplu halde yaşadığı eski zamanlara dayansa da, daha çok sanayi devrimi sonrasında insanların doğaya geri dönülmez ölçüde verdikleri zararlar sonucunda anlam

¹ *) 2009-2010 Dönemi ve sonrasında, İl Müdürlüklerinden sıralanması istenen öncelikli sorun maddeleri arasında "Görsel kirlilik", "Orman tahribatı", "Asit yağmurları", "Plansız kentleşme", "Kıyı tahribatı", "Mera tahribatı", "Koku problemi", "Biyolojik çeşitlilik ve habitat kaybı", "Sulak alan kayıpları" ve "Diğer" maddeleri çıkarılarak yerine "Doğal çevrenin tahribatı" maddesi konmuştur (ÇSB, 2023).

kazanmıştır. Çevre sorunlarının artmasına paralel olarak da çevre koruma bilinci gelişmeye başlamıştır (Bahçeci, 2018: 45).

Türkiye'nin geç sanayileşen bir ülke olması sebebi ile çevre sorunlarıyla geç karşılaşmış ve çevre anlayışı Batı'da olduğundan farklı gelişmiştir (Görmez, 2020: 95).

Cumhuriyet'in ilanına kadar ormansızlaşma ve denizlerin kirliliği gibi daha küçük alanlara karşı çevre duyarlılığı görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından 1950'lere kadar ise pek çok gerçekleştirilen faaliyet bulunmaktadır. Ancak çevre sorunlarına karşı kitlesel tepkiler 1970'li yıllarla birlikte ortaya çıkmıştır. 1980-2000 yılları arasında çevre hareketleri sayısında artış olmuş ve çevreci örgütlerin kurumsallaşması süreci yaşanmıştır. 2000'li yıllarda ise çevre hareketlerinin siyasallaşması gerçekleşmiştir (Bahçeci, 2018: 45).

Osmanlı Toplumunda Çevre Bilinci: Türkiye'de çevresel bozulmaya olan ilginin temelleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır (Bahçeci, 2018: 46). Osmanlı İmparatorluğu'ndan önce göçebe yaşayan Türk toplumu, doğaya tanrısal bir nitelik atfetmiştir. Bundan dolayı doğaya büyük değerler yüklemekte ve saygı göstermektedir. Yerleşik hayata geçişle birlikte bazı değişimler olsa da Osmanlı'da doğaya özen gösterilmeye gayret edilmiştir (Görmez, 2020: 96).

Osmanlı İmparatorluğu'nda çevreyle ilgili doğrudan kanuni gelişmeler bulunmaktadır. Örneğin Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Haliç'in dolmaması için bazı tedbirler alınmıştır. Fatih Kağıthane deresinin havzasında hayvanların otlatılması, bina inşaa edilmesi ve tarla yapılmasını yasaklanmıştır. "Ormanlarımdan bir dal kesenin, başını keserim" diyen Fatih'in ormanların korunması ile ilgili düzenlemeleri de mevcuttur. Erozyona müsait yamaçlar için ağaçlandırmalar yapılmış ve ormanlarda ağaç kesimi yasaklanmıştır. Tayin eden görevlilerin bir kap içerisinde kireç tozu ve kömür külü ile günün belirli saatlerinde sokaktaki tükürüklerin üzerine bu tozu dökerek kapatma işlemi de Fatih'in uygulamalarından biridir (Özdemir, 2001: 157, 158).

Osmanlı döneminde çevreyle ilgili bazı kurumsallaşmalara gidilmiştir. Bu düzenlemeler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özdemir, 2001: 164):

- 1539 yılında çıkarılan *Çevre Temizliği Nizamnamesi* ile evlerin, sokakların temizliği için Subaşılar görevler verilmiştir.
- 1858 yılında çıkarılan *Arazi Kanunnamesi*.
- 1870 tarihli *Orman Nizamnamesi*.
- 1876 yılında tamamlanan *Mecell-i Ahkâm-ı Adliye* 'de, çevreyle ilgili birçok düzenlemeler yapılmıştır.

- 1906 tarihli *Asar-ı Atika (Eski Eserler) Nizamnamesi* ile kültürel çevre korunmaya alınmıştır.
- 1912 yılında kurulan *İstanbul Asar-ı Atika Muhipler Cemiyeti*, İstanbul'un güzelliklerini tanıtmayı; halkın estetik algısını yükseltmeyi temel amaç edinmiştir.
- 1808-1864-1882 yıllarında çıkarılan *Ebniye Nizamname* ve kanunlarında da çevre ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.
- 1913 tarihli Köy Talimnamesi ise köylerin kurulacağı yerin havasının temiz olması, çevrede akarsu bulunması ve bataklık olmaması gibi koşullar getirmiştir.

Osmanlı toplumunda doğal çevreye olduğu kadar hayvanlara da önem verilmiştir. Örneğin; Sultan Ahmet, kuşlar için artık yemeklerin dökülebileceği yüksek bir kule inşa ettirmiştir. Aynı zamanda köpeklere ekmek verilmesi, leyleklere yiyecek dağıtılması yeterince beslenememiş hayvanlar için besin temini, kedilere ve cami avlusunda toplanan kuşlara yemek verilmesi, kedi ve köpeklerin bakımlarının giderilmesi için vakıflar kurulmuştur (Yörük, 2016: 366,367).

Osmanlı toplumunda çevreye verilen değer dini çerçevede ele alınarak, halkın çevre konusunda duyarlı olmasında dini etkilerin de olduğu görülmektedir. Ünlü Fransız şair Lamartine'nin sözleri de bunu kanıtlar niteliktedir. Lamartine'ne gözlemle şu şekilde ifade etmiştir (Özdemir, 2001: 164):

Müslümanlar canlı ve cansız mahlukatın hepsiyle iyi geçinirler: Ağaçlara, kuşlara, köpeklere, velhasıl Allah'ın yarattığı her şeye hürmet ederler; bizim memleketlerde başı boş bırakılan veyahut eziyet edilen bu zavallı hayvan cinslerinin (türlerinin) hepsine şefkat ve merhametlerini teşmil ederler; Bütün sokaklarda mahalle köpekleri için muayyen (belirli) aralıklarla su kovaları sıralanır; bazı Müslümanlar, ömür boyunca besledikleri güvercinler için, ölürken vakıflar kurarak, kendilerinden sonra da (bu hayvanlara) yem serpilmesini sağlarlar.

Cumhuriyet Döneminde Çevre Bilinci: Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına bakıldığında, Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış ülkenin en önemli sorunu savaşın yaralarını sarmaktır. Gündeminde çevre olmayan halkın önceliği insan ve onun temel ihtiyaçlarıdır (Özdemir, 2001: 165).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında var olan çevre sorunları, Osmanlı imparatorluğundan kalan çevre sorunlarıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında çevre sağlığını korumaya yönelik çabalar olsa da başkent Ankara dışında çevre pek önemsenmemiştir (Bahçeci, 2018: 46).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çevreyi korumaya yönelik yarı resmi çalışmaların olduğu görülmektedir (Görmez, 2020: 97). 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde ormanların korunması ve çoğaltılmasına yönelik kararlar alınmıştır. 1924 yılında *Orman Yüksek Meclisi* kurulmuştur. 1924 yılında çıkarılan 442 Sayılı Köy Kanunu ile her köylüye ağaç dikme

yükümlülüğü verilmiştir ve bu kanunla köylerde ağaçlandırma yapılması konularında düzenlemeler yapılmıştır. Ülke genelinde ağaç bayramı düzenlenmiş öğrencilerin ve halkın en az birer ağaç dikmelerine karar verilmiştir. Bu kararların uygulamaya koyulabilmesi için 20 Şubat 1928 tarihinde yarı-resmî nitelikli bir cemiyet kurulmuştur. Amacının toplumda çevre bilinci ve ağaç sevgisinin topluma kazandırılması olan *Himaye-i Eşcar Cemiyeti* (Türkiye Ağaç Koruma Cemiyeti) önce Kemah'ta kurulmuştur. Daha sonra Kemah Himaye-i Eşcar Cemiyetinin bölgesel kalmayıp ülke geneline yaygınlaştırılabilmesi için Ankara'ya taşınmıştır (Ufuk, 2021: 296; Bahçeci, 2018: 48). Aynı yıllarda Himaye-i Hayvanat Cemiyeti, Adaları İmar Cemiyeti, Çamlıca'yı Güzelleştirme Cemiyeti, Dağcılık Kulübü, Türkiye Ormancılar Cemiyeti, Boğaz İçini Sevenler Cemiyeti, Şehitleri İmar Cemiyeti gibi kurumlar oluşturulmuştur (Görmez, 2020: 97,98). 1934 tarihinde çıkarılan İskân Kanunu ve 1937 tarihinde çıkarılan Kara Avcılık Kanunu yine çevreyi ilgilendiren düzenlemelerdir (Özdemir, 2001: 167).

1945-1946 yıllarında, ülkenin sosyoekonomik şartları sebebiyle devlet ve halk çevresel konulara yeteri kadar duyarlı değildir. Aynı zamanda çevre sorunları henüz büyük boyutlara ulaşmamıştır. Ancak çok partili hayata geçişle birlikte dernek kurma özgürlüğü tanınması sonucunda, sınırlı bir elit grubun tekelinde olan çevre koruma derneklerinin sayısında bir artış olmuştur (Bahçeci, 2018: 48).

1950'li yıllarda resmi politikada çevresel konularla ilgili değişiklik görülmeye başlanmış ve bazı düzenlemeler şu şekildedir (Görmez, 2020: 98): 1950 tarihinde çıkarılan *Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Toprak Hakkında Kanun*, 1956 yılında çıkarılan *Orman Kanunu*, *İmar Kanunu*, 1957 yılında çıkarılan *Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu* (Özdemir, 2001: 168). Bu dönemde Kuşçenneti, Yozgat Çamlığı, Aslantaş millî park ilan edilmiştir. Yine 1950'li yıllarda hava kirliliği bir çevre sorunu olarak gündeme gelmiş ve kamuoyunca tartışma konusu olmuştur (Görmez, 2020: 98).

1960-1980 Arası Dönemde Çevre Bilinci: Sanayileşme sonucu ortaya çıkan çevre sorunları Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren hissedilmeye başlansa da 1970'li yıllara kadar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bu durum pek önemsenmemiştir. 1970'li yıllar sonrası sorunların fark edildiği yıllar olmuştur (Özdemir, 2001: 166).

1961 Anayasası ile Türkiye'nin kalkınma ve sanayileşme çabaları bir plana bağlanarak hızlı bir yapı değişikliğine geçilmiştir. Bu doğrultuda çevre konusu kalkınma planlarında ikinci plandan itibaren ayrı bir başlık altında yer almıştır (Görmez, 2020: 98).

Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan sorunlara göre, kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin; 1965 yılında çıkarılan Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 1966 yılında çıkarılan Gecekondu Kanunu, 1971 yılında çıkarılan Açık Su Ürünleri Kanunu, 1973 yılında çıkarılan Eski

Eserleri Koruma Kanunu (Özdemir, 2001: 168). Aynı zamanda 1969 yılında Ankara Hava Kirlenmesiyle Savaş Derneğinin kurulması, kamuoyunun çevre sorunlarına olan ilgisini göstermektedir (Görmez, 2020: 98). Günümüzde hala varlığını sürdüren Türkiye Anıtlar Derneği ile Türkiye Tabiatını Koruma Derneğinin temelleri de bu dönemde atılmıştır (Bahçeci, 2018: 49).

1970’li yıllarda çevre sorunlarının boyutları göz ardı edilebilir olmaktan çıkmış ve çevre sorunlarına karşı ilk kitlesel tepkiler 1970’li yıllarda gerçekleşmiştir. Örneğin, 25 Temmuz 1975 yılında Samsun Bakır İzole Tesislerinde çıkan kirli gazlardan ürünleri zarar gören 21 köy ve mahallenin halkı, sessiz yürüyüş yapmıştır (Görmez, 2020: 98).

Yine bu yıllarda Türkiye’de gönüllü kuruluşların sayısı artmıştır. 1972 yılında Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği, 1975 yılında Doğal Hayatı Koruma Derneği ve 1978’de Türkiye Çevre Sorunları Vakfı gibi gönüllü kuruluşlar bu dönemde faaliyet göstermeye başlamıştır (Bahçeci, 2018: 49).

1980 Sonrası Dönemde Çevre Bilinci: Türkiye’de çevre değerleri adına ilk tepkiler 1970’li yılların ikinci yarısında kendini göstermeye başlamıştır. Ancak gösterilen bu tepkiler tekil sorunlara yönelik gerçekleşmiştir. Çevre hareketinin yeşil düşünce çerçevesinde gelişmesi ise Türkiye’de 1986’li yıllardan sonra görülmeye başlanmıştır (Ertürk, 2018: 158; Duru, 2002: 179). Bu yıllarda korumacı ve yeşil gibi pek çok çevreci grup ortaya çıkmış ve seslerini duyurabilmişlerdir. Bu doğrultuda çevre sorunlarının toplumsal yönleri vurgulanarak siyaset ile bağlantısı kurulabilmiştir (Duru, 2002: 179,180). Yeşil Barış Çevre Derneği, Yeşil Dayanımcılar, Yeşil Barış Grubu Türkiye’de çevre bilinci gelişmesindeki süreçte ortaya çıkan çevreci gruplardan birkaçıdır (Ertürk, 2018: 157).

Serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde çevreye verilen tahribatın, 1980 sonrasında çevre hareketlerinin yükselişinde önemli ölçüde etkisi olmuştur. Sanayi sektörünün güçlü olmaya başlaması ve özel sektörün tamamen denetimsiz bırakılması sonucunda çevresel değerlerin bozulması kaçınılmaz olmuştur. Çevreye verecek zararı hesaba katmadan sanayileşmenin plansız bir şekilde büyümesi ve çevrenin özel sektörün baskısı altında kalması, çevre hareketlerinin güçlenmeye başlaması ile doğru orantılıdır (Duru, 2002: 178). Bu dönemde Türkiye’de ortaya çıkan ekolojist muhalefetlerden biri 1984-1985 yılları arasında Gökova’da kurulan santrale karşı, on yıl kadar gündemde kalan çevresel eylemdir. Kömür rezervlerine yakınlık, kül atma sahasına yakınlık gibi sebeplerle kurulması istenilen santralin yapımına, Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı ve bölge yaşayan vatandaşlar karşı çıkmışlardır. İkinci olarak çevre sorunlarına karşı gösterilen duyarlılıklardan biri de soyu tükenmekte olan deniz kaplumbağaları ve pek çok kuş türü ile yengeçlerin yaşadığı Dalyan’da bir Alman firmasının turistik otel yapımına gösterilen tepkidir. Doğu Korumacıları, Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu, İzmir Yeşiller Grubu ve pek çok insan otel yapımına tepki göstermiştir (Görmez, 2020: 99; Ökmen, 2004: 357). Yine aynı yıllarda İstanbul

Tarlabası'ndaki tarihi evlerin yol genişletme amacıyla kamulaştırılması, Ankara'da Güvenpark'ın otopark haline getirilmesi, Mimar Sinan Köyünde Ak Çimento Fabrikasına karşı yapılan eylemler, Türkiye'de ortaya çıkan ilk modern çevre tepkilerinin örneklerini oluşturmaktadır (Ertürk, 2018: 157; Duru, 2002: 50).

Bu dönemde pek çok düzenleme yapılmasına rağmen kirlетici unsurların sürekli olarak arttığı ve önlenemediği görölmektedir. Aynı zamanda TBMM bünyesinde bir Çevre Araştırma Komisyonunun kurulması da bu dönemin önemli gelişmelerinden biri olmaktadır (Görmez, 2020: 100).

2.3.3. Türkiye'de Çevre Yönetimi ve Örgütlenmesi

Bu bölümde ilk olarak Türkiye'de çevre örgütlenmesi, Anayasa, Çevre Kanunu ve çevre ile ilgili diğer kanunlar ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği incelenecektir. Ardından gönüllü çevre kuruluşlarına değinilecektir. Son olarak da yerel yönetimlerin çevre örgütlenmesi ele alınacaktır.

2.3.3.1. Türk Çevre Teşkilatı

Çevre açısından karmaşık bir örgütlenmeye sahip olan Türkiye'de, 1930'dan itibaren çevresel konularla ilgili birçok örgüt kurulmuştur. Merkez teşkilatı içinde Sağlık Bakanlığı ve pek çok bakanlığa; yerel düzeyde ise belediyeler, il özel idareleri ve köylere çevre ile ilgili görevler verilmiştir. Fakat doğrudan çevre ile ilişkili kurumlaşma 1970'li yıllarda görölmektedir (Görmez, 2020: 100,101). Doğrudan çevre ile ilgili ilk bağımsız yapılanma; 12.2.1973 tarihli ve 7/5836 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulan "Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu" dur. Daha sonra bu kurul, kararname ile "Çevre Koordinasyon Kurulu" halini almıştır (<https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012>, 2023). Kurulun amacı, Türkiye'de çevre sorunlarının çözülebilmesi amacıyla yapılan çalışmaları koordine etmektir (Kuran, 2022: 1592).

27.07.1978 tarihinde 7/16041 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile "Başbakanlık Çevre Örgütü" kurulmuştur (Resmi Gazete, 27.07.1978: 16375). Başbakanlık Çevre Örgütü, çevre sorunları ile ilgili doğrudan görevli olan ilk kuruluştur (Görmez, 2020: 101). Başbakanlık Çevre Örgütü, Yüksek Çevre Kurulu, Başbakanlık Çevre. Müsteşarlığı ve Teknik İnceleme Komisyonundan oluşmaktadır (Resmi Gazete, 27.07.1978: 16375). Başbakanlık Çevre Müsteşarlığının kurulma amacı ise, çevre politikalarının belirlenmesi ve bu politikalar uygulanırken ilgili bakanlık ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanabilmesidir. Daha sonra, 1984 yılında Çevre Müsteşarlığı, Çevre Genel Müdürlüğüne dönüştürölmüş olup 1989 tarihinde, örgüt yeniden müsteşarlık düzeyine yükseltilmiştir. Ağustos 1991 tarihinde ise, Çevre Müsteşarlığının varlığına son verilerek Çevre Bakanlığı kurulmuştur (Keleş ve Hamamcı, 2002: 295).

06.04.2011 tarihinde yayınlanan Kanun Hakkında Kararname ile 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’unda değişiklik yapılmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığının adı “Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı” olarak değiştirilmiştir. Daha sonra 29.06.2011 tarihinde 644 KHK’nin 37. maddesiyle Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı, “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı” ve “Orman ve Su İşleri Bakanlığı” olarak iki bakanlığa ayrılmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı Türkiye’de çevre ile ilgili doğrudan çalışmaları yürüten kuruluşlardır (Görmez, 2020: 102).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının dışında, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı,merkezi düzeyde çevrenin korunması ve geliştirilmesi için önemli görevler üstlenmiş bakanlık ve kuruluşlardır (Keleş, 2019: 216).

2.3.3.2. 1982 Anayasası ve Çevre

Türkiye’de 1970’lere kadar önemli bir çevre sorunları ile karşılaşmadığı için geliştirilen çevre politikaları bulunmamaktadır. 1970’li yıllarla birlikte dünyadaki gelişmelere paralel olarak, Türkiye’de de çevre politikaları gelişmeye başlamıştır. Kurumsal olarak çevre ile ilgili örgütlenmeler ve çevre politikalarının geliştirilmesi, 1980’lerden sonra başlamıştır (Bozkurt, 2021: 104).

Türkiye’de, çevre ile ilgili yasal reform süreci, 1982 Anayasası’nda çevre hakkının tanınması ile başlamıştır. Temiz çevrede yaşama hakkı, bir insan hakkı olarak, ilk defa Türk hukuk sistemine girmiştir (Akyüz, 2020: 161). İlk kez 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Çevre Konferansı’nda yer alan çevre hakkı Türkiye’de 1982 yılında anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir (Görmez, 2020: 146, 147).

Anayasa’nın 56. maddesi: “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir; çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” hükmünü içermektedir. Bu madde ile hem koruma ödevi verilmiş hem de çevre sağlığı, bir insan hakkı olarak tanımlanmıştır. 1982 Anayasasının çevre ile ilgili diğer maddeleri ise şu şekildedir (Resmi Gazete, 09.11.1982: 17863):

- 23. madde, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek,
- 35. madde, mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamayacağı,
- 43. madde, deniz, göl ve akarsu kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararına olması,
- 44. madde, toprağın verimli işletilmesinin korunması ve iyileştirmek,
- 45. madde, tarım arazileri ile çayır ve meraların tahribini önlemek,

- 57. madde, konut ihtiyaçları karşılanırken, çevre şartlarını gözetenek ve tedbirler alınarak planlamadan söz edilmesi,
- 63. madde, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değelerinin korunması,
- 169. madde, ormanların korunması, genişletilmesi için tedbirlerin alınması ve yanan ormanların yerinde yeniden orman yetiştirilmesi.

2.3.3.3. Çevre Kanunu ve Çevre ile İlgili Diğer Kanunlar

Çevre Kanunu: Türkiye’de çevre ile ilgili ilk hukuki düzenleme 1983 yılında yapılmıştır. 2872 Sayılı Çevre Kanunu, 09/08/1983 tarihinde, Anayasanın 56. maddesine dayanılarak çıkartılmıştır. 1982 Anayasası’ndan hemen bir yıl sonra Çevre Kanunun çıkarılması, bize o dönemin siyasi iktidarının çevre sorunlarına önem verdiğini göstermektedir (Akyüz, 2020: 162). Daha sonra bu kanun 26/04/2006 tarihinde 5491 sayılı kanun ile değiştirilmiştir (Görmez, 2020: 147). Çevre kanunu toplamda altı bölüm ve 34 maddeden oluşmaktadır. Kanunun birinci bölümünde, kanunun amacı, tanımlar ve temel ilkelerden bahsedilmektedir. İkinci bölümünde, çevre yönetimi ile alakalı görevlerle ilgili bilgi verilmektedir. Üçüncü bölümünde, çevrenin korunmasına ilişkin önlemler ve yasaklar belirtilmektedir. Dördüncü bölümünde, çevre kirliliğinin önlenmesi için kurulan Çevre Kirliliğini Önleme Fonu ile ilgili bilgiler verilmektedir. Beşinci bölümde ise, kanuna uyulmaması durumunda verilecek cezai hükümler yer almaktadır. Son olarak altıncı bölümde, kirlletmenin sorumluluğu, kirliliğin önlenmesi için teşvik süreci ve yönetmelikler hakkında bilgiler verilmektedir (Resmi Gazete, 11.08.1983: 2872).

İlk kez 1983 yılında çıkarılmış olan 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun amacı 1. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel topraklar ile doğal kaynakların en uygun biçimde kullanılması ve korunması, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunması ve su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi”. 2006 yılında yapılan değişiklikle 5491 Sayılı Çevre Kanunun 1. maddesine göre kanunun amacı; çevrenin bütün canlıların ortak vardı olduğu, sürdürülebilir kalkınma ilkelerin doğrultusunda çevrenin korunmasını sağlamaktır. Yeni yasada bir daraltma ya da kısaltma yapmış gibi görünse de sürdürülebilir kavramı geniş kapsamlı bir kavram olduğu düşünülürse, gerçekte bir daraltmadan söz etmek mümkün görünmemektedir (Keleş, 2019: 192,193). Çevre Kanunu’nda sürdürülebilir kalkınma, "Bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişme" şeklinde tanımlanmıştır. Sürdürülebilir çevre ise, hem bugünün ihtiyaçlarını karşılamak için hem de gelecek neslin gereksinim duyacağı kaynakları korumak için bütün çevresel değelerin korunması ve geliştirmesi süreci olarak tanımlanmaktadır.

Çevre Kanunu'n 3. maddesinin a bendine göre, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi konusunda herkes görevli ve yükümlüdür. Kanunun 3. maddesinin b bendine göre ise, çevrenin korunması, önlenmesi ve çevre ile ilgili gerçekleştirilecek eylemlerde bakanlık ve yerel birimler, meslek odaları, birlikler ve STK'lar ile *iş birliği* yapılmasına yer verilmiştir. 3. maddenin e bendinde ise, çevre politikalarının oluşmasında *katılım* hakkına yer verilmiştir. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, STK ve vatandaşların çevre hakkını kullanabilecekleri katılım ortamını yaratmakla yükümlüdürler. Aynı zamanda 9. maddenin a bendinde, biyolojik çeşitliliği konusunda yerel yönetimlerin, üniversitelerin, STK'lar ve ilgili diğer kuruluşların görüşlerinin alınarak belirlenmesi ifadesine yer verilmiştir. 9. maddenin ı bendinde, kamuoyunda çevre bilincinin oluşturulması amacıyla, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün eğitim kurumlarında çevre ile ilgili konulara yer verilmesi; radyo ve televizyon programlarında da çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitici yayınların yapılması zorunluluğu vardır. Çevre korumayla ilgili yürütülecek eylem süreçlerinde iş birliği yapılması, katılım hakkının tanınması ve halkın bilinçlendirilebilmesine yönelik çevre eğitimlerinin verilmesine değinen kanun maddeleri çevresel yönetim ile ilişkilendirilebilir (Resmi Gazete, 11.08.1983: 2872).

Çevre ile İlgili Diğer Kanunlar: Türkiye'de Çevre Kanunu dışında çevreyle ilgili birçok sayıda başka kanunlarda bulunmaktadır. 1982 Anayasası'nın kabulünden sonra 1983 yılında, 2863 Sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* düzenlemiştir. Kanun'un amacı; korunması gerekli olan kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak eylemleri düzenlemek, bu konuda kararlarını alacak örgütün ve görevlerini saptamaktır. Bir başka kanun, İstanbul Boğaziçi alanının doğasını, kültürel ve tarihi değerlerini korumak ve iyileştirmek amacıyla çıkarılan 2960 Sayılı *Boğaziçi Kanunu*dur. 1985 tarihinde çıkarılmış olan 3194 Sayılı *İmar Kanunu*'n amacı ise, 1980 sonrası kentleşme sürecinde yaşanan hızlı değişimi kontrol etmek, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmektir (Bozkurt, 2021: 118).

Çevre Kanunu dışında, çevreyi korumak için çıkarılan kanunlardan biri de 1983 tarihli 2873 Sayılı *Milli Parklar Kanunu*'dur. Milli Parklar Kanunu; parkların ve anıtların, tabiatı koruma sahalarının ve orman içi dinlenme yerlerinin düzenlenmesi, yönetilmesi ve tanıtılmasına ilişkin işlemleri kapsamaktadır. Çevre ile ilgili diğer bir yasa da 2004 yılında çıkarılan 5199 Sayılı *Hayvanları Koruma Kanunu*'dur. Bu Kanunun amacı; hayvanların acı ve eziyet çekmelerini önlemek, iyi ve uygun şartlarda, yaşam sürebilmelerini sağlamaktır. Bu kanunların dışında çevreyle ilgili diğer kanunlar şöyledir: 1956 tarihli ve 6831 Sayılı *Orman Yasası*, 1984 tarihli 3086 Sayılı *Kıyı Yasası*, 1971 tarihli ve 1380 sayılı *Su Ürünleri Yasası*, 2005 tarihli ve 5403 Sayılı *Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası*, 2004 tarihli ve 5237 Sayılı *Türk Ceza Yasası*, 2005 tarihli ve 5236 Sayılı *Kabahatler Yasası* (Ertürk, 2018: 295).

2.3.3.4. Çevre Yönetiminde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), karar verme süreci ile gelişen, toplumun ekonomik yönden iyileşmesini sağlayacak bir proje veya çalışmanın, çevre üzerindeki önemli etkilerinin önceden belirlendiği bir süreçtir. ÇED'in amacı, çevreyle ilgili değerlerin ekonomik ve sosyal politikalar karşısında korumak ve uygulanacak olan faaliyetlerin sebep olabileceği olumsuz çevresel değişkenlerin önceden saptamak ve gereken önlemlerin alınmasını sağlamaktır (Sülün ve Sülün, 2007: 122). Ancak günümüzde ÇED, bir raporun hazırlanması ve değerlendirilmesi olmaktan çıkıp kirletici faaliyetlere karşı sürekli önlem geliştirmeyi gerektiren önemli bir sürece dönüşmüştür (Görmez, 2020: 155). ÇED'in en önemli faydaları ise, ortaya çıkabilecek olumsuz durumları önceden analiz ederek etkisiz hale getirebilmek için gerekli tedbirleri sağlamak ve olumsuz etkileri minimize ederek proje sahibi için maliyeti azaltmaktır (Özey, 2009: 252).

ÇED, ilk olarak 1970'li yıllarda ABD'de yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 1973 yılında Kanada'da, 1974 yılında Avustralya ve Almanya'da, 1976 yılında Fransa'da, 1979 yılında Çin'de, 1986 yılında İran'da, 1988 yılında İtalya'da, 1992 yılında Libya'da, 1994 yılında Mısır ve Vietnam'da yürürlüğe girmiştir (Ataklı, 2004: 515). ÇED Türkiye'de ise, ilk olarak 08.08.1983 tarih ve 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesinde düzenlendikten 10 yıl sonra, 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı yönetmelik ile çıkarılmıştır. ÇED Yönetmeliği'nin 1. maddesine göre yönetmeliğin amacı, ÇED sürecinde uyulacak usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmiştir. Yönetmelik, ÇED sürecinde, hangi tür projeler için isteneceği ve içereceği konuları, uyulacak idari ve teknik usul ve esasları; projelerin başvuru öncesi, kontrolü ve denetlenmesini çevre yönetiminde kurumsal yapının güçlendirilmesi için zaruri eğitim çalışmalarını oluşturmaktadır (Resmi Gazete, 29.07.2022: 31907).

ÇED Yönetmeliğinin 8. maddesine göre, "ÇED Gereklidir" kararı verilen projelerin hazırlanmış olan başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık yetkililerinden oluşan bir komisyon kurulmaktadır. Uygun görülmesi halinde, komisyona üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, STK ve sendikalar komisyona dahil edilebilmektedir. Bu süreçte, ÇED başvuru dosyası halkın görüşüne açılmakta ve süreç tamamlanana kadar halkın görüşlerini ve önerilerini il müdürlüğüne veya Bakanlığa iletebilecekleri duyurulmaktadır. Duyuru Bakanlığın ve il müdürlüğünün internet sayfasında ilan edilebileceği gibi, anons ve benzeri şekilde de halka duyurulabilmektedir. Aynı zamanda Bakanlık, halkın bilgilendirilmesi ve bu sürece dahil edilebilmesi için başvuru dosyasının bir kopyasını ve toplantı tarihini Komisyon üyelerine gönderir. Yönetmeliğin 9. maddesi ise, "Halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısı" kenar başlığı altında doğrudan halkın katılımı ile ilgilidir. 9. maddeye göre, projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın, yatırım hakkında bilgilendirilmesi, görüş ve önerilerinin alınması amacıyla halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısı düzenleneceği ifade edilmektedir. Halkın varsa görüş, öneri ve itirazları

toplantıda tutanakta belirtilir ve Bakanlığı'na gönderilir. Bakanlığın gerekli gördüğü durumlarda, yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan halkın bildirilmesi amacıyla broşür dağıtılması, seminer ve anket gibi çalışmalar yapılmasını isteyebilir. Yönetmeliğin 11. maddesinde, proje ile ilgili inceleme ve değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇED raporunun halkın görüşüne açıldığı, internet sayfasından veya ilan, anons yoluyla halka duyurulur. Daha sonra ilgililer, ÇED raporunun ilan edilmesinden sonra görüş ve önerilerini Bakanlığa bildirebilirler ve bu görüşler ÇED raporuna yansıtılır. 10. maddeye göre, ÇED raporu özel formatı, komisyon ve halktan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda hazırlanır. Proje değerlendirme sürecinin başladığı halka duyurulur ve ÇED raporunun ilan edilmesinden itibaren rapor hakkında görüş ve önerilerini bildirebilirler. Tekrardan son şekli verilen ÇED raporuna bu görüşler yansıtılır. 14. maddeye göre, son şekli verilen ÇED raporu için yeniden halkın görüş ve önerileri alınır, değerlendirilir. Devam eden süreçte, çevresel etki değerlendirmesi gereklidir veya çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir kararı yeniden halka bildirilir (Resmi Gazete, 29.07.2022: 31907).

ÇED sürecinde, bu projeden etkilenecek olan halkın katılımına, görüş ve önerilerine yer verilmesi, bu sürecin en önemli unsurlarından biridir ve çevresel yönetişimin değerleriyle örtüşmektedir.

2.3.3.5. Gönüllü Çevre Kuruluşları

Gönüllü kuruluşlar, maddi menfaat beklentisi olmadan, gönüllü olarak toplanan insanların, insanlık yararına ve toplumsal amaçlara hizmet etmek için oluşturdukları örgütlerdir (Ateş ve Nohutçu, 2006: 248,249). Kendi toplumları yararına bir şeyler yapabilme, karar mekanizmasına katılma arzuları olan ve tüm dünyada hızla gelişen gönüllü kuruluşların birincil görevi, kamuoyunu yönlendirmek ve kamuoyunu bilinçlendirmektir (Ertürk, 2018: 214, 215). Sendikalar, ilişki ağları, mahalle örgütlenmeleri, platformlar, meslek birlikleri gibi gönüllülük esasına göre örgütlenmiş farklı teşkilatlar olsa da gönüllü kuruluş tanımına uygun ve yaygın olan kuruluşlar dernek ve vakıflardır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 250). 1982 Anayasasının 33. maddesine göre, “herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bu derneklere üye olma hakkına sahiptir” (Resmi Gazete, 09.11.1982: 17863).

1980’li yılların başında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de mevcut olan yaklaşık yüz bin dernekten yirmi bin derneğin çevre ile ilgili yaşanan sorunların önlenmesini amaç edindikleri görülmektedir (Görmez, 2020: 132). Ancak bu örgütler dünya görüşlerine göre, Çevre Korumacılar, Çevreciler, Yeşil Toplumcular olarak üçe ayrılabilir. Çevre Korumacılar, çoğunlukla, çevrenin geliştirilmesini, doğanın korunmasını amaç edinmektedirler. Çevre sorunlarının azaltılabilmesi için sanayicilerle, iş adamlarıyla, devletle, resmi organlarla ve uluslararası çevreci örgütlerle iş birliğine girebilirler. Aynı zamanda halkın çevre konusunda bilinçlendirilmesi için kurslar, seminerler vererek eğitsel etkinlikler düzenlemektedirler. Doğal Hayatı Koruma Derneği,

Türkiye Çevre Vakfı, Türkiye Hayvanları Koruma Derneği ve Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Çevre Korumacılar görüşüne sahiptirler. Çevre Korumacılar ile Yeşil Toplumcular arasında bulunan Çevreciler ise, çevre sorunlarından yola çıkarak toplumsal sorunlar için fikirler üretmeye eğilimlidirler. Çevre Korumacılara göre, resmi organlarla daha sınırlı olsa da bir çevre sorununun giderilmesi için ilişki kurabilmektedirler. Karadeniz Çevrecileri / Doğal Çevreyi Koruma Derneği, bu gruba örnek olarak gösterilebilir. Son olarak SOS Akdeniz, Dünya Dostları Derneği ve Çevre Duyarlılığı Grubunun dahil olduğu Yeşil Toplumcular, çevre sorunlarını kapitalizm sisteminin olumsuz bir sonucu olarak görmekte ve siyasal alanı odak noktası olarak almaktadır. Yeşil Toplumcular çevre sorunlarının yanında feminizm, savaş karşıtlığı, insan hakları ile de yakından ilgilenmektedirler (Duru, 1995: 94-96).

2.3.3.6. Yerel Yönetimler ve Çevre

Küresel çevre sorunlarının en belirgin özelliği, kirliliğin çıktığı yere özgü olmaları yani yerellik özelliği taşımalarıdır. Bu sebeple çevre sorunları ortaya çıkmadan veya büyümeden önce yerel düzeyde önlemlerin alınması gerekir. Yerel ölçekte bu tedbirlerin alınmasını sağlayacak olan birimler de yerel yönetimlerdir (Hergüner, 2018: 254).

2003 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı çevre ile ilgili yeni yetki ve görevlerle donatılmıştır. Ancak, daha sonra bu yetki ve görevler çıkarılan Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu ile yerel yönetimlere aktarılmıştır (Bozkurt, 2021: 155).

Görev alanı il sınırları olan il özel idaresi, ilin kurulmasına dair kanunla kurulur ve ilin kaldırılmasıyla da tüzel kişiliği sona erer. 2005 tarih ve 5303 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinde çevreyle ilgili görev ve sorumluluklarına da yer verilmiştir. Kanuna göre; çevre düzeni planı, bayındırlık, toprağın korunması, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara yardım edilmesi, imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, ağaçlandırma; kültür ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların korunması ile görevli ve yetkilidir. Kanunun 16. maddesine göre, İl Özel İdaresi bünyesinde eğitim, kültür ve sosyal hizmetler komisyonu, imar ve bayındırlık komisyonu, çevre ve sağlık komisyonu kurulması zorunlu tutulmuştur (Resmi Gazete, 04.03.2005: 25745).

2005 tarihinde çıkarılan 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu'nun 14. maddesinde, belediyelerin çevresel konulara ilişkin görev ve sorumluluklarına yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre belediyelerin, imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar ve kültür, tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihinin korunması gibi hizmetleri yapmakla görevli ve yetkilidir (Resmi Gazete, 13.07.2005: 25874). Ayrıca belediyeler, kent konseyleri aracılığıyla kent yaşamında çevreye olan duyarlılığı

artırmaya ve yerel halkın belediye ile eşgüdüm sağlayarak, çevre konularına ilişkin belediye hizmetlerine gönüllü olarak katılmalarını amaçlamıştır (Görmez, 2020: 128, 129).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda görev ve sorumluluklarının sayıldığı 7. maddede çevre ile ilgili düzenlemeler şunlardır: Çevre düzeni planına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak; sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını belirlemek ve çevre kirliliğine sebep olmaması için tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim planını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynakta toplanması, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihinin korunması; su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence gibi yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek (Resmî Gazete, 23.07.2004: 25531).

Yerel düzeydeki önemli çevre örgütlenmelerinden biri de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın taşradaki birimleri, yani il Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri'dir. Bu müdürlükler, çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve kirliliğın önlenmesi için, bakanlık adına çevre ile ilgili yetkilerini taşrada kullanan kuruluşlardır (Keleş, 2019: 224).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRABZON'DA ÇEVRESEL YÖNETİŞİM

Üçüncü bölümde ilk olarak Trabzon iline ait bilgilere yer verdikten sonra araştırmanın amacı, soruları, yöntemi, veri toplama tekniği, kapsamı ve analizi açıklanacaktır. Son olarak araştırma sonucunda elde edilen verilere dayanarak değerlendirme yapılacaktır.

3.1. Trabzon İline Ait Bilgiler

Trabzon, Karadeniz Bölgesi'nin doğu Karadeniz bölümünde 4.664 km² yüz ölçüme sahiptir. (Trabzon Valiliği, 2024). İl batıda Giresun, güneyde Gümüşhane ve Bayburt ili, doğuda Rize'nin İkizler ve Kalkandere ilçeleri ile çevrilidir. Kuzeyinde Karadeniz'in bulunduğu oldukça dağlık bir bölgede yer alan ilin kıyı çizgisi önünde ve akarsu ağızlarında çok küçük alüvyal düzlükler bulunmaktadır. %22'sinin yaylalardan oluştuğu Trabzon ilinde 1950-2500 m yüksekliğe kadar yaylalara rastlanmaktadır (Karadeniz, 1995: 1-3).

Trabzon ilinin güneyde Doğu-Batı doğrultusunda uzanan dağlık alanlar bulunmaktadır. Bunların ana akarsuyun kolları arasına, Kuzeye doğru sokulan ve gittikçe alçalın tepelik sahalar ile sahadaki şekillenmeyi sağlayan önemli dış etmen olan akarsuların oluşturduğu vadiler ve deltalar mevcuttur (Trabzon Valiliği, 2024).

Denizin etkisiyle ılıman iklim görülen Trabzon ilinde yazlar orta sıcaklıkta kışlar ılık geçmektedir. İki farklı iklim tipine hakim olan ilde, kıyı kesimlerde kılık ve yağışlı bir iklim tipi yaygınken, iç kesimlerde karasal iklim görülmektedir (DOKAP, 2013).

Trabzon ilinin şekillenmesinde önem taşıyan unsurlardan birisi de kütle hareketleridir. Bunlar büyüklüklerine göre heyelanlar, toprak akması ve soliflüksiyondur. Bu kütle hareketlerinin oluşmasında temel unsur zeminin yapısıdır. Aynı zamanda ilin fazla yağış alması, sıcak ve nemli oluşu, kayaçların derinliklerine kadar ayrışması da kütle hareketlerine sebep olmaktadır (Trabzon Valiliği, 2024).

Trabzon ilinin çevre sorunlarını öğrenebilmek amacıyla Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporları incelenmiştir. ÇŞB'nin çevre sorunlarına dair 2023 (2022 yılı verileriyle), 2020 (2019 yılı verileriyle), 2019 (2017 yılı verileriyle), 2018 (2016 yılı verileriyle),

2017 (2015 yılı verileriyle), 2016 (2014 yılı verileriyle) yıllarında yayınlanan raporları incelenmiştir. Bu raporlarda iller çevre sorunlarının öncelik sıralamasına göre değerlendirilmiştir. Çevre sorunları önem ve önceliklerine göre, en önemliden az önemliye doğru (1 en önemli çevre sorunu olmak üzere) 1,2,3,4,5,6,7 rakamları kullanılarak numaralandırılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken iller için geçerli olan çevre sorunları dikkate alınmış ve tüm sorunlar numaralandırılmamıştır (ÇSB, 2023c: 9). İlgili raporlar incelendiğinde Trabzon iline ait çevre sorunlarını ve önem derecesini sıralayan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Trabzon İline Ait Çevre Sorunlarının Önem Derecesine Göre Sıralanması

	2016	2017	2018	2019	2020	2023
Hava Kirliliği	2	2	2	2	2	4
Su Kirliliği	1	1	1	1	1	2
Toprak Kirliliği	4	4	4	-	-	5
Atıklar	3	3	3	-	-	1
Gürültü Kirliliği	6	6	6	-	-	3
Erozyon	5	5	5	-	-	7
Doğal Çevrenin Tahribatı	7	7	7	-	-	6

Kaynak: ÇSB (2023c). Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporları.

Tablo 1 incelendiğinde 2016, 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarına ait raporlara göre Trabzon ilinin birinci öncelikli çevre sorununun su kirliliği olduğu görülmektedir. 2022 yılı verileri ile hazırlanan 2023 yılına ait rapora bakıldığında ise önceki yıllarda üçüncü öncelikli sırada yer alan atıklar, 2022 yılının en önemli çevre sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine tablo incelendiğinde Trabzon ilinin en az öneme sahip olduğu çevre sorununun doğal çevrenin tahribatı olduğu görülmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Literatürde çevre sorunlarıyla mücadelede yerel yönetimlere nispeten daha az yer verilmiştir. Bu doğrultuda çevresel sorunlarla mücadelede önemli bir yere sahip olan yerel yönetim birimi olan belediyeler incelemeye değer bir konu olarak görülmüştür. Bu kapsamda çalışma, çevresel yönetişimin sağlanması sürecinde literatürde boşluk kalan yerel yönetimlerin rolünü incelemeyi ve çevresel yönetim uygulamalarının önemini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bir araştırmanın ilk adımını araştırma konusu oluşturmaktadır. Araştırmacılar, araştırma konusunu bir araştırma problemi ya da sorusuna göre sınırlandırmaktadırlar. Bu doğrultuda araştırma projeleri, araştırma soruları ya da problemleri kapsamında düzenlenmektedir (Kuş, 2012: 27).

Bu araştırma, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan Karadeniz'e kıyısı olan Trabzon ilini içermektedir. Araştırmanın konusu, Trabzon ilinde büyükşehir belediyesi ve diğer aktörlerin çevre yönetim süreçlerinin yönetim ilkeleri etrafında incelenmesidir. Araştırmanın problemi, çevre yönetimi süreçlerinde belediyelerin yönetim anlayışını uygulayıp uygulamadığıdır. Araştırmanın amacı; Trabzon Büyükşehir Belediyesi ve diğer aktörlerin çevresel yönetim ile ilgili düşüncelerini, deneyimlerini, problemlerini anlamak ve yerel yönetimlerde çevresel konulara ilişkin alınacak karar ve oluşturulacak politika süreçlerinde ilgili aktörlerin katılımını analiz etmektir.

Araştırma sorusu, araştırmaya yol gösteren ve araştırmacının yanıtlanması için tasarladığı sorulardır. Araştırma soruları çalışma için temel öneme sahiptir (Punch, 2005: 38). Bu bağlamda araştırmanın yapılmasına neden olan konunun anlaşılabilmesi için, aşağıda sıralanan araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

1. Trabzon Büyükşehir Belediyesi için yönetim ne ifade etmektedir?
2. Trabzon Büyükşehir Belediyesi yönetim ilkelerini nasıl uygulamaktadır?
3. Trabzon Büyükşehir Belediyesi çevreci belediyecilik anlayışı ile yönetilmekte midir?
4. Trabzon Büyükşehir Belediyesi çevre yönetimi süreçlerine paydaşları dahil etmekte midir?
5. Trabzon Büyükşehir Belediyesinin belirttiği iç ve dış paydaşlar hangi yollar ile çevresel faaliyetlere katılımı gerçekleştirmektedir?
6. Trabzon Büyükşehir Belediyesi için çevresel yönetim ne ifade etmektedir?
7. Trabzon Büyükşehir Belediyesi çevreyle ilgili bilgileri şeffaf bir şekilde paylaşıyor mudur? Paylaşıyor ise çevresel bilgiye erişim yolları nelerdir?

3.3. Araştırmanın Yöntemi, Veri Toplama Tekniği ve Kapsamı

Bilim verileri önyargı olmadan, yansız bir şekilde anlama ve doğrulama yöntemidir. Bilimsel araştırma birbirini takip eden ve etkileyen sistematik bir süreçtir (Aydın, 2018: 1). Bilimsel araştırmalarda farklı araştırma yöntemleri kullanılabilir. Nicel ya da nitel araştırma yöntemi veya ikisinin de analiz edildiği araştırmalar yapılabilir (Sönmez ve G. Alacapınar, 2011: 40). Bu araştırmada veri toplama teknikleri arasında görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmacı konuyu ve araştırmanın yöntemini belirledikten sonra sıra veri toplama tekniğine gelmektedir (Seyidoğlu, 2003: 35). Nitel araştırma yönteminde çok sayıda yöntem ve kaynak kullanılmaktadır. Görüşme, gözlem, katılımcı gözlem ve belgeler nitel araştırma yönteminde en çok kullanılan veri toplama teknikleridir (Punch, 2005: 165). Nitel araştırma yönetimi, verilerin gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yardımcı olan bir araştırma türüdür (Aydın, 2018: 1). Görüşme toplum bilimcilerin sıklıkla kullandıkları bir araştırma tekniğidir (Seyidoğlu,

2003: 37). Görüşme, önceden belirlenmiş, ciddi bir amacı gerçekleştirmek için yapılan, soru sorma ve yanıtlama şekline dayalı olarak karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecini ifade etmektedir (<https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/>, 2004). Bir araştırma tekniği olarak görüşmeye, önceden hazırlanmış sorular ile başlamakta fayda vardır (Seyidoğlu, 2003: 37).

Nitel araştırma teknikleri arasında sıkça kullanılan görüşme tekniğinde görüşmeden önce araştırmacı tarafından sorular hazırlanmaktadır. Yapılan görüşmeler; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme olarak üçe ayrılmaktadır. Yapılandırılmış görüşmede, görüşmecilere kapalı uçlu, yoruma ve değerlendirmeye çok açık olmayan sorular yöneltilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacının görüşmeciye açık uçlu sorular yöneltilmesi ile gerçekleşmektedir. Yapılandırılmış görüşme de ise hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorular görüşmecilere yöneltilmektedir (Uslu ve Demir, 2023: 292).

Bu çalışmada çalışmanın yöntemi nitel araştırma tekniği olarak tasarlanmıştır. Araştırma sonucunda sağlıklı ve etkili sonuçlar alma adına, çalışmada görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Aynı zamanda görüşmeler, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Çalışmanın hipotezi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi çevresel yönetim kavramını bilmemektedir fakat uygulamaktadır.

Geleneksel bilim anlayışında üzerinde çalışılan bir dizi sınırlı sayıdaki değişken arasında bulunan ilişkiler dahil olduğu evrene genellenir. Bu sebeple, değişkenlerin dahil oldu evrenin kesin hatlarıyla belirlenmesi gerekir. Ancak Evren genellikle araştırmacının ulaşamayacağı kadar büyük olduğu için evrenin kesin hatlarıyla belirlenmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için bilim adamları *örnekleme* kavramını geliştirmişlerdir. Bu doğrultuda, araştırmacı bütün evreni çalışmak yerine, evreni temsil etmesi adına sınırlı sayıda birey, olay veya olguyu araştırabilir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular yine evrene genellenir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 101). Herkesi, her yeri ve her şeyi inceleyemeyeceğimizden örnekleme nitel araştırma yönteminde önemli bir yere sahiptir (Punch, 2005: 183).

Araştırmada *amaçlı örnekleme* ve bu örnekleme modelindeki *ölçüt örnekleme* ve *kartopu* veya *zincir örnekleme* yöntemleri kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme modelinde, örnekleme dahil edilecek birimleri, araştırmacı çalışmanın amacına uygun olacak şekilde kendi bilgi ve deneyimlerinden hareketle kendisi belirlemektedir (Ural ve Kılıç, 2011: 45). Ölçüt örnekleme yönteminde temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada bahsi geçen ölçüt veya ölçütler, araştırmacı tarafından hazırlanabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 112). Kartopu örnekleme yönteminde ise araştırmacı evreni temsil edecek birimleri belirlemektedir. Araştırmacı araştırma da kullanacağı verileri, belirli aşamaları takip ederek adım adım oluşturmaktadır. Kartopu örnekleme modelinde, araştırmacı öncelikle ulaşabileceği birim ya da kişiyi belirlemektedir. Bu

doğrultuda, bu birim ya da kişiden elde edilen veriler sonrasında sonraki birime ve diğer kişilere ulaşılır. Evrenin temsil edebileceği düşünülen örneklemin oluşturulması, başlangıçta tek birimden oluşan örneklemin daha sonra kartopu gibi büyütülmesi ise mümkündür (Ural ve Kılıç, 2011: 46).

Bu araştırmada çevresel konularla doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkisi bulunan birimler veya kişiler ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında öncelikle Trabzon Büyükşehir Belediyesinin Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı bünyesinde çalışan kişilerle görüşülüp ve bilgi edinildikten sonra önermeler doğrultusunda diğer ilgili birimlerle de görüşülmüştür. Görüşme gerçekleştirilen katılımcılara ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Görüşme Gerçekleştirilen Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcı	Yaş Aralığı	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Görev Yeri	Kurumdaki Çalışma Süresi (Yıl)	Bulunduğu Pozisyonda ki Çalışma Süresi (Yıl)
K1	40-49	Erkek	Lisans	Çevre Koruma ve İklim Değişikliği Şube Müdür Yardımcısı	4	2
K2	50-59	Erkek	Lisans	Hafriyat ve Denetim Şube Müdürü	9	4
K3	30-39	Erkek	Yüksek Lisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Mühendis	8	3
K4	30-39	Erkek	Önlisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Memur	15	15
K5	30-39	Kadın	Lisans	Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı-Proje Uzmanı	3	3
K6	40-49	Erkek	Yüksek Lisans	Sıfır Atık ve Atık Yönetimi Şube Müdürü	15	3
K7	30-39	Erkek	Lisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Çevre Mühendisi	4	4
K8	40-49	Erkek	Lisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Çevre Mühendisi	17	17
K9	30-39	Kadın	Önlisans	Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı-Proje Uzmanı	8	3
K10	50-59	Kadın	Lisans	Çevre Yönetimi ve Denetimi Şube Müdürlüğü- Denetim Elemanı	27	27
K11	50-59	Erkek	Lise	Zabıta Müdürlüğü- Merkez Amiri	37	(-)
K12	40-49	Kadın	Önlisans	Ortahisar Belediyesi- Çevre Mühendisi	18	18
K13	50-59	Erkek	Önlisans	Kültür ve Sosyal İşleri Müdürü	35	2
K14	50-59	Erkek	Yüksek Lisans	Mali Hizmetler Müdürlüğü- Muhasebe Yetkilisi	28	28
K15	40-49	Kadın	Lisans	İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürü	10	(-)
K16	40-49	Erkek	Lisans	Park ve Bahçeler Müdürü	9	9
K17	30-39	Kadın	Yüksek Lisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Maden Mühendisi	2	2
K18	30-39	Erkek	Lisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Çevre Mühendisi	9	8
K19	40-49	Kadın	Lisans	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı- Çevre Mühendisi	9	8
K20	50-59	Erkek	Önlisans	Temizlik İşleri Müdürü	37	9
K21	40-49	Kadın	Yüksek Lisans	Temizlik İşleri Müdürlüğü- Çevre Mühendisi	17	17
K22	40-49	Erkek	Lisans	Muhtarlık İşleri Daire Başkanı	6	6
K23	40-49	Erkek	Lisans	Veteriner Hizmetleri Şube Müdürü	1	1
K24	30-39	Erkek	Önlisans	Mali Hizmetler Daire Başkanı	3	3
K25	40-49	Kadın	Lisans	Kent Estetiği Şube Müdürü	23	3
K26	30-39	Erkek	Önlisans	AYKOME Şube Müdürü	7	7
K27	30-39	Erkek	Önlisans	Etüt ve Projeler Şube Müdürlüğü-Mimar	4	4
K28	30-39	Kadın	Yüksek Lisans	Yol Yapım Bakım ve Onarım Dairesi Başkanlığı- Harita Mühendisi	7	7
K29	40-49	Erkek	Lisans	Kırsal Alanlar Yol Şube Müdürü	10	2
K30	40-49	Erkek	Lisans	Park ve Bahçeler Şube Müdürü	21	3
K31	30-39	Erkek	Lisans	İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı-Şehir Plancısı	9	9
K32	50-59	Erkek	Lisans	Kültür ve Sosyal İşleri Daire Başkanı	3	3
K33	30-39	Erkek	Lisans	Ulaşım Planlama Şube Müdürü	8	2
K34	30-39	Erkek	Lisans	TİSKİ Genel Müdürlüğü- Harita Mühendisi	7	7
K35	40-49	Erkek	Önlisans	Kent Konseyi Genel Sekreteri	4	4

Araştırmada kullanılan ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemleri kapsamında, Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan 25 kişiyle, Trabzon Ortahisar Belediyesi bünyesinde bulunan 8 kişiyle, kent konseyi bünyesinde bulunan 1 kişi ve Trabzon Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü bünyesinde bulunan 1 kişi ile olma üzere toplamda 35 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sınırlılığını, görüşme taleplerinin reddedilmesi oluşturmaktadır. Araştırma açısından önem arz eden Trabzon Büyükşehir Belediyesinin bünyesinde bulunan bazı daire başkanlıkları ve personellerine yapılan görüşme talebi sonucunda olumsuz geri dönüşler alınmıştır. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların izni dahilinde görüşmeler esnasında ses kaydı alınmış ve daha sonra Microsoft Office Word Programı ile ses kayıtları yazılı hale dönüştürülmüştür. Aynı zamanda görüşme esnasında yazılı not alınmıştır.

3.4. Araştırma Verilerinin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına gelmektedir. Her nitel araştırmanın farklı özellikleri vardır ve farklı yaklaşımlar gerektirir. Bu doğrultuda araştırmacı, toplanan verilerden yola çıkarak ve analiz yöntemlerini inceleyip kendi araştırması için bir veri analiz planı oluşturması beklenir. Nitel araştırmalar da veri analizi genellikle betimsel analiz ve içerik analizi yaklaşımlarıyla yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 221, 222).

Betimsel analiz yaklaşımında elde edilen veriler özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme sürecinde de kullanılan sorular olarak da sunulabilir. Betimsel analiz de amaç, elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmaktır. Bu doğrultuda elde edilen veriler, sistematik ve açık bir biçimde düzenlenir daha sonra yapılan bu düzenlemeler açıklanır ve yorumlanır (<https://fenitay.wordpress.com/>: 2009). İçerik analizinde ise temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşmaktır. Betimsel analiz de özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha detaylı bir şekilde incelenir. Bu doğrultuda toplanan veriler önce kavramsallaştırılır, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenir. Bu bağlamda, içerik analizi yoluyla verileri tanımlanır, belirli kavramlar ve temalar bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlenir. İçerik analizinde o verilerin bölümlere ayrılması kodlama sürecini ifade etmektedir. Yapılan bu kodlamalar araştırmacı tarafından yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227, 228).

Bu araştırmada görüşme yapılan katılımcılardan alınan ses kayıtları yazılı hale getirilmiş ve elde edilen kavramlar ile ilişkiler oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için elde edilen veriler MAXQDA Analytics Pro 2024 programıyla içerik analizine tabi tutulmuştur.

3.5. Bulgular ve Yorum

Bu çalışmadaki temalar, Sancak (2021), “Yerel yönetimlerin yönetimden yönetişime geçiş sürecinde çevresel yönetişim algısı: Çanakkale Belediyesi örneği” adlı tezdeki temalardan esinlenerek oluşturulmuştur. Daha sonra her temada kendine ait ilgili alt kodlar düzenlenmiştir. Düzenlenen temalar ve alt kodlar aşağıdaki tablodaki gibi sınıflandırılmıştır:

Tablo 3: Temalar ve Alt Kodlar Listesi

TEMALAR	ALT KODLAR
Yönetişim Algısı	-Yönetim
	-İletişim
	-Fikrim Yok
	-Ortak Akıl
	-Katılımcılık
	-İş Birliği
	-Şeffaflık
	-Hukukun Üstünlüğü
	-Kent Konseyi
Kentin Çevre Sorunları	-Katı Atık
	-Su Kirliliği
	-Düzensiz Kentleşme
	-Yeşil Alan
	-Görüntü Kirliliği
	-Gürültü Kirliliği
	-Fikrim Yok
	-Hava Kirliliği
Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi	-Çevresel Hizmet Sunmada Yetersiz
	-Çevresel Hizmet Sunmada Yeterli
	-Kaynak Aktarımı Yapılıyor
	-Yeterince Kaynak Aktarılamıyor
Çevresel Yönetişim ve Paydaşları	İç Paydaşlar
	- Belediye Daire Başkanlıkları
	- TİSKİ Genel Müdürlüğü
	- Belediye Meclisi
	Dış Paydaşlar
	- Diğer İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlar
	- Halk
	- Sivil Toplum Kuruluşları
	- İlçe Belediyeleri
	- Özel Sektör
	- Üniversiteler
	- AB Projeleri
	- İlgili Uzmanlar
	- Kent Konseyleri
İlgili Paydaşlar ve İletişim	-İletişim Var
	-Fikrim Yok
	-Kısmen İletişim Var

Tablo 3: Devam

TEMALAR	ALT KODLAR
Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları	-Toplantılar
	-Çevre Etkinlikleri Düzenleme
	-Talep ve Şikayetleri Değerlendirme
	-Çevre Eğitimi Faaliyetleri
	-Bilinçli Farkındalık Çalışmaları
	-Resmi Yazışmalar
	-Kampanya ve Teşvik Çalışmaları
	-Stratejik Planlama Süreçleri
	-Anket Çalışmaları
	-Çevresel Eylemler
Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları	-Sosyal Medya
	-Web Sitesi
	-Yazılı Kaynaklar
	-Raket ve Billboard Reklamları
	-Basın-Yayın
	-Telefon
Çevresel Yönetişimin Uygulanabilirliği	-Uygulanabildiğini Düşünüyorum
	-Kısmen Uygulanabildiğini Düşünüyorum
	-Uygulanamadığını Düşünüyorum
	-Fikrim yok
Çevresel Yönetişimi Sağlama Konusunda Öneriler	-Çevre Bilincini Artırmak
	-Çevre Eğitim ve Etkinliklerini Artırmak
	-Katılımı Artırmak
	-Çevreci Belediyecilik Anlayışının Geliştirilmesi
	-Çevre Denetim Mekanizmalarının Oluşturulması
	-İş Birliğini Artırmak
	-Gençlere Yönelik Eğitimleri Artırmak
	-Çevre Faaliyetlerinin Daha İyi Duyurulması
	-Partilerüstü Düşünceyi Benimsemek
	-İletişimi Güçlendirmek
	-Liyakat Esasına Uygun Personel Alımı
	-Mevzuata Uygun Hareket Edilmesi
	-İlçe Belediyelerinde Çevre ile İlgili Özel Birimlerin Oluşturulması
	-İlçe Belediyelerinde Kent Konseylerinin Kurulması

Yukarıdaki tablo incelendiğinde dokuz adet ana tema ve bu temaların altında ilgili alt kodlar bulunmaktadır. Bütün katılımcıların görüşmeleri tek tek incelenmiş ve katılımcılardan alınan cevaplara göre alt kodlar oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda sağlıklı ve etkili sonuçlar elde edebilmek için MAXQDA Analytics Pro 2024 programı kullanılmıştır. Yukarıdaki tabloda yer alan temalar daha sonra sırasıyla yorumlanacaktır.

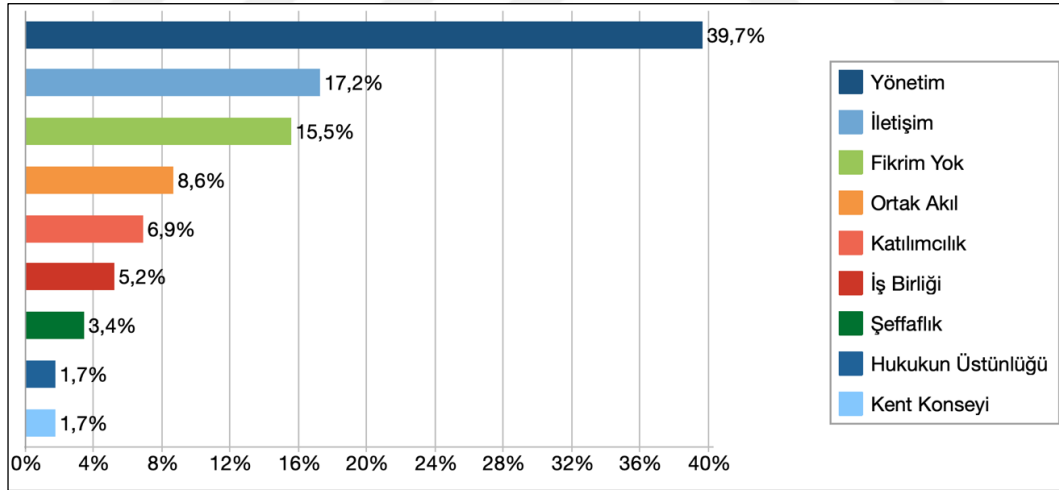
3.5.1. Yönetişim Algısı

Otuz beş kişinin katıldığı görüşmede katılımcıların yönetim kavramına dair fikirlerini öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “Yönetişim hakkında bildiklerinizden bahsedebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Otuz beş katılımcıdan alınan cevaplara göre “Yönetişim Algısı” teması altında alt kodlamalar yapılmıştır. Alt kodlamalara ilişkin tablo ve grafik aşağıda gösterilmektedir:

Tablo 4: Yönetişim Algısı Temasına İlişkin Alt Kodlar

Alt Kodlar	Kodlama Sayısı	Yüzde
Yönetim	23	39,7
İletişim	10	17,2
Fikrim Yok	9	15,5
Ortak Akıl	5	8,6
Katılımcılık	4	6,9
İş Birliği	3	5,2
Şeffaflık	2	3,4
Hukukun Üstünlüğü	1	1,7
Kent Konseyi	1	1,7
TOPLAM	58	100,00

Grafik 3: Yönetişim Algısı Temasına İlişkin Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Bu tema altında toplam 58 kodlama yapılmıştır. Katılımcıların yaptıkları tanımlamalara göre 35 katılımcıdan 23’ü yönetim kavramı üzerinde durmuştur ve en fazla kodlanan alt kod olmuştur. En fazla kodlanan ikinci alt kod ise %17,2 ile “iletişim” olmuştur. 35 katılımcıdan 9 tanesinin yönetim hakkında bir fikri bulunmamaktadır. En fazla kodlanan dördüncü alt kod %8,6 ile “ortak akıl” olmuştur. %6.9 ile “katılımcılık”, %5,2 ile “iş birliği” ve %3,4 ile “şeffaflık” kavramları üzerinde durulmuştur. Bu alt kodları %1,7 ile “hukukun üstünlüğü ve kent konseyi” alt kodları takip etmiştir.

Katılımcılar yönetim kavramıyla ilgili fikirlerini belirttikten sonra kavram açık bir şekilde katılımcılara açıklanmıştır ve Büyükşehir Belediyesinde bildikleri bir yönetim uygulamasının olup olmadığı sorulmuştur.

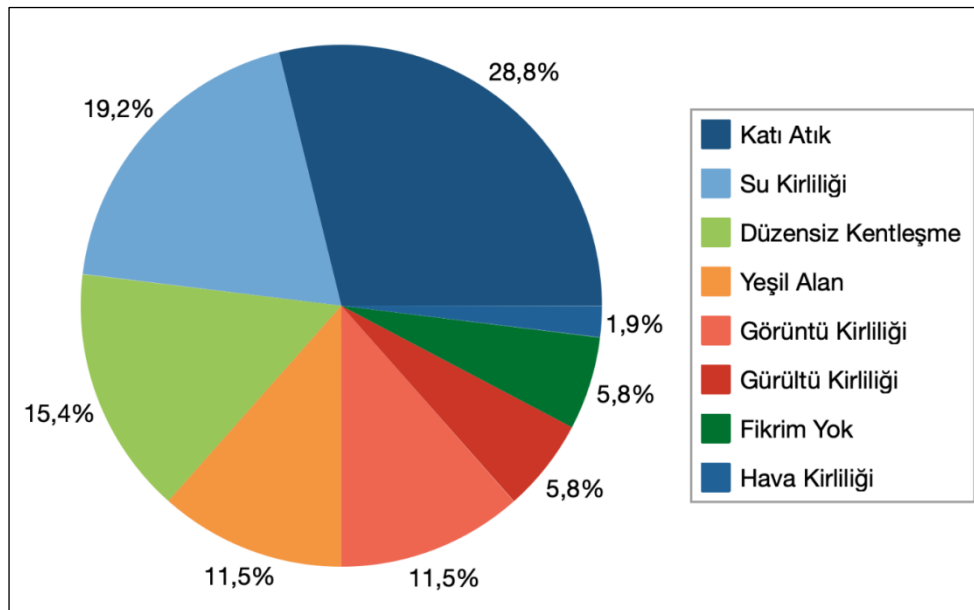
3.5.2. Kentin Çevre Sorunları

Katılımcılara göre kentin en önemli çevre sorununun hangisi olduğunu belirlemek amacıyla görüşmecilere “Kentinizin sahip olduğu en önemli çevre sorunu nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar bir veya birden fazla çevre sorunu üzerinde durmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar sonucunda kentin çevre sorunları teması altında toplam 52 kodlama yapılmıştır. Alt kodlamalara ilişkin tablo ve grafik aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 5: Kentin Çevre Sorunları Temasına Ait Alt Kodlar

Alt Kodlar	Bölümler	Yüzde
Katı Atık	15	28,8
Su Kirliliği	10	19,2
Düzensiz Kentleşme	8	15,4
Yeşil Alan	6	11,5
Görüntü Kirliliği	6	11,5
Gürültü Kirliliği	3	5,8
Fikrim Yok	3	5,8
Hava Kirliliği	1	1,9
TOPLAM	52	100,00

Grafik 4: Kentin Çevre Sorunları Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

%28,8'lik pay ile katı atık sorunu en fazla kodlanan alt kod olmuştur. 35 katılımcıdan 15'i Trabzon ilinin topoğrafya yapısından dolayı hafriyat atıklarının depolanarak bertaraf edilmesi konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir ve kentin en önemli çevre sorununun katı atık problemi olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılardan biri katı atık sorununu şu şekilde ifade etmiştir:

K1: Hafriyat atıkları var. Evsel atıklar, hafriyat atıkları bunların toplanmasından yana şu anda bir sıkıntı yok ama en azından bertarafına yönelik topoğrafyadan kaynaklı problemler yaşanabiliyor. Mesela hafriyat atıkları nerede depolanacak? Arazi şartlarımız el vermiyor, yerleşim çok dağınık. Bu sefer deniz olgusunda yöneliyorsun. Bu sefer geriye doğru şehirleşme büyüdüğü için inşaatlar çoğalıyor. Bu sefer çıkan hafriyat atıkları bir yerde depolamak zorundasın. Bu sefer karşımıza yönetmelikler çıkıyor. Dere yataklarına depolayamazsın. Bu sefer de dolgu yapacak alan arıyorsun kendince. Çöp konusunda da şöyle bir sıkıntı var. Bölgemizin rutubetli ve nemli bir bölge olmasından dolayı ıslaklık nedeniyle bertarafı konusunda sıkıntı yaşıyoruz. Belki kaynağında ayırsak bu kadar problem yaşamayacağız.

Kentin arazi yapısının uygun olmaması nedeniyle hafriyat atıklarını depolayabilmek için denize dolgu yapıldığına ve bunun da su kirliliğine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda vurgulanan en önemli ikinci çevre sorunu %19,2 ile su kirliliği olmuştur. Katılımcılardan biri su kirliliğini şu şekilde ifade etmiştir:

K18: Yani şu anda özellikle biyolojik atık su arıtma tesisimiz yok. Dolayısıyla denize derin deşarj yapıyoruz. Bu çok sağlıklı bir şey değil. Biyolojik arıtma yapmak da çok zor bu bölgede. Yani aşırı derecede bir maliyet gerektiriyor çünkü uzunlamasına yayılmış bir şehir var. Yani uygun değil, bütün atık suyu bir yere toplayıp orada biyolojik arıtma yapıp sonra deşarj etmek çok yüksek maliyetler ve alan da yok. Tesis için büyük bir alana ihtiyaç görüldü. Yani şehrin en dip noktasında çok büyük bir alana ihtiyaç duyuluyor ama bunu yapma şansı şu anlık yok. Hafriyat döküm alanlarımızda sıkıntı var. Yani yer yok. Çevre konusunda şu anlık en büyük iki sorunumuz bunlar. Evsel katı atık bertarafını yapabiliyoruz. Ondan yana şu anlık sorun yok ama onunda maliyeti yüksek. Yani bertaraf maliyetleri çok yüksek şu anda.

Katılımcıların 8'i alt yapı yetersizliğinden dolayı şehirde yaşanan ulaşım problemleri üzerinde durmuştur ve %15,4'lük pay ile düzensiz kentleşme en önemli üçüncü çevre sorunu olarak yer almıştır. Katılımcılar yaşam alanının yoğun olduğu şehrin merkezinde yeşil alanların az olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda yeşil alan alt kodu %11,5'lik pay ile dördüncü çevre sorunu olmuştur. Yine dördüncü çevre sorunu olarak görüntü kirliliği %11,5'lik paya sahip olmuştur. Katılımcılar beton alanların ve araçların fazla olması nedeniyle şehirde görüntü kirliliği olduğunu belirtmişlerdir. Alt kodları %5,8'lik payla inşaat çalışmalarının sebep olduğu gürültü kirliliği takip etmektedir. Katılımcılardan 3'ünün ise kentin en önemli çevre sorunun hangisi olduğuna dair bir fikirleri yoktur. %1,9 ile en az üzerinde durulan çevre sorunu ise hava kirliliği olmuştur.

3.5.3. Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi

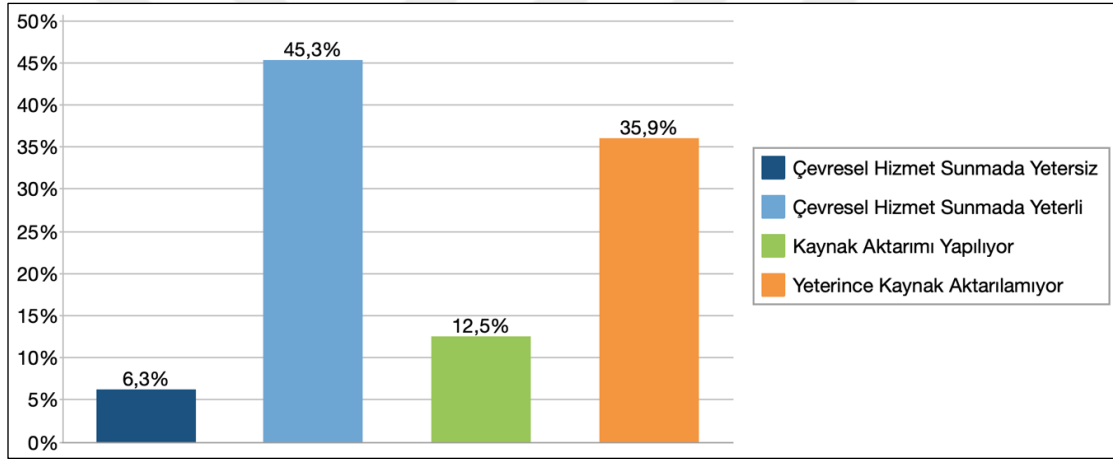
Trabzon Büyükşehir Belediyesi ve çevre sorunları arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek için “Büyükşehir Belediyesinin çevre sorunlarını azaltmaya yönelik faaliyetleri nelerdir?” ve “Çevre

sorunlarının azaltılmasına yönelik yeterli kaynak aktarımı yapıyor mu?” sorularına yanıt aranmıştır. Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda çevre sorunları ve belediye ilişkisi teması altında toplam 64 kodlama yapılmıştır. Bu temaya ait alt kodlamalara ilişkin sıklık ve yüzdelik bilgiler aşağıdaki tablo ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 6: Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi Temasına Ait Alt Kodlar

Alt Kodlar	Kodlanma Sayısı	Yüzde
Çevresel Hizmet Sunmada Yetersiz	4	6,3
Çevresel Hizmet Sunmada Yeterli	29	45,3
Kaynak Aktarımı Yapılıyor	8	12,5
Yeterince Kaynak Aktarılmıyor	23	35,9
TOPLAM	64	100,00

Grafik 5: Çevre Sorunları ve Belediye İlişkisi Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Katılımcıların 4’ü Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevresel hizmet sunmada yetersiz olduğunu düşünürken katılımcıların 29’u yani büyük bir çoğunluğu belediyenin çevresel hizmet sunmada yeterli olduğunu ve gerekli çalışmaları yaptıklarını ifade etmişlerdir. Kaynak aktarımına ilişkin alt kodlar ise çevresel hizmet sunmada yeterlilik alt kodlarına göre ters orantılı ifade edilmiştir. Katılımcıların 8’i Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevre sorunlarının çözümüne yönelik kaynak aktarımının yapıldığını belirtirken katılımcıların %35,9’luk kısmı yeterince kaynak aktarılmadığını ifade etmektedir.

Yeterince kaynak aktarılmadığını savunan katılımcılardan bir kısmı çevre sorunlarının çok büyük bir olgu olduğunu ve belediyenin bütçesinin bu sorunları çözmede yeterli olamayacağını düşünmektedir. Katılımcılar kaynak aktarımı ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

K3: Çevre sorunları çok geniş kapsamlı olduğu için Büyükşehir Belediyesinin kendi bütçesiyle karşılayabileceği bir şey değildir. Örneğin bir iklim değişikliği ile alakalı yapılması gereken bir sürü çalışma var. Enerji planımız var. Bununla alakalı bir sürü hedeflerimiz var,

onları da Büyükşehir Belediyesinin kısa vadede gerçekleştirmesi imkansız. Çünkü bütçe olayı ülkemizde de sıkıntılı. Büyükşehir Belediyesinin böyle bir bütçesi yok yani.

K34: Bütçesinin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Örneğin TİSKİ olarak arıtma su tesisi projelerimiz var. Bunların hayata geçmesi Avrupa Birliği destek fonlarıyla oluyor. Büyükşehir Belediyesinin kendi öz bütçesinden onu karşılaması mümkün değil. Örneğin şu anda yapılan bütün su hatlarının değişmesi işi var. Bütün sokakları kırıp döküp tekrar yapılıyor, içme suyu yenileniyor, görmüşsünüzdür yollarda. Mesela bunun yüzde yetmişi Avrupa Birliği fonundan karşılanıyor. Bizim böyle bir bütçemiz yok.

K24: Aslında Büyükşehir Belediyesi'nin bütçesinde çevre sorunlarına ilişkin ayrılan payın yeterli olduğunu düşünüyorum. Yani bu şöyle bir konu. Ne kadar çok hizmet üretirseniz o kadar çok maliyeti çıkar. Bizde kısıtlı imkanlarla birçok alanda faaliyet üretmeye çalışıyoruz. Mutlaka ki bütçe arttırılrsa daha iyi olabilir. Ama çevre çok geniş bir alan, yani çok yapılacak şey var. Ne kadar çok para olursa açıkçası o kadar çok da hizmet üretebilirsiniz bu anlamda.

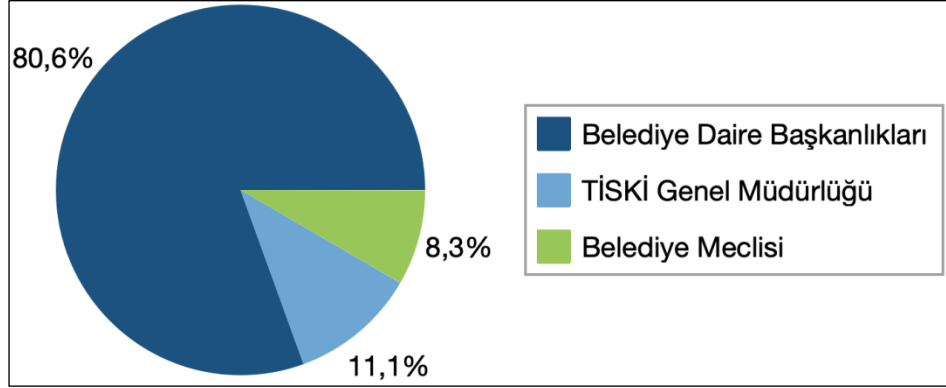
3.5.4. Çevresel Yönetişimin Paydaşları ve Paydaşlarla İletişim

Büyükşehir Belediyesinin çevre sorunlarını çözüm sürecinde ilgili gördüğü paydaşları belirlemek amacıyla “Çevre sorunları olgusunun paydaşları kimlerdir?” sorusu sorulmuştur ve daha sonra katılımcılara iç ve dış paydaş kavramları açıklamıştır. Bu doğrultuda alınan cevaplara göre ilgili paydaşlar “iç paydaşlar” ve “dış paydaşlar” olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Katılımcılardan alınan yanıtlardan sonra katılımcılara “Çevre sorunlarının çözümüne ilişkin faaliyetleri yürütürken ilgili paydaşlarla iletişim halinde midir?” sorusu yöneltilmiştir. Sorular doğrultusunda bu başlık altında “çevresel yönetim ve paydaşları” ve “ilgili paydaşlar ve iletişim” temalarına yer verilmiştir. Çevresel yönetim ve paydaşları teması altında iç paydaşlar için 36, dış paydaşlar için 145 ve toplamda 181 kodlama yapılmıştır. Alt kodlamalara ilişkin tablo ve grafik aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: Çevresel Yönetişim ve Paydaşları Temasına Ait Alt Kodlar

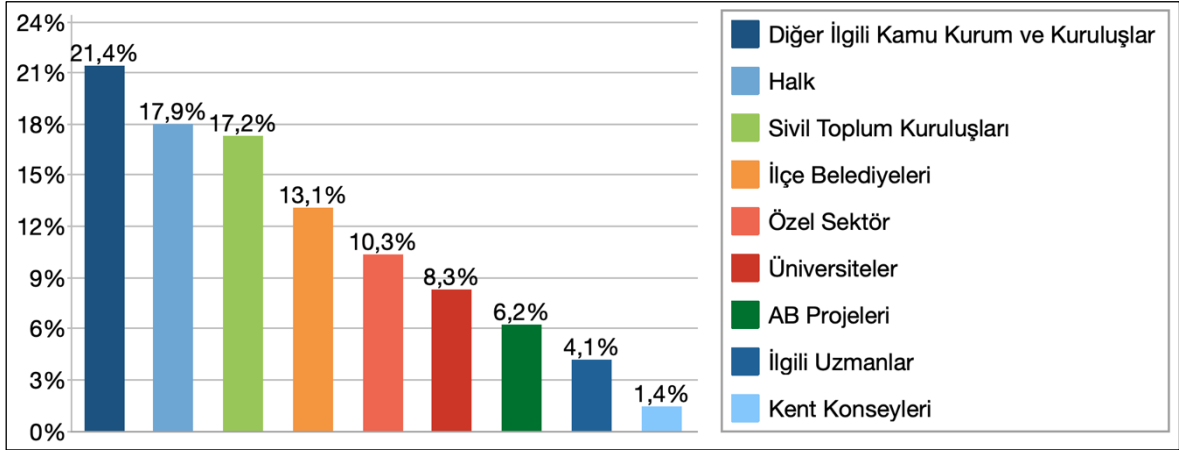
Alt Kodlar (İç Paydaşlar)	Kodlanma Sayısı	Yüzde
Belediye Daire Başkanlıkları	29	80,56
TİSKİ Genel Müdürlüğü	4	11,11
Belediye Meclisi	3	8,33
TOPLAM	36	100,00
Alt Kodlar (Dış Paydaşlar)	Kodlanma Sayısı	Yüzde
Diğer İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlar	31	21,4
Halk	26	17,9
Sivil Toplum Kuruluşları	25	17,2
İlçe Belediyeleri	19	13,1
Özel Sektör	15	10,3
Üniversiteler	12	8,3
AB Projeleri	9	6,2
İlgili Uzmanlar	6	4,1
Kent Konseyleri	2	1,4
TOPLAM	145	100,00

Grafik 6: İç Paydaşlar Alt Kodu İçerisinde Oluşturulan Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan Belediye Daire Başkanlıkları, TİSKİ Genel Müdürlüğü ve Belediye Meclisi iç paydaşlar alt kodu içerisinde gösterilmiştir. Katılımcıların %80,6'sı Büyükşehir Belediye Daire Başkanlıklarının çevresel sorunların belirlenmesi, planlama süreci ve çözüm sürecinde iletişim halinde olunması ve birlikte hareket edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. TİSKİ Genel Müdürlüğü bu alt kollama altında %11,1'lik paya sahip olmuştur. %8,3'lük payla bu alt kodları Belediye Meclisi alt kodu takip etmiştir.

Grafik 7: Dış Paydaşlar Alt Kodu İçerisinde Oluşturulan Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Dış Paydaşlar Alt Kodu içerisinde Diğer İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlar %21,4'lük pay ile en yüksek orana sahip olmuştur.

K12: İl sağlık müdürlüğü ve Sürmene Deniz Bilimleri ile beraber atık ilaçlarla ilgili uluslararası bir çalışma yapacağız. Roma, Bulgaristan, Gürcistan, Türkiye ve Romanya'nın olduğu bir proje. Diğer ülkelere gittik. Orada seminerler, eğitimler verdik. Mesela Batum'daki okulları gezdik. Okullarda ne şekilde ayrıştırma yaptıklarını gördük. Onları buraya davet ettik. Kirlilik, hava kirliliği olsun, deniz kirliliği olsun global bir sorundur. Onun için diğer ülkelerle birlikte denizimizi kirliletmeme adına neler yapıyor, neler yapmamız gerekiyor? Bunları ortaya koymaya çalışacağız.

K14: Evet Trabzon ve Rize İli Yerel Yönetimleri Katı Atık Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği var mesela. Çöplerin toplanması bertaraf edilmesi konusunda birlikte hareket ediyoruz.

Katılımcıların %17,9'u Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çeşitli katılım yollarıyla halkla etkileşim halinde olduklarını ifade etmişlerdir.

K9: Mesela bununla alakalı bir çalışma yaptık. Biz bazı mahalleler belirledik. O mahallelerde bazı anketler yapıp vatandaşların taleplerini tespit etmeye çalıştık. Her mahallenin farklı sorunları ve istekleri olabilir. Öncelik durumuna göre bunlarla ilgili çalışmalarımız var.

K1: Strateji Daire Başkanlığının halkın belediye süreçlerine dahil edilmesine yönelik bir projeleri var mesela. Halkın fikir ve önerilerini alma konusunda bir çalışmaları var.

K16: Mağduriyet oluşturmamak da esastır bizde. Nedenle bir uygulamayı hayata geçirmeden önce vatandaşın, muhtarın ve gerekirse sivil toplum kuruluşlarının de görüşlerini alır ve bunların hepsini harmanlayıp karar veririz.

K32: Mesela TİKOM diye bir uygulamamız var. Burada vatandaşın gelen talepler değerlendiriliyor. Vatandaşlar istediği saatte istediği zaman arayıp bütün şikayetlerini, önerilerini ve taleplerini iletebiliyorlar ve biz bunlara resmi bir süre içerisinde dönüş yapıyoruz.

K23: 153 şikayet hattımız var. Vatandaş buradan bize ulaşarak her türlü şikayet ve taleplerini iletebiliyor.

Elde edilen verilere göre %17,2'lik pay ile halktan sonra en fazla iş birliğinin yapıldığı kuruluş STK'lar olduğu belirlenmiştir.

K33: Ulaşım ana planı sürecinde biz tüm STK'lar, meslek odalarıyla birlikte 5 tane çalıştay düzenledik ve bilgilendirme toplantısı yaptık. Yine tüm halkın davetli olduğu ve katılım sağladığı, siyasilerin katıldığı bilgilendirme toplantıları yaptık.

Dış paydaşlar alt kodu içerisinde STK'lardan sonra en çok paya sahip olan ilçe belediyeleri alt kodu %13,1'lik paya sahip olmuştur.

K7: Biz mesela ilçe belediyeleriyle beraber okullara gidip hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin bilgilendirilmesi açısından eğitimler verdik. Birlikte hareket ediyorduk.

K7: Mesela çöp toplama işi var. Onu ilçe belediyeleri bizim adımıza yapıyor. Biz bir yer belirliyoruz, onlarda oraya döküyor. Maddi olarak biz karşılıyoruz ama toplama işini ilçe belediyeleri yapıyor.

K23: Biz mesela sokak hayvanlarıyla ilgileniyoruz. Örneğin bir sokak köpeğinin ya da sokak kedisinin kısırlaştırılması ile ilgili bir vatandaşın talep geliyor. Bir program yapıyoruz. Kısırlaştırma işlemlerini yapıp rehabilitasyon süreçlerini de orada geçirmeleri için oradaki ilçe belediyeleriyle iletişime geçiyoruz. Hem kendi daire başkanlığımızca hem de diğer ilçe belediyelerince ve ilçelerde hayvan severlerle birlikte iletişim kurarak işlerimizi gerçekleştiriyoruz.

Dış paydaşlar içerisinde %10,3'lük pay ile özel sektör beşinci sırada yer almıştır. Katılımcıların %8,3'ü üniversiteler ile iş birliği içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir.

K1: Hatta üniversitelerle birlikte çalışma yürütüyoruz. Üniversitenin ilgili Jeoloji bölümüyle. Katı atık konusunda sıfır atık olgusu oluştuktan sonra bununla ilgili bayağı yoğun çalışıyoruz.

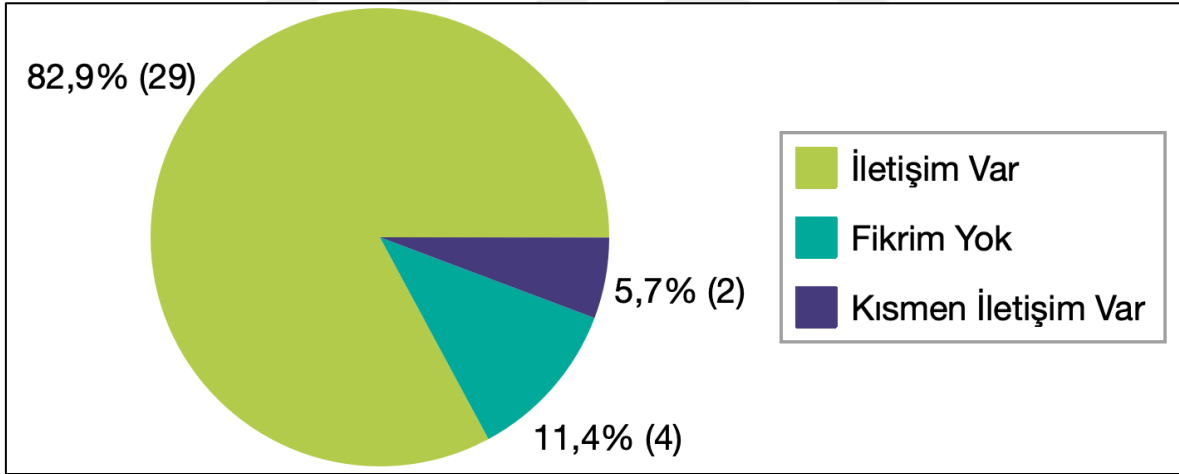
K12: Eksiklerin neler olduğunu, çevre sorunlarının neler olduğunu, hangi kurumun neler yapabileceğini toplantılar yaparak birbirimizle paylaşıyoruz ve zaman zaman Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi de katılım sağlıyor.

Dış paydaşlar alt kodu içerisinde üniversitelerden sonra %6,2'lik pay ile AB projeleri ve %4.1'lik pay ile ilgili uzmanlar alt kodları takip etmiştir. %1,4'lük pay ile kent konseyleri dış paydaşlar içerisinde en az orana sahip olmuştur.

K25: Mesela Beşirli dolgu alanının için çeşitli yerlere gittik. Odalara gittik, kent konseyine gittik ve neler istediklerini dinledik.

K35: Kent Konseyinin şu anda mevcut yürüttüğü bir proje var. Halen sahada çalışılıyor. Trabzon'un 709 mahallesinde nüfusuna orantılı olarak toplamda 13.000 adet beklenti anketi oluşturuluyor. Anket kamusal hizmetlerde, projelerde ve yatırımlarda önceliklerin neler olması gerektiğine dair soruları kapsıyor.

Grafik 8: İlgili Paydaşlar ve İletişim Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan alınan yanıtlara göre ilgili paydaşlar belirlendikten sonra Trabzon Büyükşehir Belediyesi çevresel konulara ilişkin faaliyetleri gerçekleştirirken ilgili paydaşlarla iletişim halinde midir? sorusuna yanıt aramıştır. İlgili Paydaşlar ve İletişim temasına ilişkin toplam 35 kodlama yapılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların %82,9'u çevre yönetimi süreçlerinde ilgili paydaşlarla iletişim halinde olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 4'ü paydaşlarla kısmen iletişim halinde olduklarını vurgularken katılımcılardan 2'si bir fikri olmadığını ifade etmişlerdir.

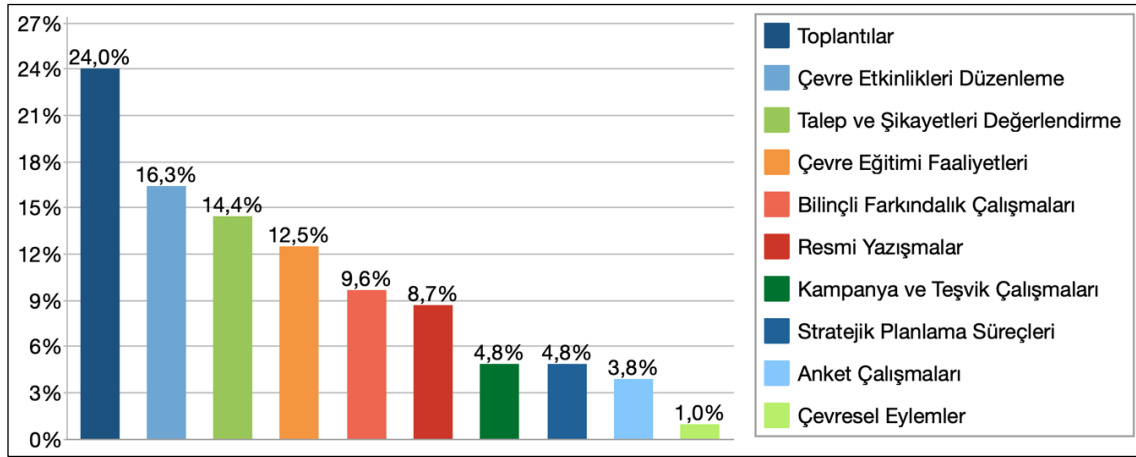
3.5.5. Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları

Bu temada Trabzon Büyükşehir Belediyesi iç ve dış paydaşları hangi yollar ile çevre yönetimi süreçlerine dahil etmektedir? sorusuna yanıt aranmıştır. Çevresel yönetim ve katılım yolları teması altında toplam 104 kodlama yapılmıştır. Alt kodlamalara ilişkin tablo ve grafik aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8: Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları Temasına Ait Alt Kodlar

Alt Kodlar	Kodlanma Sayısı	Yüzde
Toplantılar	25	24,0
Çevre Etkinlikleri Düzenleme	17	16,3
Talep ve Şikayetleri Değerlendirme	15	14,4
Çevre Eğitimi Faaliyetleri	13	12,5
Bilinçli Farkındalık Çalışmaları	10	9,6
Resmi Yazışmalar	9	8,7
Kampanya ve Teşvik Çalışmaları	5	4,8
Stratejik Planlama Süreçleri	5	4,8
Anket Çalışmaları	4	3,8
Çevresel Eylemler	1	1,0
TOPLAM	104	100,00

Grafik 9: Çevresel Yönetişim ve Katılım Yolları Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Katılımcıların %24'ü iç ve dış paydaşlarla toplantılar yaparak çevresel konulara dahil ettiklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda çevresel iletişim ve katılım yolları temasına ilişkin toplantılar alt kodu en yüksek orana sahip olmuştur.

K1: Biz projeleri hazırlarken dışarıdaki çoğu kurumu toplantıya çağırdık mesela. Enerji planı kısmında Aksa Doğalgaz, Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası, Trabzon Büyükşehir Belediyesi içerisindeki daire başkanlıkları vardı. Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, TİSKİ Genel Müdürlüğü, Karadeniz Teknik Üniversitesinde inşaat bölümünden bir hocamız katılmıştı mesela. Uyum kısmında AFAD, Ortahisar Belediyesi, Trabzon İl Sağlık Müdürlüğü ve Doğu

Karadeniz Kalkınma ajansını davet etmiştik. Sivil Toplum Kuruluşları bu süreçte çok dahil olmadı ama onları da dahil edeceğiz.

Katılımcılar vatandaşları ve öğrencileri yaptıkları çeşitli etkinliklerle çevresel konulara ilişkin süreçlere dahil ettiklerini ifade etmişlerdir. Çevre etkinlikleri alt kodu %16,3'lük pay ile alt kodlar içerisinde ikinci sırada yer almıştır. Katılımcılar düzenledikleri etkinlikleri şu şekilde ifade etmişlerdir.

K12: Mesela EKO parkta bir etkinlik yaptık. Çocukları çağırdık, burada çocuklar resim yaptılar, çevre sorunlarını dile getirdiler. Zaman zaman böyle etkinlikler yapıyoruz. Geçen sene Tıp fakültesiyle birlikte Beşirli ve Faroz sahilinde temizlik yaptık. Çöp toplama kampanyaları yapıyoruz. Birçok faaliyette bulunuyoruz. Hanımlar arasında bitkisel atık yağ toplama yarışması, okullar arası bitkisel atık yağ toplama ve her yıl geleneksel okullar arası atık pil toplama yarışmaları düzenliyoruz. Bazı yıllarda okullarda farkındalık yaratmak adına kompozisyon yarışması, resim yarışması düzenliyoruz. Tekstil atıkları üzerine de yine aynı şekilde afiş ve el broşürleriyle birlikte bunların geri dönüşüme kazandırılmasını sağlamaya çalışıyoruz. 5 Haziran Dünya Çevre Günü bu kapsamda da birçok faaliyet yapıyoruz. Biz belediye olarak çocukların ilgisini çekmek için bir ayırtırcan maskotuyla beraber farkındalık yaratıyoruz.

K34: Biz su eğitimi veriyoruz, suyla ilgili etkinlikler düzenliyoruz. Bunlarla ilgili broşürler ve hikaye kitapları bastırıyoruz, yapbozlar yaptırıyoruz ve tiyatro etkinlikleri düzenliyoruz ve okulları davet ediyoruz. Atık suyun doğaya atılmaması, suyun boşa harcanmaması ve suyun değerli bir şey olduğunu çocuklara anlatmaya çalışıyoruz.

K1: 5 Haziran Dünya Çevre Gününde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü ile ortak etkinlikler yaparak halkı dahil ediyoruz.

K6: Etkinlikler yapıyoruz. Tiyatrolar, yarışmalar düzenliyoruz. Yakın zamanda da okullarda sıfır atıkla ilgili obje resim yarışması yapacağız.

Katılımcıların 15'i çeşitli iletişim yolları ile vatandaşların kendilerine ulaştıklarını ve gelen talep ve şikayetleri değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Talep ve şikayetleri değerlendirme alt kodu, alt kodlar içerisinde üçüncü sırada yer almıştır. Alt kodlar içerisinde %12,5 ile en çok dördüncü paya sahip alt kodlama çevre eğitimi faaliyetleridir. Katılımcılardan 13'ü çevreyi koruyabilmek adına ilgili paydaşları bilgilendirebilmek için çeşitli eğitimler verdiklerini ve %9,6'sı farkındalık çalışmaları yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar eğitim süreçlerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

K12: Aynı zamanda anaokulundan liselere kadar tüm okullarda her sene sıfır atık eğitimlerini veriyoruz. Tüm kamu kurum kuruluşlarda aynı şekilde sıfır atık eğitimlerini veriyoruz.

K5: Bunun dışında tarımda çiftçilere ve ulaşımda şoförlere ve operatörlere eğitimlerimiz oldu. Yine iklim değişikliğiyle ilgili bilinçlendirme adına konferansımız oldu. 6 tane seminerimiz oldu. Yine iklim değişikliği ile ilgili bilinçlendirme kamuoyunu bilinçlendirme, halkı bilgilendirme üzerine konferansımız oldu.

K20: Okullarda çevre konulu seminerler veriyoruz. Mesela bu sene aşağı yukarı 150 tane uygulama yaklaşık 20.000 öğrenciye seminer verdik. Aynı zamanda kurumlardan gelen talepler doğrultusunda kurumlarda seminerler veriyoruz. Mesela hukuk fakültesine ve hastanelere seminerler verdik. Talep gelmesi halinde hazır bir ekibimiz var, seminer veriyoruz.

Bu alt kodları %8,7'lik pay ile resmi yazışmalar alt kodu takip etmiştir. Kampanya ve teşvik çalışmaları ve stratejik planlama süreçleri alt kodları ise %4,8'lik paya sahip olmuştur. Katılımcılar yapılan kampanya ve teşvik çalışmalarını şu şekilde ifade etmiştir.

K4: Biz atık pilleri çevreden toplayabilmek için kampanyalar düzenliyoruz. Taşınır Atık Pil Tab dediğimiz bir firma var. Bu firmayı yılda bir defa davet ederiz. Milli eğitimle koordine olunarak Hamamizade İhsan Bey Kültür Merkezinde her okuldan bir öğretmen seçilerek eğitim verdiriyoruz. Bu eğitimde katılımcı belgesini vererek okulları kampanyaya dahil ediyoruz. En aşağı 600- 800 okul var. 550-600 civarı öğretmene eğitim sertifikası veriyoruz. Öğretmenlerde bir yıl boyunca küçük yaştaki öğrencilerine bu eğitimi veriyor. Eğitimin yanında da bizim vermiş olduğumuz materyallerle toplama ekipmanları ile atık pil topluyorlar. Küçük yaştaki çocuklar pil arayıp getirip okula teslim ediyorlar. Okula teslim ettikten sonra yıl sonunda atık piller toplanıyor. Kampanya karşılığında hediyeler veriliyor. Birincilere kupa ödülü, maddi yardım yapıyoruz ve okula spor kompleks yaptırıyoruz. Yani ciddi yardımlar yapılıyor. İkinci olanlara basket potası gibi spor malzemeleri veriliyor. Onun akabinde bilgisayar veriliyor, yazıcı veriliyor. Böylelikle de okulların bazı elektronik eşya ihtiyaçları da bu şekilde giderilmiş oluyor.

K35: Örnek pilot öyle uygulamamız vardı. 2 nolu Beşirli mahallesinde ve 1 nolu Beşirli mahallesinde evlere dönüşüm sağlanabilecek atıklar ve dönüşüm sağlanamayacak atıklar olarak poşetler vermiştik ve güzel sonuçlar elde ettik. Ev hanımlarını bilinçlendirme toplantıları yerinde yapıldı. Site yönetimleri de bunlara gönüllü olarak katıldılar. Yaşam alanı olan evde ayrıştırma bilincini 1 nolu 2 nolu Beşirli mahallesinde yaşayarak öğrenildi. O pilot uygulamayla kaldı. Keşke bütün ile yayılmış olsaydı.

K12: 444 61 44 ücretsiz telefon hattı vatandaşın her an bize ulaşabilmelerini sağlıyor. 5 litrenin üzerinde atık yağı olan evlere gidiliyor ve atık yağlar evlerden alınıyor. Bunun dışında Trabzon Büyükşehir Belediyesinin kart bankamatikleri var. Pet şişesini atan oradan belediye otobüs bileti alıyor. Yani her attığında kontör alıyor. Bunların sayısını arttıracamız. Bu şekilde vatandaş teşvik etmiş oluyoruz.

Bu tema altında anket çalışmaları (%3,8) ve çevresel eylemler (%1) en az kodlanan alt kodlar olmuştur.

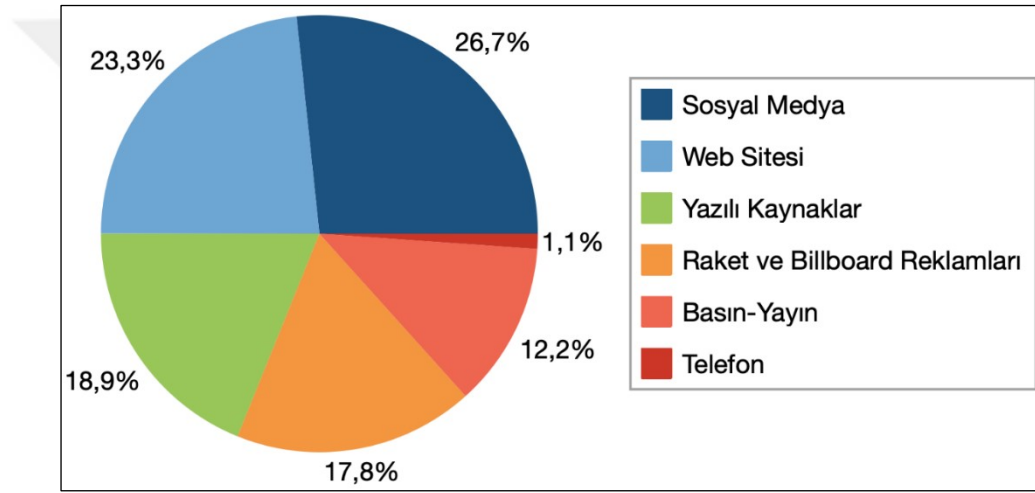
3.5.6. Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları

İç ve dış paydaşların çevresel konulara ilişkin bilgilere kolaylıkla ulaşip ulaşmadığını anlayabilmek için görüşme gerçekleştirilen katılımcılara “Trabzon Büyükşehir Belediyesi çevre sorunlarının çözümüne yönelik yapılan çalışmaları paydaşlara duyurmak için nasıl bir yol izlemektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda çevresel faaliyetleri duyurma yolları teması altında toplam 90 kodlama yapılmıştır. Bu temaya ait alt kodlamalara ilişkin sıklık ve yüzdelik bilgiler aşağıdaki tablo ve grafikte gösterilmiştir:

Tablo 9: Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları Temasına Ait Alt Kodlar

Alt Kodlar	Kodlanma Sayısı	Yüzde
Sosyal Medya	24	26,7
Web Sitesi	21	23,3
Yazılı Kaynaklar	17	18,9
Raket ve Billboard Reklamları	16	17,8
Basın-Yayın	11	12,2
Telefon	1	1,1
TOPLAM	90	100,00

Grafik 10: Çevresel Faaliyetleri Duyurma Yolları Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Katılımcıların %26,7'si Trabzon Büyükşehir Belediyesinin, sosyal medya araçlarını (X, Instagram, Facebook, WhatsApp) aktif bir şekilde kullandığını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda bu tema içerisinde en fazla kodlanan alt kod olmuştur. %23,3'lük pay ile sosyal medya alt kodunu web sitesi alt kodu takip etmiştir. Bu tema altında yazılı kaynaklar alt kodu %18,9'luk paya sahiptir. En çok kullanılan dördüncü iletişim aracı ise %17,8'lik pay ile raket ve billboard reklamları olmuştur. Trabzon Büyükşehir Belediyesinin kullandığı diğer iletişim araçları ise basın-yayın (%12,2) ve telefon (%1,1) olduğu belirtilmiştir.

K31: Yasal olarak zaten yaptığımız her türlü değişikliğin ve müdahalenin imar kanuna göre askı ilan süresi olmak zorunda. Biz bu yaptığımız değişiklikleri panolara asıyoruz.

K35: Billboardlar, faaliyeti önceden bildirmek amaçlı veya bir kampanya ya da bir hizmeti önceden kent konseyinin etiketiyle beraber sadece eğer bir ortak projeyse bunu ilgili kurumların da logolarını kullanmak kaydıyla beraber billboardlarda duyuruyoruz. İkincisi Kent Konseyi genel kurul üyelerimizin tamamen telefon bilgileri bizde mevcut. Bunlara kısa mesaj SMS yoluyla beraber ulaştırabiliyoruz. Aktif olan bir web sayfamız var. Web sayfamızın duyurular kısmı var. Buradan da duyuru anlamında ilgili kişilere gerekli bilgileri sunuyoruz. Ayrıca ihtiyaç halinde belediyemizin bütçesinden yararlanarak, posta hizmetlerinden de faydalanıyoruz.

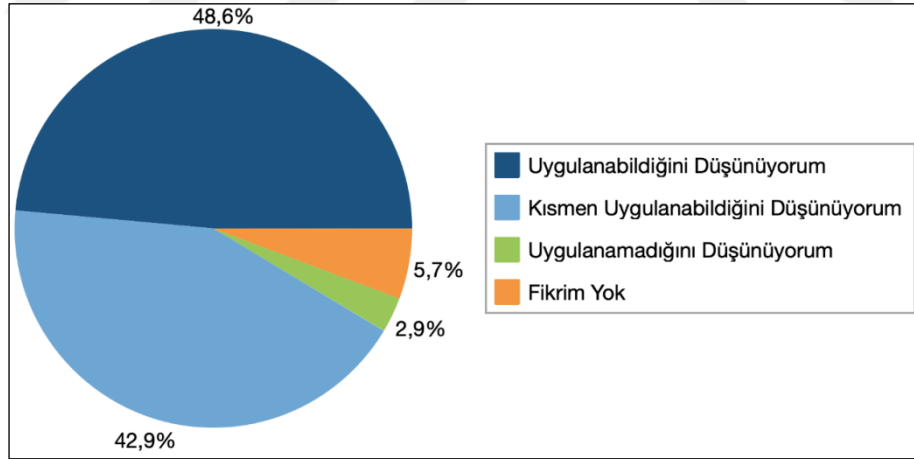
3.5.7. Çevresel Yönetişimin Uygulanabilirliği

Katılımcılara çevresel yönetim hakkında fikirleriniz nedir? sorusu yöneltmiştir ve katılımcıların çoğunun, bu temaya kadar olan soru-cevap sürecinde çevresel yönetim kavramını anlamlandırabildiği sonucuna varılmıştır. Ancak daha anlaşılır olabilmesi için çevresel yönetim kavramı katılımcılara net bir biçimde açıklanmıştır. Katılımcılara “Çevresel yönetim anlayışının Trabzon Büyükşehir Belediyesinde uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltmiştir ve alınan yanıtlara göre somut bir örnek vermeleri istenmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar doğrultusunda alt kodlamalar yapılmıştır. Alt kodlamalara ilişkin tablo ve grafik aşağıda yer almaktadır:

Tablo 10: Çevresel Yönetişimin Uygulanabilirliği Temasına Ait Alt Kodlar

Alt Kodlar	Kodlanma Sayısı	Yüzde
Uygulanabildiğini Düşünüyorum	17	48,6
Kısmen Uygulanabildiğini Düşünüyorum	15	42,9
Uygulanamadığını Düşünüyorum	1	2,9
Fikrim Yok	2	5,7
TOPLAM	35	100,00

Grafik 11: Çevresel Yönetişimin Uygulanabilirliği Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

35 katılımcıdan 17'si çevresel yönetim anlayışının Trabzon Büyükşehir Belediye bünyesinde uygulandığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda uygulanabildiğini düşünüyorum alt kodu %48,6 ile en yüksek paya sahip olmuştur. Katılımcıların 15'i çevresel yönetim anlayışının belediye bünyesinde kısmen uygulanabildiğini düşünmektedir. Böylelikle kısmen uygulanabildiğini düşünüyorum alt kodu kodlamalar içerisinde %42,9'luk paya sahip olmuştur. Görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan 2'si fikrinin bulunmadığını ifade etmişlerdir ve fikrim yok alt kodu %5,7'lik paya sahip olmuştur. Bir katılımcı ise çevresel yönetim anlayışının belediye bünyesinde

uygulanamadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla uygulanamadığını düşünüyorum alt kodu kodlamalar içerisinde %2,9'luk oran ile en az paya sahip alt kod olmuştur.

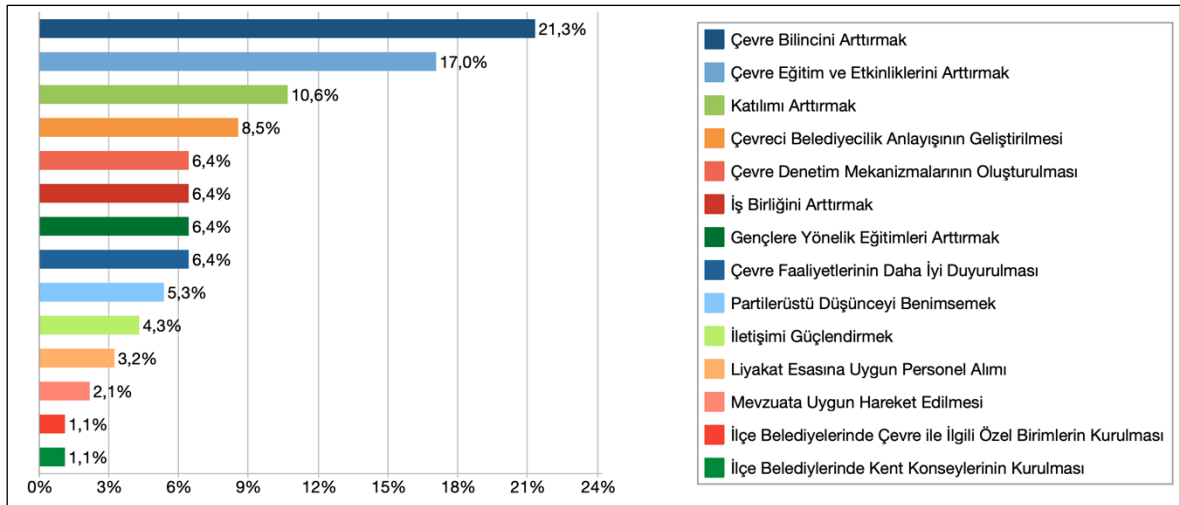
3.5.8. Çevresel Yönetişimi Sağlama Konusunda Öneriler

Görüşmeler sonlandırılırken katılımcılardan çevresel yönetişimi sağlamak ya da iyileştirebilmek adına tavsiyelerini ifade etmeleri istenmiştir. Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda alt kodlar oluşturulmuştur. Bu temaya ait alt kodlamalara ilişkin sıklık ve yüzdelik bilgileri aşağıdaki tablo ve grafikte yer almaktadır:

Tablo 11: Çevresel Yönetişimi Sağlama Konusunda Öneriler Temasına Ait Alt Kodlar

Alt Kodlar	Kodlanması Sayısı	Yüzde
Çevre Bilincini Arttırmak	20	21,3
Çevre Eğitim ve Etkinliklerini Arttırmak	16	17,0
Katılımı Arttırmak	10	10,6
Çevreci Belediyecilik Anlayışının Geliştirilmesi	8	8,5
Çevre Denetim Mekanizmalarının Oluşturulması	6	6,4
İş Birliğini Arttırmak	6	6,4
Gençlere Yönelik Eğitimleri Arttırmak	6	6,4
Çevre Faaliyetlerinin Daha İyi Duyurulması	6	6,4
Partilerüstü Düşünceyi Benimsemek	5	5,3
İletişimi Güçlendirmek	4	4,3
Liyakat Esasına Uygun Personel Alımı	3	3,2
Mevzuata Uygun Hareket Edilmesi	2	2,1
İlçe Belediyelerinde Çevre ile İlgili Özel Birimlerin Kurulması	1	1,1
İlçe Belediyelerinde Kent Konseylerinin Kurulması	1	1,1
TOPLAM	94	100,00

Grafik 12: Çevresel Yönetişimi Sağlama Konusunda Öneriler Temasına Ait Alt Kodların Yüzdeliklerine Göre Dağılımları

Katılımcıların 20'si çevresel yönetişimin sağlanabilmesi adına kurum içinde personelin ve kurum dışında halkın çevre bilincini artırmak için gerekli çalışmaların yapılmasını önermiştir. Böylelikle çevre bilincini artırmak alt kodu %21,3 oranla bu tema altında en fazla kodlanan alt kod olmuştur. Çevre eğitimi etkinliklerini artırmak alt kodu ise %17'lik pay ile en çok vurgulanan ikinci alt kod olmuştur. Katılımcılar bunu aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

K20: Toplumumuzun çevre konusunda bilinçlenmesi lazım. İnsanlarımız çöplerini kaynağında yani evlerinde ayrıştırması lazım. Bu iş kaynağında olmalıdır. Çevre bilincinin iyi bir şekilde oluşturulması lazım. Bu da eğitimle başlar. Biz şu anda okullara önem veriyoruz. İlkokullara özellikle geri dönüşüm ve çevre temizliği anlamında seminerler veriyoruz.

K21: Daha çok sosyal sorumluluk projeleri arttırmamız gerekiyor. Eğitimlere daha çok ağırlık vermemiz gerekiyor. Çünkü insanları ne kadar eğitebilirsek çevrenin değeri o kadar anlaşılabilir. Küçükten başlıyor bu iş. Çünkü alışkanlığa dönüşmesi gerekiyor. Bilinçlendirme eğitimleri yapılması gerekiyor. Yapılıyor ama daha çok yapılmalı.

Katılımcıların 10'u çevre yönetim süreçlerine kurum ve kuruluşların ve halkın katılımının artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda katılımı artırmak at kodu %10,6'lık pay ile alt kodlar arasında en çok vurgulanan üçüncü alt kod olmuştur. Katılımcıların 8'i Çevre korumaya yönelik yapılan çalışmalar için daha fazla kaynak aktarılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla çevreci belediyeçilik anlayışının geliştirilmesi alt kodu %8,5'lik pay ile en fazla kodlanan dördüncü alt kod olmuştur. Bir katılımcı bunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

K22: Biraz daha fazla kaynak aktarımı yapılabilir diye düşünüyorum. Eğitimlerin sayısı da artırılabilir. Bununla alakalı afiş ve broşürler daha fazla yayınlanabilir. Yani sürekli hale getirilmesi lazım diye düşünüyorum. Sadece dönemsel bazda değil.

Bu tema altında yapılan tüm kodlamalar içerisinde çevre denetim mekanizmalarının oluşturulması, iş birliğini artırmak, gençlere yönelik eğitimleri artırmak ve çevre faaliyetlerinin daha iyi duyurulması at kodları %6,4'lük paya sahip olmuştur. Katılımcıların 5'i siyasi taraf olmadan çevresel konuların ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Böylelikle partilerüstü düşünceyi benimsemek alt kodu %5,3'lük paya sahip olmuştur. Bu alt kodları iletişimi güçlendirmek (%4,3), liyakat esasına uygun personel alımı (%3,2), mevzuata uygun hareket edilmesi (%2,1) alt kodları takip etmiştir. Tüm kodlar içerisinde %1,1'lik pay ile ilçe belediyelerinde çevre ile ilgili özel birimlerin kurulması ve ilçe belediyelerinde kent konseylerinin kurulması alt kodları en az vurgulanan alt kodlar olmuştur.

K28: Nitelikli personel alımı olmalı, kurumlar arasında koordinasyon sağlanmalı, kurum içi veri paylaşımı açık olmalı.

SONUÇ

İnsan faaliyetleri sonucunda çevre sorunları zamanla artmaya başlamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı sanayileşme çabasıyla birlikte çevre sorunları daha büyük bir problem haline gelmiştir. Sınırlı doğal kaynakların özensiz ve aşırı bir şekilde kullanılması sonucunda çevresel sorunlar telafi edilemez ve insan sağlığını olumsuz etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Çevre sorunlarının ortaya çıkışı eski tarihlere dayansa da küresel ölçekte çevrenin kirlenmesine bozulması sanayileşme süreci ile başlamış ve küresel bir sorun olarak görülmüştür. Küresel bir sorun haline gelen çevre sorunları uluslar arasında iş birliği yapmayı zorunlu hale getirmiştir. Ancak küresel çevre sorunlarının kaynağı yerel kaynaklı olduğu için çevre sorunlarına yerel düzeyde çözüm aranması önemlidir. Bu doğrultuda, çevre yönetimi sürecine yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer yerel aktörlerin de katılımı gerekmektedir. Çevre sorunlarına çözüm arayışında ortaya çıkan çevresel yönetim anlayışı, çevre sorunlarının çözüm sürecinde hükümetlerin yanında özel işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin karşılıklı etkileşim içinde hareket etmesini ifade etmektedir. Dünya genelinde 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi sonrasında, ülkemizde ise 1996 yılından sonra yaygınlık kazanan Yerel Gündem 21 uygulamaları, katılımcı mekanizmaları artırmayı hedefleyerek, çevresel konularda yönetim anlayışının uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda çevre sorunlarına çözüm arayışı sürecinde yönetim anlayışının; şeffaflık, katılımcılık, etkinlik, cevap verebilirlik ve hesap verebilirlik ilkelerinin uygulanarak iş birliği içinde hareket edilmesi önem kazanmaktadır.

Araştırmanın problemi, çevre yönetim süreçlerinde belediyelerin yönetim anlayışını uygulayıp uygulamadığıdır. Bu kapsamda öncelikle Trabzon Büyükşehir Belediyesi çalışanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemleri doğrultusunda Trabzon Büyükşehir belediyesinin etkileşim halinde olduğu diğer aktörler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplam 35 kişiyle görüşme yapılmıştır. Katılımcıların izni dahilinde görüşmeler esnasında ses kaydı alınmış ve daha sonra Microsoft Office Word Programı ile ses kayıtları yazılı hale dönüştürülmüştür. Elde edilen veriler MAXQDA Analytics Pro 2024 programıyla içerik analizine tabi tutulmuş ve bu görüşmelere dayanarak dokuz ana tema ve alt kodlamalar oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucunda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışmada, katılımcıların yönetim algılarının ne düzeyde olduğu öğrenilmek istenmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların yaptıkları tanımlamalara göre 35 katılımcıdan %39,7'si yönetim kavramı üzerinde durmuştur ve en fazla kodlanan alt kod olmuştur. 35 katılımcıdan %15,5'i bir fikri olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %44,8'i ise yönetim

kavramına en yakın tanımlamayı yaparak yönetim olgusuna ait kavramlara değinmişlerdir. Yönetim kavramı katılımcılara net bir şekilde açıklandıktan sonra katılımcılar Trabzon Büyükşehir Belediyesinin işlerini katılımcı ve iş birliği anlayışı ile yürüttüklerini belirtmişlerdir. Bunun sonucunda katılımcıların yönetim kavramını bilmeseler dahi, belediye bünyesinde yönetim algısıyla hareket edildiği görülmüştür.

Katılımcılara göre kentin en önemli çevre sorununun hangisi olduğunu belirlemek amacıyla görüşmecilere sorular yöneltilmiştir ve katılımcılardan alınan cevaplar sonucunda kentin sahip olduğu en önemli çevre sorunu %28,8’lik pay ile katı atık olmuştur. Katılımcılar kentin coğrafi yapısının uygun olmaması nedeniyle hafriyat atıklarının depolanmasında problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Trabzon Büyükşehir Belediyesi ve çevre sorunları arasındaki ilişki analiz edilmek istenmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılardan alınan cevaplara göre katılımcıların %45,3’ü Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevresel hizmet sunmada yeterli olduğunu belirtirken %6,3’ü Trabzon Büyükşehir belediyesinin çevresel hizmet sunmada yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %12,5’i Trabzon Büyükşehir belediyesinin çevresel hizmet sunmada yeterli kaynak aktarımı yaptığını düşünmektedirler. %35,9’u ise yeterince kaynak aktarılmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevresel hizmet sunmada yeterli olduğu ancak yeterince kaynak aktarmadığı saptanmıştır.

Trabzon Büyükşehir belediyesinin çevre sorunlarını çözüm sürecinde ilgili gördüğü paydaşları belirlenmek istenmiştir. Bu doğrultuda alınan cevaplara göre ilgili paydaşlar iç paydaşlar ve dış paydaşlar olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre, Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevresel konularla ilgili yürütülen faaliyetlerin süreçlerinde iç ve dış paydaşlarla etkileşim halinde olduğu ve iş birliği içerisinde oldukları saptanmıştır. Bu kapsamda Trabzon Büyükşehir Belediyesinin iç paydaşlar içerisinde en fazla belediye daire başkanlıklarıyla ve en az belediye meclisi ile etkileşim halinde olduğu tespit edilmiştir. Dış paydaşlar başlığı altında ise Trabzon Büyükşehir Belediyesinin %21,4’lük pay ile en çok diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlarla etkileşim halinde olduğu belirlenmiştir. Bu sırayı %17,9’luk pay ile halk ve %17,2’lik pay ile STK’lar takip etmiştir. Dış paydaşlar içerisinde en az etkileşim halinde olunan yapı ise kent konseyleri olmuştur.

“Trabzon Büyükşehir Belediyesinin iç ve dış paydaşları hangi yollar ile çevre yönetimi süreçlerine dahil etmektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar %24’lük pay ile en fazla toplantılar yanıtını vermiştir. Bu sırayı çevre etkinlikleri düzenleme, talep ve şikayetleri değerlendirme ve çevre eğitim faaliyetleri takip etmiştir.

İç ve dış paydaşların çevresel konulara ilişkin bilgilere kolaylıkla ulaşım ulaşamadığını saptayabilmek için katılımcılara ilgili sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler sonucunda araştırma analizinden elde edilen verilere göre, Trabzon Büyükşehir Belediyesinin en fazla kullandığı yayın araçları sırasıyla; sosyal medya (WhatsApp, X, Facebook, Instagram), web sitesi, yazılı kaynaklar ve raket ve billboard reklamları olmuştur. Basın-yayın ve telefon ise diğerlerine nispeten daha az kullanılan iletişim araçları olmuştur.

Görüşmelerin sonuna doğru katılımcılara çevresel yönetim hakkında fikirleri sorulmuştur. Cevaplar doğrultusunda katılımcıların çoğunun çevresel yönetim kavramını anlamlandırabildiği sonucuna varılmıştır. Daha sonra katılımcılara “Çevresel yönetim anlayışının Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesinde uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir ve katılımcılardan somut bir örnek vermeleri istenmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin analiz sonucuna göre, katılımcıların %48,6’sı çevresel yönetimin Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesinde uygulanabildiğini, %42,9’u kısmen uygulanabildiğini ve %2,9’u uygulanamadığını düşünmektedir. Katılımcıların %5,7’si ise bu konu hakkında fikir sahibi olmadıklarını belirtmiştir.

Son olarak görüşme sonunda katılımcılara çevresel yönetimi sağlamak ve iyileştirebilmek adına neler tavsiye ettikleri sorulmuştur. Katılımcılar çevresel yönetimin sağlanması ve iyileştirilebilmesi için halkın çevre bilincinin artırılması ve okullardaki çevre eğitim etkinliklerinin artırılması üzerinde durmuşlardır.

Araştırmanın problemi, çevre yönetim süreçlerinde Trabzon Büyükşehir Belediyesinin yönetim anlayışını uygulayıp uygulamadığıydı. Yapılan araştırma sonucunda katılımcıların yönetim kavramına dair bilgilerinin düşük olduğu, ancak Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevresel konulara ilişkin faaliyet süreçlerinde iç ve dış aktörlerle etkileşim halinde oldukları tespit edilmiştir. Trabzon Büyükşehir Belediyesinin çevre yönetim süreçlerinde çeşitli katılım araçlarını kullanarak iç ve dış aktörleri bu süreçlere dahil ettiği görülmektedir.

Çevresel yönetim, günümüz çevre ve yönetim olgularının bir kesişim noktası olarak görülmektedir. Çevresel sorunlarla mücadele sürecinde gelişen çevresel yönetim uygulamalarında yerel yönetimler önemli bir oynamaktadır. Bu çalışmada temel araştırma alanı belediyeler olmuştur. Belediyelerin paydaşları olan sivil toplum kuruluşları, özel sektörler ve kent konseyleri de önemli araştırma alanları olarak görülmektedir. Bununla birlikte çevresel yönetim geniş bir kavram olmakla birlikte bu konu daha öze indirgenerek atık yönetimi, enerji yönetimi ve iklim yönetimi gibi konuların da ele alınabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- About Habitat III** (17-20.10.2016), <https://habitat3.org/the-conference/about-habitat-3/> (05.04.2023).
- Acar, Şafak Birol (2007). **İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yönetiminde Mali Saydamlık ve Kamuoyu Denetiminin Etkinleştirilmesi**. T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara.
- Agenda 21, (1992), “United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992 Agenda 21”, <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21> (21.03.2023).
- Akca, Hakan ve Taştekin, Abdullah (2021), “Çevre Sorunlarının Çözümünde Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Politikaları”, Feyzullah Ünal ve Ahmet, Kayan (Ed.), **Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri**, 1. Baskı içinde (1-41), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aksu, Ceren (2011), “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre”, **Güney Ege Kalkınma Ajansı**, 1, 1-34.
- Aktan, Coşkun Can (2006), **Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can (2015), “İdeal Devlet ve İyi Yönetim: Temel İlkeler, Kurallar ve Kuramlar”, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 50-60.
- Akyol, Mustafa (2017). **Türkiye’de Yerel Yönetimlere Yönetişimin Eklemlenmesi: Yerel Yönetişim**, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akyüz, Emre (2020), **Çevre Biliminin Abc’si: Yeni Başlayanlar İçin Çevre Sorunları ve Politikaları**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Alataş, Şahin (2019), “6360 Sayılı Kanun ve Bu Kanunun Eleştirisi: Merkeziyetçilikten Yeniden Merkeziyetçiliğe”, **Kent Akademisi**, 12(3), 488-500.
- Algan, Nesrin, (1997), “Akdeniz Eylem Planı, Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 17(1-2), 37-54.
- Alıcı, Orhan Veli (2007), “Türkiye’de Belediye Reformu ve Yaşanan Değişiklikler” **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 16(4), 7-21.
- Altıntaş, Nurullah (2020), “Kentleşme ve Ekonomik Büyümenin Çevresel Bozulmaya Etkisi: Türkiye Örneği”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 15(26), 4517-4539.

- Arslan, Şükrü (2017), “**Türkiye’de Yerel Yönetişim ve Kent Konseyleri: Adana Örneği**”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi- Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Aşgın, Sait (2008), **Stratejik Yönetim**, T.C. İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Ataklı, Şermin (2004), “Türkiye Uygulamasında Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)”, Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Ed.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (515-532), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Ateş, Hamza ve Buyruk, Gökçe Ceren (2018), “Bir İyi Yönetişim İlkesi Olarak Katılımcılık ve Türk Kamu Yönetiminde Katılımcılığın Konumu”, **Ombudsman Akademik**, 1, 81-98.
- Ateş, Hamza ve Nohutçu, Ahmet (2006), “Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 6(11), 244-276.
- Atvur, Senem (2009), “Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği” **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 35(2), 231-241.
- Aydın, Nurşen (2018), “Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji” **Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi**, 2(2), 60-71.
- Aygün, B. (2007). **Küresel ve Yerel Çevre Sorunlarının Risk Olarak Algılanması Üzerine Bir Araştırma**. Ayşegül Mengi (Ed.), **Çevre ve Politika: Başka Bir Dünya Özlemi**, içinde (223-237), İmge Kitabevi, Ankara.
- Ayman, Güler Birgül (2003), “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye” **Praksis**, 9(105), 93-116.
- Bahçeci, Hazal Ilgın (2018) “Türkiye’de Çevreciliğin Tarihi”, Burak Hergüner ve Erol Kalkan (Ed.), **Türkiye’de Çevre Politikaları: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eksik Halkayı Tamamlamak**, 1.Basım içinde (45-62), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Bakanlar Kurulu Kararları (1978), **T.C. Resmî Gazete**, 16375, (27.07.1978).
- Bal, Harun vd. (2015), “Yeni Kurumsalcı Perspektifte Çevresel Yönetişim ve Kurumsal Çerçevenin Önemi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 16(2), 179-191.
- Barış, Abdullah (2020), “Uluslararası Ekonomik Kuruluşların Yönetişim Yaklaşımı” **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 18(2), 415-438.
- Batat, Ahmet (2010), **Türkiye Yerel Gündem 21 Uygulamalarının Kent Konseyleri’ne Dönüşüm Sürecinin Analizi**. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Batı, A. Hilal (2004), “Nitel Araştırma Yöntemleri”, Ders Notları Sunusu, https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:bEy4jwRi6VMJ:scholar.google.com/+a+hilal+bat%C4%B1&hl=tr&as_sdt=0,5 (03.07.2024).
- Baykal, Hülya ve Baykal, Tan (2008), “Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5(9), 1-17.
- Bayramoğlu, Sonay (2002), “Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim”, **Praksis**, (7), 85-116.
- Belediye Kanunu (2005), **T. C. Resmî Gazete**, 25874, (2005, 07 13).
- Belli, Aziz ve Aydın Abdullah (2019), “6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezileşme” **The Journal of Academic Social Science Studies**, 2(55), 401-413.
- Bozkurt, Yavuz (2021), **Çevre Sorunları ve Politikaları: Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Çevre Politikalarının Dönüşümü**, 6. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Bozkuş, Burcu (2009), **Türk Kamu Yönetiminde Yönetişim Tartışmaları ve Yönetişimin Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bozlağan, Recep (2005), “Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı” **Journal of Social Policy Conferences** (50), 1011-1028.
- Bölükbaş, Vahit (2020), **Yerel Yönetimlerde Yönetişim: Aksaray Belediyesi Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Budak, Sevim (2004), “Uluslararası Çevre Düzenlemeleri Bağlamında Politika Adalet ve Katılım” Mehmet C.Marin, ve Uğur Yıldırım (Ed.) içinde, **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekonomik, Politik ve Yönetişel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (385-430). Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004), **T. C. Resmî Gazete**, 25531, (23/07/2004).
- ÇSB (2023a), “Habitat 3 Hakkında <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-iii-hakkinda-i-5731> (11.04.2023).
- _____ (2023b), “Kentsel- Kırsal Nüfus Oranı”, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel---kirsal-nufus-orani-i-85670> (14.06.2023).
- _____ (2023c), “Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporları” <https://ced.csb.gov.tr/turkiye-cevre-sorunlari-ve-oncelikleri-raporu-i-82679> (08.06.2024), Ankara.
- Çepel, Necmettin (1984), “Ekosistem Kavramı ve Ekosistem Amenajmanı” **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 34(2), 21-30.

- Çepel, Necmettin (1988), Orman Ekolojisi, **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları**.
- Çepel, Necmettin (1996), **Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü (Türkçe-Almanca-İngilizce)**, TEMA Yayınları, İstanbul.
- Çepel, Necmettin ve Ergün Celal (2012), **Temel Çevre Sorunları**. <https://docplayer.biz.tr/https://docplayer.biz.tr/6679796-Temel-cevre-sorunlari-prof-dr-necmettin-cepel-celal-ergun.html> (03.03,1995), Ankara.
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (2022), **T.C. Resmî Gazete**, 31907, (29.07.2022).
- Çoban, Aykut (2020), **Çevre Politikası: Ekolojik Sorunlar ve Kuram**, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Çokadar, Hulusi, vd., (2007), “Çevre Sorunları”, Mustafa Aydoğdu ve Kudret Gezer (Ed.), **Çevre Bilimi**, içinde (86-96), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Çolakakadlıoğlu, Deniz ve Yücel, Muzaffer (2018), “Çukurova Üniversitesi Yerleşkesinde Görüntü Kirliliğine Neden Olan Etkenlerin Belirlenmesi”, **Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 8(2), 239-246.
- Çukurçayır, M. Akif (2013), “Yerel Yönetişim Üzerine Notlar” Fatma Neval Genç (Ed.), **Yönetişim: Türk Kamu Yönetimine Yansımaları**, 1.Baskı içinde (191-205), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Çukurçayır, M. Akif ve Sipahi, Esra B. (2003), “Yönetişim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite”, **Sayıştay Dergisi**, 50(51), 35-66.
- Deniz, Nuray (2007), “İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yatırım Bütçesinin Etkin Yönetimi ve Türkiye İçin Model Önerisi”, **T.C. Maliye Bakanlığı Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu**, Ankara.
- Doğan, Kadir Caner (2017), “Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması” **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(1), 27-45.
- Doğan, Özlem (2010), **Etik-Ahlak Felsefesi**, 1. Baskı, Notos Kitap Yayıncılık, İstanbul.
- Doğan, Sibel (2021), **Yönetimden Yönetişime Geçiş Süreci: Türkiye’de Yönetişimin Yerel Yönetim Alanındaki Uygulama Örnekleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- DOKAP, (2013), “Trabzon İl Raporu”, <https://www.ttso.org.tr/dosyalar/Trabzon-il-raporu.pdf> (04.08.2024)
- Dur, İzzet İsmail (2011), **Yerel Yönetişim ve Kent Konseyleri**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Duru, Bülent (1995), **Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye'de Gönüllü Çevre Kuruluşları**. Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı.
- _____ (2002), “Türkiye'de Çevrenin Siyasallaşması: Yeşiller Partisi Deneyimi” **Mülkiye Dergisi**, 26(236), 179-199.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, (1991), **Ortak Geleceğimiz**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.
- Ergül, Ergin (2024), “Konfüçyüs ve Mevlânâ'da İyi Yönetişim”, **Ombudsman Akademik**, 19, 11-54.
- Ergün, İsmail (2006), **Yerel Yönetimlerde Yönetişim Kavramı ve Avrupa Birliği ile Kıyaslanması**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Eroğlu, H. Tuğba (2010), “Kamu Yönetiminde Hiyerarşi, Ağ, Piyasa ve Aktörler Düzleminde Yönetişim” M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (197-226), Çizgi Kitabevi, Konya.
- _____. (2013), “Yönetişim Perspektifinden Kent Konseyleri”, Fatma Neval Genç (Ed.), **Yönetişim: Türk Kamu Yönetimine Yansımaları**, 1.Baskı içinde (243-264), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Ertürk, Hasan (1998), **Çevre Bilimlerine Giriş**, 3. Baskı, VİPAŞ A.Ş Yayınları, Bursa.
- _____ (2018), **Çevre Bilimleri**, 5.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Eryılmaz, Bilal (2015), **Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar**, 7. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Esty, Daniel C., and Ivanova, Maria H. (2002), “Global Environmental Governance: Options & Opportunities (5-8), Forestry & Environmental Studies Publications Series. 8.
- Firidin, Emrah (2017), **Türkiye'de Hes Sürecinin İyi Yönetişim İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Doğu Karadeniz Örneği**, Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Gemmill, Barbara and Bamidele-Izu , Abimbola (2002), “The Role of NGOs and Civil Society in Global Environmental Governance”, Daniel C. Esty, and Maria H. Ivanova (Ed.), **Global Environmental Governance: Options & Opportunities**, (1-24). Forestry & Environmental Studies Publications Series. 8.
- Gökdayı, İsmail (1997), **Çevrenin Geleceği: Yaklaşımlar ve Politikalar**, Türkiye Çevre Vakfı, Ankara.

- Göküş, Mehmet (2010), “Kamu Hizmeti Kavramı ve Yönetişim Kavramı”, M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (585-615), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Görmez, Kemal (2020), **Çevre Sorunları**, 5. Basım, Nobel Yayınları, Ankara.
- Göymen, Korel (2010), **Türkiye’de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma**, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Gündoğan, Ertuğrul (2007), **Katılımcı Demokrasi Bağlamında Yönetişim ve Bağcılar Belediyesi Örneği**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- _____ (2013), “Yönetişim: Kavramı Kuram ve Boyutlar”, M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (15-55), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Güneş, Ahmet M. (2010), “Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1), 299-333.
- Güneş, Ahmet M. (2012-2013), “Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 17-18(26,27,28,29), 25-40.
- Güneş, Muharrem ve Beyazıt, Eylem (2012), **Yerel Gündem 21’den Kent Konseylerine "Ulusal" Kentlerden "Küresel" Köylere**, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Gürpınar, Ergun (1998), **Çevre Sorunları**, 4. Basım, Der Yayınları, İstanbul.
- Güven, Ahmet (2014), “Kamu Yönetiminde Geleceğin İnşasında Stratejik Bakış”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 2(2), 63-80.
- Güzelsarı, Selime (2003), “Neo-Liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli”, **Amme İdaresi Dergisi**, 36(2), 17-34.
- Hamamcı, Can (1983-1984), “Çevre Hakkı Üzerine Düşünceler”, **İnsan Hakları Yıllığı**, 5(6), 171-180.
- _____ (1992), “Çevrenin Uluslararası Boyutları”, Ruşen Keleş (Ed.), **İnsan Çevre Toplum**, (283-295), İmge Kitabevi, Ankara.
- Handl, Günther (2012), “Declaration of the United Nations conference on the human environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration on Environment and Development”, **1992. United Nations Audiovisual Library of International Law**, 11(6), 1-11.
- Hergüner, Burak (2018), “Yerel Yöneticilerin Çevre Algısı: Trabzon’daki Yerel Yöneticiler Üzerine Bir Çalışma”, Burak Hergüner ve Erol Kalkan (Ed.), **Türkiye’de Çevre Politikaları: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eksik Halkayı Tamamlamak**, 1.Basım içinde (249-262), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

- Işık, Murşit (2010), “Avrupa Birliği'nin Yönetişim Anlayışı Çerçevesinde Bilgi Edinme Kanunu'nun Değerlendirilmesi”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2, 39-49.
- İl Özel İdaresi Kanunu, (2005), **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 25745, (04.03.2005).
- Çevre Kanunu (1983), **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 18132, Karar No: 2872, (11.08.1983).
- Jardins, Joseph R. Des J. (2006), **Çevre Etiği- Çevre Felsefesine Giriş**, (Çev. Ruşen Keleş), İmge Kitabevi, Ankara.
- Jensen, Leif (2010), **The Millennium Development Goals Report**, United Nations, <https://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202010%20En%20r15%20-low%20res%2020100615%20-.pdf> (03.04.2023).
- Kaplan, Ayşegül (1999), **Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- Kapucu, Naim ve Gündoğan, Ertuğrul (2010), “Yönetişim, Ekonomik Kalkınma ve Demokrasi”, M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (553-584), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Karaçor, Süleyman ve Oltulu, Arif (2011), “Demokrasi ve Yönetişim Boyutu ile Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı”, **Sosyal Ekonomik Araştırmaları Dergisi**, 11(22), 403-418.
- Karadeniz, Yunus (1995), **Trabzon ve Çevresinin İklimi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakoç, A. Gamze (2004), “Çevre Sorunlarına Etik Yaklaşım”, Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Ed.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (59-70), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Kaypak, Şafak (2013), “Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 31, 17-34.
- Keleş, Ruşen (2009), **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- _____ (2019), **100 Soruda Çevre: Çevre Sorunları ve Çevre Politikası**, 3. Baskı, İzmir: Yakın Kitabevi, İzmir.
- _____ (2005), **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Keleş, Ruşen ve Hamamcı, Can (2002), **Çevrebilimi**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kent Konseyi Yönetmeliği (2006), **T.C. Resmî Gazete**, 26313, (08.10.2006).
- Kerman, Uysal vd. (2011), “Yerel Yönetişim ve Kent Konseyleri”, Enes Battal Keskin (Ed.) içinde, **Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı** (13-29), Bursa Kent Konseyi, Bursa.
- Kılıç, Selim (2008), **Çevre Etiği**, Ankara: Orion Kitabevi.

- Kışlalıoğlu, Mine ve Berkes, Fikret (2020), **Çevre ve Ekoloji**, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kjaer, Anne Mette (2004), **Governance**, Cambridge: Polity Press.
- Kooiman, Jan (1993), **Modern Governance: New Government-Society Interactions**, Sage Publications, London.
- Korkut, Hüseyin ve Öner, Şerif (2022), “Habitat Konferanslarında Küresel Kent: Sorunlar ve Çözüm Odaklı Eylem Planları” **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25(48), 453-472.
- Kuran, Hikmet (2022), “Türkiye’de Çevre Yönetiminin Merkezîyetçi ve Kalkınmacı Sürekliliği”, **Kent Araştırmaları Dergisi**, 13(37), 1589-1613.
- Kuş, Elif (2012), **Nicel- Nitel Araştırma Teknikleri**, 4. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kuzey, Pelin (2004), **Avrupa Kamu Yönetimi İlkeleri SIGMA Raporları**: No. 27. 147, 57-89.
- Lamba, Mustafa (2012), “Yerel Yönetişimde Farkındalık: Antalya İli Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(1), 495-509.
- Lemos, Maria Carmen ve Agrawal, Arun (2006), **Environmental Governance**. 31, 297-325.
- Mazı, Fikret ve Demirci, M. (2004), “Biyolojik Çeşitliliğin Azalmasını Etkileyen Faktörler ve Sonuçları”, Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Ed.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (167-186), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Mittal, Rahul ve Mittal, Cihandhi Gupta (2013) “Impact of Population Explosion on Environment”, **WeSchool Knowledge Builder- The National Journal**, 1(1), 1-4.
- Mohai, Paul vd. (2009), “Environmental Justice”, **Annual Review of Environment and Resources** (34), 404-430.
- Mucuk, Mehmet ve Uysal, Doğan (2010), “Türkiye’de Bağımsız Düzenleyici Kurumlar ve Yönetişim”, M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (341-370), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Muslu, Yılmaz (2000), **Ekoloji ve Çevre Sorunları**. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- OECD (2016), “2016 Meeting of the Environment Policy Committee (EPOC) at Ministerial Level”, <https://web-archive.oecd.org/2022-03-07/621133-2016-environment-ministerial-meeting.htm> (07.11.2024).
- _____ (2022), “OECD Environment Meetings at Ministerial level”, <https://www.oecd.org/en/networks/oecd-environment-meetings-at-ministerial-level.html> (07.11.2024).

- _____ (2024), “Declaration on a Resilient and OECD Legal Instruments Healthy Environment for All”, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0468> (07.11.2024).
- On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012), **T.C. Resmî Gazete**, 28489, (06.12.2012).
- Ökmen, Mustafa (2004), “Politika ve Çevre”, Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Ed.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (327-368), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Örsel, Erhan (2010), “Kamu Yönetiminde Yolsuzluk Sorunu ve Yönetişim Yaklaşımı”, M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (495-522), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Özdemir, İbrahim (2001), **Yalnız Gezegen**, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Şevket (1988), **Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Çevre Sorunlarına Duyarlılık**, Palme Yayınları, Ankara.
- Özer, M. Akif (2006), “Yönetişim Üzerine Notlar”, **Sayıştay Dergisi**, 63, 59-89.
- Özey, Ramazan (2009), **Çevre Sorunları**, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özmehmet, Ecehan (2008), “Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları”, **Yaşar Üniversitesi E-Dergisi**, 3(12), 1853-1876.
- Özmen, M. Tamer (2009), “Sera Gazı- Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü”, **Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi**, 453(1), 42-46.
- Öztoprak, Abdullah Abid (2011), **Yönetişim Yaklaşımı ve Belediyeler: Yönetişim Göstergeleri Açısından Malatya Belediyeleri Araştırması**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Palabıyık, Hamit (2004), “Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar”, **Amme İdaresi Dergisi**, 37(1), 63-85.
- Palabıyık, Hamit ve Altunbaş, Derya (2004), “Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi”, Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Ed.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (103-118), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Parlak, Bekir (2015), “Yerel Yönetimler: Kavramsal ve Kuramsal Çatı”, Mehmet Meccek vd. (Ed), **İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler**, içinde (5-34), BEKAD Yayınları, Ankara.
- Pearce, David vd. (1990), **Sustainable Development: Economics and Environment in the Third World**, Edward Elgar Publishing, London.

- Pulido, Laura (2017), "Geographies of race and ethnicity II: Environmental racism, racial capitalism and state-sanctioned violence", **Progress in human geography**, 41(4), 524-533.
- Punch, Keith F. (2005), **Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, (Çev. Dursun Bayrak vd.) Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Razzaque, Jona (2013), **Environmental Governance in Europe and Asia**, Routledge Taylor & Francis Group, New York.
- Sadun, Emrealp (1998), "Yerel Gündem 21", **Öneri Dergisi**, 2(10), 27-28.
- Sağır, Hayriye (2020), "İnsan-Çevre Dengesinin Değişmesine Yol Açan Etkenler: Ekonomik Perspektif", Hayriye Sağır (Ed.), **Ekolojik Kriz ve Küresel Çevre Politikaları**, içinde (79-126), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Salihoğlu, E. (2018), "Belediyelerde Denetim ve Denetime İlişkin Mevzuat Değerlendirmesi", Yılmaz Argüden vd., (Ed.), **Yerel Yönetimler ve İyi Yönetişim**, içinde (47-70), Argüden Yönetişim Akademisi, İstanbul.
- Sancak, Emine (2021), **Yerel Yönetimlerin Yönetimden Yönetişime Geçiş Sürecinde Çevresel Yönetişim Algısı: Çanakkale Belediyesi Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Satılmış, Alparslan Erdi (2023), **İyi Yönetişim Uygulamaları ve Belediyeler**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sevgi, Orhan (2015), "Ecology Teriminin Türkçe Karşılıkları Üzerine Bir Değerlendirme", **Avrasya Terim Dergisi**, 3(1), 27-46.
- Sevük, Handan Yokuş (2020), "Küresel Çevresel Yönetişim Bağlamında Uluslararası İş Birliği ve Çevresel Yönetişim Uygulamasında İsveç Örneği", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25, 96-120.
- Seyidoğlu, Halil (2003), **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, Kurtiş Matbaası, İstanbul.
- Sezer, Yasin ve Torlak, S. Evinç (2005), "Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Kuruluş Kriterleri", **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 9(3-4), 515-531.
- Shah, Anwar ve Shah , S. (2006), "The New Vision of Local Governance and the Evolving Roles of Local Governments", A. Shah (Ed.), **Local Governance in Developing Countries**, içinde, (1-46), The World Bank, Washington.
- Silina, Mara (2011), "Aarhus Sözleşmesi: Çevresel Demokrasi İçin Rehberiniz", İnsan Hakları izleme: https://insanhaklariizleme.org/vt/mfhandler.php?file=AARHUSS%C3%96ZLE%C5%99EMES%C4%B0_%20%C3%87EVRESELDEMOKRAS%C4%B0%C4%B0%C3%87%C4%B0N%20REHBER%C4%B0N%C4%B0Z.pdf&table=yayin&field=dosya&pageType=view&key1=1941 (05.05.2023).

- Simonnet, Dominique (1993), **Çevrecilik**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sipahi, Esra Banu (2010), “Küresel Çevre Sorunlarına Kolektif Çözüm Arayışları ve Yönetişim”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 24, 331-344.
- Sobacı, Mehmet Zahid (2007), “Yönetişim kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 5(1), 195-208.
- Sönmez, Veysel ve Gülderen Alacapınar, F. (2011), **Örneklendirmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Söyler, İlhami (2007), “Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim Uygulanabilir Mi? (Engeller/Güçlükler)”, **Maliye Dergisi**, 152, 103-115.
- Sözbilir, Mustafa (2009), “Nitel Veri Analizi”, <https://fenitay.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf> (08.08.2024).
- Speth, J. G. (2002), “The Global Environmental Agenda: Origins and Prospects”, D. C. Esty, & M. Ivanova **Global Environmental Governance: Options & Opportunities**, içinde, (1-20), New Haven: Forestry & Environmental Studies Publications Series. 8.
- Streck, C. (2002), “Global Public Policy Networks as Coalitions for Change”, D. C. Esty, & M. Ivanova (Ed.), **Global Environmental Governance: Options & Opportunities**, içinde, (1-19), Forestry & Environmental Studies Publications Series. 8, New Haven.
- Sülün, Y. ve Sülün, S. (2007), “İnsan ve Çevre”, Mustafa Aydoğdu ve Kudret Gezer (Ed.), **Çevre Bilimi**, içinde (97-124), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, Ümit (2018), “İyi Yönetişimin Türk Kamu Yönetiminde Uygulanması ve Kamu Denetçiliği Kurumu”, **Ombudsman Akademik**, 99-139.
- T.C. Başbakanlık (2012), “Genel Gerekçe”, <https://www.tbmm.gov.tr:/https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0690.pdf> (02.07.2024).
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2007), “Kamuda İyi Yönetişim”, **Özel İhtisas Komisyonu Raporu Dokuzuncu Kalkınma Planı**, 2007-2013, <http://www.sp.gov.tr/tr/kutuphane/s/62/> (05.06.2024).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2023a), “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos- 4 Eylül 2002)”, https://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa (06.04.2023).
- _____ (2023b), “Biyolojik Çeşitlilik”, <https://www.mfa.gov.tr/biyolojik-cesitlilik.tr.mfa> (05.03.2023).
- _____ (2023c), “BM İnsan Yerleşimleri Programı”, <https://www.mfa.gov.tr/bm-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> (04.04.2023).

- T.C Tarım ve Orman Bakanlığı (2015), “Çölleşme/Arazi Bozulumu ve Kuraklıkla Mücadele Terimler Sözlüğü”, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, Ankara.
- The World Bank (2022), “Population, total”, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (07.01.2023).
- Tıraş, H. Hayrettin (2012), “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 57-73.
- Tomáš, Hak (2016), “Sustainable Development Goals: A Need for Relevant Indicators”, **Charles University Environment Center**, 60, 565-573.
- Topçu, Ferhunde Hayırsever (2012), “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi: Müzakereden Uygulamaya”, **Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi**, 20(1), 57-97.
- Tortop, Nuri (1984), “Mahalli İdareler”, **Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları**, Ankara.
- Trabzon Valiliği (2024), “Trabzon Coğrafi Özellikleri”, <http://www.trabzon.gov.tr/cograf-ozellikleri> (14.08.2024).
- Tsarouhas, U. Ö. (2009), “AB Perspektifinden Yerel Yönetişim: İlkeler, Beklentiler ve Tecrübeler”, **Yerel Kalkınmanın Yönetişimi Uluslararası Konferansı** (19-24), Atak Matbaa, İstanbul.
- Turan, H. T. (2013). Yönetişim ve Yeni Kamu Yönetimi. F. N. Genç içinde, Yönetişim: **Türk Kamu Yönetimine Yansımaları** (s. 63-85). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Turgut, Kasım (2010), “Belediyelerde İyi Yönetişime İlişkin Düzenlemeler ve Uygulamalar”, M. Akif Çukurçayır vd. (Ed.), **Yönetişim: Kuram Boyutlar Uygulama**, 1.Baskı içinde (414-446), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri:** <https://sozluk.gov.tr/> (2022, 12 25)
- Türkiye Cumhuriyet Anayasası (1982), **T.C. Resmî Gazete**, 17863, (09.11.1982).
- Türküm, A. Sibel (1998), “Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci”, **Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan**, (165-181), Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir.
- Ufuk, Erdem (2021), “Cumhuriyet Dönemi Çevreci Bir Yapı: Türkiye Ağaç Koruma Cemiyeti (1928-1955)”, *Turkish Journal of Forestry*, 22(3), 295-305.
- Ulusoy, Ahmet ve Akdemir, Tekin (2013), **Mahalli İdareler**, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- UNDESA (2023), “Decisions by Topic: **Green economy**”, United Nations Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1225> (07.04.2023).
- United Nations Sustainable Development (2023), “Rio 20 Conference”, United Nations Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development: <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/about> (03.04.2023)
- UNDP Türkiye (2010), “Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu”, 4 2023 tarihinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme, UNDP): <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/binyil-kalkinma-hedefleri-raporu-turkiye-2010> (03.04.2023).
- United Nations (1999), “Report of the United Nations Conference on Environment and Development”, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1709riodeclarationeng.pdf> (13.03.2023).
- United Nations Climate Action (2023), “The Paris Agreement”, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement> (25.04.2023).
- United Nations Development Programme (1997), **Reconceptualising Governance**, Discussion paper 2, Management Development and Governance Division, New York.
- United Nations Development Programme Türkiye (2019), “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar”, <https://www.undp.org/tr/turkiye/press-releases/turkce-cevirileri-yenilenen-surdurulebilir-kalkinma-amaclari-icin-birlikte-calismaya-devam> (16.04.2023)
- United Nations Environment and sustainable development (2023), “A new blueprint for international action on the environment”, <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992> (26.03.2023).
- United Nations Environment Programme (2015), “Mediterranean Action Plan- Barcelona Convention”, https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/397/brochure_unepmap_2015_eng.pdf?sequence=2&isAllowed=y (05.06.2023).
- United Nations Sustainable Development (2023), “Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development”, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (22.04.2023).
- Ural, Ayhan ve Kılıç, İbrahim (2011), **Bilimsel Araştırma Süreci ve Spss ile Veri Analizi**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uslu, Fatih ve Demir, Erdi (2023), “Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 40(1), 289-299.

- Ünal, Feyzullah ve Erol, Veysel (2021), “Türkiye’de Çevre Sorunu Olarak Hava Kirliliği ve Çözüm Önerileri”, Feyzullah Ünal ve Ahmet, Kayan (Ed.), **Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri**, 1. Baskı içinde (43-73), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Üzel, Esra (2006), **Küresel Çevresel Yönetişim (İyi Yönetim)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vogler, John (2005), “The European contribution to global environmental governance”, **International Affairs**, 81(4), 835-850.
- Weiss, E. Brown (1990), “Our rights and obligations to future generations for the environment”, **American Journal of International Law**, 84(1), 198-207.
- United Nations Women (2023), “The United Nations Conference on Sustainable Development: Rio+20”, <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/the-united-nations-conference-on-sustainable-development-rio-20> (03.04.2023).
- World Bank (1989), “Sub-Saharan African: From Crisis to Sustainable Growth”, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/498241468742846138/pdf/multi0page.pdf> (06.05.2023), The World Bank Washington, D.C.
- WWF Türkiye (2023), “Hikayemiz”, **Doğal Hayatı Koruma Vakfı/WWF-Türkiye**: <https://www.wwf.org.tr/hikayemiz/tarihcemiz/> (06.07.2023).
- Yalçın, Arzu (2010), **İyi Yönetişim İlkeleri ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yavuz, Fehmi ve Keleş, Ruşen (1983), “Çevre Sorunları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.**
- Yazgan, Çağdaş Ümit (2010), **Tarihi Süreçte Toplum-Çevre İlişkileri ve Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı**, Humanities Sciences, 5(2), 227-244.
- Yetkin, Ozan (2020), “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin Yapısı ve Geleceği”, **Akademik Düşünce Dergisi**, 1, 4-16.
- Yıkılmaz, Necla (2003), **Yeni Dünya Düzeni ve Çevre**, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- Yıldırım, Ali Şimşek, Hasan (2006), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, Arzu (2019), “İyi Yönetişim ve Türkiye Performansı” **Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)**, 5, 818-835.
- Yıldırım, İbrahim (2004), **Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Yıldırım, Korkmaz ve Ayna, Yunus Emre (2018), “The Role of Non-Governmental Organizations in Environmental Governance in Turkey” **Adam Academy Journal of Social Sciences**, 8(2), 409-431.
- Yıldırım, Uğur ve Göktürk, İsmail. (2004), “Sürdürülebilir Kalkınma”, Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Ed.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler**, 1. Baskı içinde (449-488), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Yılmaz, Kutluhan (2003), “Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Uygulaması”, **Sayıştay Dergisi**, 50(51), 67-86.
- Yörük, Doğan (2016), “Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Çevre Anlayışının Gelişmesinde Vakıflar ve Dernekler”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi** (40), 361-372.
- Zabcı, Filiz Çulha (2002), “Dünya Bankası'nın Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 57(3), 151-179.
- Zafer, Arman Yalçın (2009), “Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12(21), 288-309.
- Zeren, Halim Emre (2013) “Yönetişim Ekseninde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları”, Fatma Neval Genç (Ed.), **Yönetişim: Türk Kamu Yönetimine Yansımaları**, 1.Baskı içinde (143-167), Çizgi Kitabevi, Konya.

EKLER

EK 1. Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Bu görüşme formu, “Çevresel Yönetişim Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği” başlıklı tez konusu kapsamında, Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan yöneticilerin/çalışanların/meclis üyelerinin yönetim anlayışı ile beraber oluşan çevresel yönetim algısını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu görüşmeler kapsamında görüşülecek kişilerden elde edilecek bilgi ve veriler, bilimsel araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Kişisel veriler sadece çalışma için kullanılacak olup çalışma dışında tamamen gizli tutulacaktır. Kişiler tarafından verilen cevaplar bilimsel analize tabi tutulacak ve analiz sonrası elde edilecek veriler yorumlanacaktır. Bu görüşmelerden detaylı bir şekilde veri elde edilmesi ve veri analizinin zenginleştirilmesi amacıyla katılımcıların izniyle ses kaydı alınacak bununla birlikte yazılı not tutulacaktır. Görüşme yapılan kişiler istedikleri zaman görüşmeden çekilebileceği gibi katılanların görüşme sonrası talepleri doğrultusunda görüşmede elde edilen verilerin çalışmadan çıkarılabileceği yönündeki hakları saklıdır.

Görüşmeye katıldığınız, soruları içtenlikle cevapladığınız ve bu tez konusu kapsamında bilimsel çalışmamıza katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Adınız Soyadınız:

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Eğitim Durumunuz: Lise () Önlisans () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

Yaşınız: 20-29 () 30-39 () 40-49 () 50-59 () 60 ve üstü ()

Kurumdaki Pozisyonunuz:

Kurumdaki Görev Süreniz:

Bulunduğunuz Pozisyonundaki Görev Süreniz:

EK 2. Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

1. Yönetişim hakkında bildiklerinizden bahsedebilir misiniz?
2. Büyükşehir Belediyesinde bildiğiniz bir yönetim uygulaması var mıdır?
3. Kentinizin sahip olduğu en önemli çevre sorunu nedir?
4. Büyükşehir Belediyesinin çevre sorunlarını azaltmaya yönelik faaliyetleri nelerdir?
5. Çevre sorunları olgusunun paydaşları kimlerdir?
6. Büyükşehir Belediyesi çevre sorunlarının çözümüne ilişkin faaliyetlerini yürütürken ilgili paydaşlarla etkileşim halinde midir?
7. Büyükşehir Belediyesinin çevre sorunlarının çözümüne ilişkin faaliyetlerine iç ve dış paydaşlar nasıl katılım sağlamaktadır?
8. Büyükşehir Belediyesi çevre sorunlarının çözümüne yönelik yapılan çalışma ve uygulamaları duyurmak için nasıl bir yol izlemektedir?
9. Çevre sorunlarına yönelik yapılan çalışmaların duyurusu ilgili paydaşların çevre sorunlarına olan bakış ve eylemlerini sizce nasıl etkilemektedir?
10. Çevre sorunlarının büyüklüğü düşünüldüğünde Büyükşehir Belediyesinin bütçesinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Çevresel sorunların azaltılmasına yönelik yeterli kaynak aktarımı yapılıyor mu?
11. Çevre sorunlarının çözümü için yönetim ilke süreçlerinden faydalanılmakta mıdır?
12. Çevresel yönetim hakkında fikirleriniz nedir?
13. Büyükşehir Belediyesinin çevresel yönetime ilişkin olarak herhangi bir faaliyeti bulunmakta mıdır, varsa nelerdir?
14. Büyükşehir Belediyesinin çevresel yönetim olgusundaki ortak paydaşları kimlerdir?
15. Büyükşehir Belediyesinin çevresel yönetimi sağlama konusunda sizin tavsiyeleriniz nelerdir?

EK 3. Etik Kurul Onayı

GİZLİ

T.C.

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

28.09.2022 17:23
E-82554930-050.01.04-291444
03680349

Sayı : E-82554930-050.01.04-291444 -4223
Konu : Aleyna AÇIKGÖZ'ün Etik Kurul Kararı

28.09.2022

İlgi : 28.09.2022 tarihli ve E-26014373-050.06.04-291181 sayılı yazı.

Sn. Aleyna AÇIKGÖZ

KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Aleyna AÇIKGÖZ'ün "**Çevresel Yönetişim Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği**" adlı yüksek lisans tezi çalışması için gerekli Etik Kurul incelemesi yapılmış ve onay verilmiştir.

Bilgilerinize ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Akif CİNEL
Rektör Yardımcısı

Ek: Aleyna AÇIKGÖZ'ün Etik Kurul Kararı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kod: 7F36C93C-04F0-4766-AE73-B34BD3290A62

GİZLİ

Doğrulama Adres: <https://www.turkiye.gov.tr/karadeniz-teknik-universitesi-ebys>

61080 – Trabzon /
TÜRKİYE
Tel: 04623772107

Faks: 04623774399

www.ktu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat
Belgin ŞEN
hukukmusavirligi@ktu.edu.tr

Sayfa
1 / 1

GİZLİ

T.C.

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-26014373-050.06.04-291181
Konu : Aleyna AÇIKGÖZ'ün Etik Kurul Kararı

28.09.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
Hukuk Müşavirliği

İlgi : 28.07.2022 tarihli ve E-90783813-199-7802 sayılı yazı.

KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Emrah FİRİDİN'in akademik danışmanlığında, Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi 408217 numaralı **Aleyna AÇIKGÖZ**'ün yürüttüğü "Çevresel Yönetişim Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında "Etik Kurul Belgesi" ile ilgili olarak kurulumuza yaptığı başvuru değerlendirilerek etik açısından **uygun bulunmuş** ve sonucu ekte gönderilmiştir.

İlgili öğretim üyesinin bilgilendirilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Mustafa Naci KAYAOĞLU
Başkan

Ek: Toplantı Tutanağı (3 sayfa)

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	
REKTÖRLÜK	
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ	
Tarih	28.09.2022
Yazı No	4223
Duyuru	

Çetin Kaya GÜMRÜKÇÜOĞLU
Hukuk Müşaviri

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

oğrulama Kod: 94C2D2E3-784E-4054-9B27-442340BF4892

GİZLİ

Doğrulama Adres: <https://www.turkiye.gov.tr/karadeniz-teknik-universitesi-ebys>

61080 – Trabzon /
TÜRKİYE
Tel: 0 (462) 377 43 36

Faks: 0 (462) 325 32 05

www.ktu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat
Nurcan ŞAHİN
genelsekreterlik@ktu.edu.tr

Sayfa
1 / 1

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
TOPLANTI TUTANAĞI

TARİH : 22.09.2022

SAYI : 26

KATILANLAR

Başkan

Başkan Yrd.

Üye

Üye

Üye

Üye

Prof. Dr. Mustafa Naci KAYAOĞLU

Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN

Prof. Dr. Bilal GEREKAN

Prof. Dr. Hatice ODACI

Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

GÜNDEM:

1. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 08.07.2022 tarih ve E-90783813-050.99-7715 sayılı yazısının görüşülmesi.
2. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 28.07.2022 tarih ve E-90783813-199-7802 sayılı yazısının görüşülmesi.
3. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 01.08.2022 tarih ve E-90783813-199-7819 sayılı yazısının görüşülmesi.
4. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 11.08.2022 tarih ve E-90783813-199-7918 sayılı yazısının görüşülmesi.
5. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 26.08.2022 tarih ve E-90783813-050.99-8040 sayılı yazısının görüşülmesi.
6. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 26.08.2022 tarih ve E-90783813-050.99-8042 sayılı yazısının görüşülmesi.
7. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığının 02.09.2022 tarih ve E-79157626-929-7059 sayılı yazısının görüşülmesi.
8. Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığının 20.09.2022 tarih ve E-91349926-604.01.01-6092 sayılı yazısının görüşülmesi.

Toplantı, Etik Kurul Başkanı Prof. Dr. Mustafa Naci KAYAOĞLU'nun başkanlığında uzaktan canlı bağlantı ile saat 15.30'da başladı.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

GÜNDEME GEÇİLDİ

2. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 28.07.2022 tarih ve E-90783813-199-7802 sayılı yazısı görüşüldü.

Gereği düşünüldü:

KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Öğretim Üyesi Emrah FIRİDİN'in akademik danışmanlığında, Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi 408217 numaralı Aleya AÇIKGÖZ'ün yürüttüğü "**Çevresel Yönetişim Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği**" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanan ve onay için Kurulumuza sunulan başvuru dosyasındaki içeriğin etik açısından **uygun olduğuna oy birliğiyle,**

karar verildi.

Toplantı saat 17.00'de sona erdi.

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Mustafa Naci KAYAOĞLU
Başkan (İmza)

Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN
Başkan Yardımcısı (İmza)

Prof. Dr. Bilal GEREKAN
Üye (imza)

Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER
Üye (İmza)

Prof. Dr. Adem KALÇA
Üye (imza)

Prof. Dr. Hatice ODACI
Üye (imza)

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Üye (imza)

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

28.07.2022 10:31
E-90783813-199-7802
03585170

Sayı : E-90783813-199-7802
Konu : Etik Kurul Başvurusu (Dr. Öğr. Üyesi
Emrah FİRİDİN)

28.07.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu)

İlgi : 26.07.2022 tarihli ve E-84189067-929-7789 sayılı yazı.

Enstitümüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Emrah FİRİDİN'in Enstitümüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi 408217 Aleya AÇIKGÖZ tarafından yürütülen "Çevresel Yönetişim Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği" başlıklı tezi kapsamında uygulanması planlanan araştırma çalışması için Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan izin alma talebi ekte sunulmuştur. Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

Doğrulama Kod: 68BF5613-8F5F-4A9F-9868-8F148C37FC5A

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Adres: <https://www.turkiye.gov.tr/karadeniz-teknik-universitesi-ebys>

61080 – Trabzon /
TÜRKİYE
Tel:

Faks:

www.ktu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat
Halise İLELİ

Sayfa
1 / 1

ÖZGEÇMİŞ

2009 yılında Bener Cordan İlköğretim Okulu'nu; 2013 yılında Fatih Sultan Mehmet Anadolu Lisesi'ni; 2019 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirdi. 2020 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

AÇIKGÖZ KALAYCI, evli olup, İngilizce bilmektedir.

